ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Tıp Fakültesi
Yayınlarından
Sayı: 240

KURAN'DA TABABET

"Die Medizin im Koran"

Yazan
Dr. med. Karl OPITZ

Türkçeye Çeviren
Prof. Dr. Feridun Nafiz UZLUK

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1971

Bu tercümemi, yurdu uğrunda Yemen illerinde Şehit düşen Türk Subaylarından -sevgili Babam- Ahmet Hamdi (1876-1905) nin aziz hatırasına andaç ediyorum.

KUR'AN'I KERİM'İN SURELERİ

I–	Fatiha	فاتحه
II–	Bakara	بقره
III–	Âl-i İmran	آل عمران
IV–	Nisâ	نسا
V–	Mâide	مائده
VI–	En'am	انعام
VII–	A'raf	اعراف
VIII–	Enfal	انفال
IX–	Tevbe	توبه
X–	Yunus	يونس
XI–	Hud	هود
XII–	Yusuf	يوسف
XIII–	Ra'd	رعد
XIV–	İbrahim	ابراهيم
XV–	Hıcr	حجر
XVI–	Nahl	نحل
XVII–	İsrâ	اسرأ
XVIII–	Kehf	كهف
XIX–	Meryem	مريم
XX–	Tâhâ	طه
XXI–	Enbiya	انبيا
XXII–	Hac	حج
XXIII–	Mü'minun	مؤمنون
XXIV–	Nûr	نور
XXV–	Fürkan	فرقان
XXVI–	Şu'arâ	شعرا
XXVII–	Neml	نمل
XXVIII–	Kasas	قصص
XXIX–	Ankebût	عنكبوت
XXX–	Rûm	روم
XXXI–	Lokman	لقمان
XXXII–	Secde	سجده
XXXIII–	Ahzab	احزاب
XXXIV–	Sebe'	سبأ
XXXV–	Fâtır	فاطر
XXXVI–	Yâsin	يس
XXXVII–	Sâffat	صافات
XXXVIII–	Sad	ص
XXXIX–	Zümer	زمر
XL–	Mü'min	مؤمن
XLI–	Fussilet	فصلت
XLII–	Şûrâ	شورى حم عسق
XLIII–	Zuhruf	زخرف
XLIV–	Duhan	دخان
XLV–	Casiye	جاثيه
XLVI–	Ahkâf	احقاف
XLVII–	Muhammed	محمد
XLVIII–	Feth	فتح
XLIX–	Hucürat	حجرات
L–	Kaf	ق
LI–	Zariyat	ذاريات
LII–	Tur	طور
LIII–	Necm	نجم
LIV–	Kamer	قمر
LV–	Rahman	رحمن
LVI–	Vâkıa	واقعه
LVII–	Hadid	حديد
LVIII–	Mücadele	مجادلة
LIX–	Haşr	حشر
LX–	Mümtehine	ممتحنه

LXI–	Saf	صف
LXII–	Cuma	جمعه
LXIII–	Münafikûn	منافقون
LXIV–	Teğabün	تغابن
LXV–	Talâk	طلاق
LXVI–	Tahrim	تحريم
LXVII–	Mülk	ملك
LXVIII–	Nûn	ن
LXIX–	Hâkka	الحاقه
LXX–	Me'âric	معارج
LXXI–	Nûh	نوح
LXXII–	Cin	جن
LXXIII–	Müzzemmil	مزمل
LXXIV–	Elmüddessir	المدثر
LXXV–	Kıyamet	قيامت
LXXVI–	Dehir	دهر
LXXVII–	Mürselât	مرسلات
LXXVIII–	Nebe'	نباء
LXXIX–	Nâziat	نازعات
LXXX–	Abese	عبس
LXXXI–	Tekvir	تكوير
LXXXII–	İnfitar	انفطار
LXXXIII–	Mutaffifin	مطففين
LXXXIV–	İnşikak	انشقاق
LXXXV–	Bürûc	بروج
LXXXVI–	Târık	طارق
LXXXVII–	Â'lâ	اعلى
LXXXVIII–	Gaşiye	غاشيه
LXXXIX–	Fecr	فجر
XC–	Beled	بلد
XCI–	Şems	شمس
XCII–	Leyl	ليل
XCIII–	Duha	ضحى
XCIV–	İnşirah	انشراح
XCV–	Tin	تين
XCVI–	Alâk	علق
XCVII–	Kadir	قدر
XCVIII–	Beyyine	بينه
XCIX–	Zelzele	زلزله
C–	Âdiyat	عاديات
CI–	Kari'a	قارعه
CII–	Tekâsür	تكاثر
CIII–	Asr	عصر
CIV–	Hümeze	همزه
CV–	Fil	فيل
CVI–	Liilâf	لا يلاف
CVII–	Mâûn	ماعون
CVIII–	Nahr	نحر، كوثر
CIX–	Kâfirun	كافرون
CX–	Nasr	نصر
CXI–	Tebbet	تبت
CXII–	Tevhid	توحيد، اخلاص
CXIII–	Felak	فلق
CXIV–	Nas	ناس

BAŞLARIM TANRI ADI İLE SÖZE
NURUNU VERSİN OKUYAN HER GÖZE

کرچه قرآن از لب پیغمبر است   هر که کوید حق نکفت او کافرست*

Gökten inen kitaplar içerisinde Kur'anı Kerim, 22 sene, 2 ay, 22 gün zarfında ayet, ayet nazil olmuş idi. İhtiyaca göre 5, 10 ayet ya daha ziyade, veya daha eksik olarak nazil olur idi. Bazı sureler bir defada nazil olduğu halde, birçok sureler müteaddit defada nüzul etmiş idi. Meselâ Fatiha suresi hem Mekke'de, hem Medine'de nazil olduğu, 7 ayetten ibaret bulunduğu için Seb'al Mesani yani iki defa 7 ayet anlamına gelen arapça bu ünvan ile söylenir.

Ayeti Kerimeler re'sen nazil olduğu gibi, ekseriya toplantılarda zuhur eden bir olayın hemen arkasından veya bir soruya karşı nüzul ederdi. Bir ayet ibret almak, öğüt kabul etmek üzere, özellikle mühim bir olay meydana gelince tekrar inzal olunurdu. Süphanivahiy her hadisede yenilendikçe, Peygamberimiz bununla sevinç duyar, kolay kolay Kur'anı mübini hıfz eder idi. Şu kadar ki, bütün nüzul sebepleri, daha sonraları kesin olarak zaptolunamamıştır.

Kur'anı Kerime Nazm-ı Şerif, Nazm-ı Kerim denildiği halde manzume denilmemiş, hiç bir kimse bu tabiri kullanamamıştır. Kuran'ı Kerim ma'na ile nuzul edip, Peygamberimiz tarafından arap dili ile tabir edilmişmidir, yoksa hem lafız, hem mana beraberce mi inzal olunmuştur, Hanefiye bilginleri bu son görüşü savunmuşlardır.

Kur'anı Kerimin yazılması : Bir ayeti Kerime nazil olunca, Risaletpenah efendimiz onu, sahabelerine tebliğ ederdi. Bütün ayetler peygamberin huzurunda yazılır, yazılanlar, peygamberin kutlu evinde saklanırdı. Bir suretini de vahiy kâtipleri kendileri için yazarlardı.

---

* Gerçi Kuran Peygamberin ağzından çıkmış isede kim, bunu Tanrı Kelâmi kabul etmez ise o, kâfirdir, Mesnevi.

Ayetler Hurma dalı, Hurma ağacı kabuğu, Ceylan Derisi, enli düz taşlar, kürek kemiği gibi parçalar üzerinde dağınık bir halde yazılırdı. İşte böylece Kur'anı Kerim, Risaletmeab zamanında yazılmış, hafıza kuvvetleri çok ziyade olan araplar, Kur'anı Mübini kolayca ezberlemişlerdir.

Kur'anı Kerimin toplanması : Peygamberimizin Beka alemine teşriflerinden sonra zuhur eden Yemame muharebesinde 70 kadar Kur'an hafızı şehit oldu. Bu hal Hazreti Ömer'i telaşa düşürdü. Kur'anın kayıp olmaması için Hazreti Sıddıka müracaat etti. Sıddık-i Azam dahi Ömerül Faruk'un reyini beğenerek Zeyd bin Sabitül Ensari'yi çağırdı, büyük dikkatle, bu gün anladığımız manada ihtiyatlar üzere hareket edilerek, Kur'anı Kerim toplandı.

Peygamberimiz, Hadis denilen kendi sözlerini asla yazdırmamıştır. Böylelikle, Kur'anın içine insan sözü karışmamış oldu. İki kişi şahadet etmedikçe ayetleri yazmıyorlardı. Meselâ Hazreti Ömer, Recm ayetini haber verdiği halde, tek şahit olduğundan dolayı onu kabul etmediler.

Şimdi olsa basın toplantısı yapacak, hatta partisinden istifa edecek kimseleri gördükçe, Koca Ömer'in benim getirdiğim ayeti kerimeyi kabul etmediler diye gücenmiyerek ertesi günü Kur'an için toplantı yapılan yere gelmesi hiç bir şey olmamış gibi onlarla birlikte çalışması, hem Ömer'in büyüklüğünü, hem islamlığın nasıl kuvvetli insanlar tarafından kurulmuş olduğunu gösterir.

Kur'anı Kerim, büyük dikkatlerle toplandıktan sonra Hazreti Sıddık'a teslim edilmiş, onun vefatından sonra Hazreti Ömer'e emanet edilmiş, onun da ölümünden sonra peygamberimizin zevcelerinden olan, Ömer'in kızı Hazreti Hafsa'ya intikal etmiştir. Daha sonra Hazreti Osman'a verilmiştir. Ne yazık ki, sonraki kargaşalıklarda, bu kitap elde yoksa da, fakat ondan kopya edilmiş en doğru Kur'anı Kerim nushaları bütün dünyaya dağılmıştır.

Hazreti Peygamberin en büyük mucizesi, Kur'anı Kerim'in harekelerinin bile değişmeden 1300 seneden beri olduğu gibi saklı kalmasıdır. Yani Ankara'da Hacı Bayram Camisinde Cuma günü kılınan namazda okunan süre, Endonazya'daki bir Camide okunan surenin tıpkısıdır. Aralarında hiç bir fark yoktur.

Burada biz Kur'an tarihi yazmıyacağımız için daha fazla bilgiyi yazmak suretiyle konuyu genişletmeyi istemiyoruz.

Kur'anı Kerim, 6666 ayeti kerime, 30 cüz yani forma, 114 suredir.

Meşhur Kemal Paşazade Ahmet Şemseddin efendi* şöyle bir manzume yazmış olup, burada ayetler hakkında değerli bilgi vardır.

Bilmek istersen eğer sen aded-i ayatı
Cümlesi altıbin altıyüz altmış altı
Binidir va'd beyanında anın bini vayîd
Hem bini emr-i ibadet bini nehyi tehdid
Bini emsali iberdir, bini ahbar-u kasas
Beşyüz ayatı halal ile harama muhtas
Oldu yüz ayatı tesbihi duaya, çü, rusuh
Altmışaltısı dahi ayet-i nasîh, mensuh

Kur'anda tababet eserinin yazarı Dr. med Karl Opitz, yalnız bu eseri yazmakla kalmamış, iyi bildiği arapça sayesinde hekim, Ebubekr Razi (850–913) nin yazmış olduğu, Dünyada ilk defa Çiçekle Kızamığın ayrı birer hastalık olduğunu ortaya koyan, arapça Risalesini de 1911 yılında Almanca'ya tercüme etmiştir ki, onun kapağını size burada sunuyoruz:

Klassiker der Medizin
Herausgegeben von Karl Sudhoff

---

ar-Razi (Razes),
Über
die Pocken und die Masern
(ca. 900 n. Chr.)
Aus dem Arabischen Übersetzt
von
Dr. med. Karl Opitz
Kreisarzt und Vorsteher des Kgl. Medizinaluntersuchungsamtes
in Stade.
Leipzig
Verlag von Johann Ambrosius Barth
1911

Arapça aslı ile mukabele ettiğim zaman Dr. K. Opitz'in konuya ne kadar hakim olduğunu, arapçasını hiç bozmadan zengin alman

* 940/1534 de ölmüştür.

diline büyük bir maharetle çevirdiğini görerek iftihar ettim*. Die Medizin im Koran, Kur'anda tababet eserini Dr. K. Opitz 1906 yani bundan tam 65 yıl önce telif suretiyle meydana getirmiştir. Eser terbiyeli bir dille yazılmakla beraber vakit vakit muharrir bazı acayiplikler de yapmış ise de, onları yerlerinde cevaplandırdım.

Yazar, Kur'anı Kerim sureleri yerine, onların şifri romenle sayılarını yazmış, meselâ Fatiha suresi I, Bakara suresi II, Âli İmran III, Nisa Suresi IV gibi. O, surelerin adını yazmayıp, yalnız numaralrını yazmış, ben öyle yapmadım, hem şifri romenle rakamları yazdım, hem yanına memleketimizde söylenen sure isimlerini işaret ettim, eserimizin başına da sure adları ile ayrıca rakkamlarını gösterdim. Ayeti Kerimelere numara koyarken İzmir'li İsmail Hakkı rahmetli'nin Maani-i Kur'anı Kerim isimli İslam ve Askeri Kütüphane sahibi İbrahim Hilmi'nin 1927 de yayınladığı eserdeki numaraları, hatta ordaki tercümeleri aynen yazdım. Zira mevcut Türkçeler arasında bu mübarek eserin ifadesini, tercüme tarzını Veled Çelebi efendi de beğenmektedir.

Eserde yanlışlıklar yapmamaya gayret ettim, bununla beraber, iyi anlatamadığım yerler oldu.

Dilimizde bu konuda yazılan ilk eser olması haysiyeti ile belki ilgi topluyacaktır.

Ankara, 10. II. 1971 — Tıp Tarihi Enstitüsü

Feridun Nafız Uzluk

---

* Bu değerli eser, dilimize tercüme edildiği gibi, Tahran Tıp Fakültesi Tıp Tarihi üstadı Dr. Mahmut Necmabadi kalemi ile Farsçaya Abile ve Surhâk adıyle çevrilerek, sağ tarafta farsçası, o bittikten sonra arapça aslı bastırılmıştır. 1949 yılında Londra'da bulunduğum zaman, Lâtince tercümesi ile birlikte aslını da Britisch Museum kütüphanesinde bulmuş, arapçasını olduğu gibi kopya etmiştim. Türkçeye tarafımdan tercüme edilmiş ise de, henüz bastırmaya muvaffak olamadım.

ÖNSÖZ

(VORWORT)

Ebstein, biri (Ahtiatik de Tabebet "Die Medizin im Alten Testament", Stuttgart, 1901, Enke) "Ahdiceditde, Talmud'da Tababet" Die Medizin im neuen Testament und im Talmud Stuttgart, 1903, Enke) adıyla bu kutsal kitaplarda, tababetle ilgisi olan maddeleri iki ayrı küçük ciltte toplayıp tertip etmiş olduğundan Sami dinlerin 3 ncüsü ve en sonuncusu olup Allah'ın Kelamı (sözü) addolunan 1) Kur'andaki tıbbî noktaların öğrenilmesi faydasız olmayacaktır. Asıl metinde pek az hekimin erişebileceği, Avrupa dillerine tercemede kapalı kalmış, İncil ile Talmud'dakilere nisbetle pek az, fakat Hz. Muhammed'in insan vücudu ile hayatı hakkındaki tarifleri, halkın sağlık kaidelerinde riayet edecekleri esaslar hakkında daima yeter derecede tıbbî maddeler vardır. Daha sonra gelişen Peygamberin Hadisleri, ancak Kur'anda yüzeyden (sathi) olarak dokunulan noktaların açıklanması sırasında dikkate alınmıştır.

Önce yalnız Kur'andaki sağlık buyruklarının toplanılması, tertiplenilmesi düşünülmüş, bir hekim için önemli olan her şeyi kapsamak (ihtiva ve ihata etmek) üzere çalışmaların sınırı gitgide genişletilmiştir. Bu küçük kitapda Kur'anda tababet hakkında bilgi elde etmek istiyenleri tafsilatlı eserlerde dağınık halde bulunan bilgilere baş vurma külfetinden de kurtarmış olacaktır.

Karl Opitz

Çiçek bahsi: Çiçek hastalığından bahseden ilk eser Kur'andır. CV. nci Fil Suresi, bu olayı anlatıyor. Bunun çiçek hastalığına ait olduğunu söyleyen Ezraki isimli bir arap tarihçisinin büyük dedesinden naklettiği hikâyedir. Hz. Muhammed'in doğum senesi, Kâbe'yi yıkmak için büyük bir ordu ile Mekke önüne gelen, yemen ülkesinde Habeşistan Kıral Naibi olan Frenklerin Abraha, bizim Eb rehe şeklinde okuduğumuz kimsenin ordusuna, Ebabil kuşlarının a-

yaklarında getirdikleri çiçek hastalığından ölmüş kimselerin cesetleri üstündeki çamur ve topraklardan ibaret Parçaları atmak suretiyle orduda çiçek hastalığı patlak vermiş, koca ordu, içerisine sürü girmiş ekin tarlası gibi yenilmiştir. Ordu.nun önünde pek iri bir Fil oldugundan 105. sureye Fil suresi denilir.

Bunu ilk defa haber veren Ezrakî'nin Mekke tarihini yayınlayan orientalist Wüstenfeld (1808–1899) dır. Uzluk.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

(EİNLEİTUNG)[1]

Kur'andaki önemli tıbbî noktaları, kıymetlerine göre değerlendirebilmek, bunlar hakkında bir hüküm vermek için -ki bir hekimde kendi ihtisasına ait önemli bilgileri aramak isteyebilir- bunun yazıldığı kısa zamanı, yazan müellifi, en son kitabın özel incelikleri, dini tüzükleri göz önünde bulundurmak lazımdır.

Arapların islâmdan önceki uygarlıkları (medeniyetleri) esas itibariyle Arabistana mahsus bir uygarlık (medeniyet) idi. Onların arasında yaşamış bazı musevîler, hırıstiyanlar vasıtasıyle, muhtelif kabilelerin dolaylarındaki medeniyetleri daha yüksek milletlerle olan temasların sonucu bütün bu kültürlerden -geleneklerle türelerinde- önemli bir değişiklik olmadan, kendilerine mahsus bir uygarlık kurmuşlardır.

Araplar, kısmen kabile, kısmen küçük kasabalarda, köylerde yerleşik ahaliden ibaret idiler. Bunların işi hayvan yetiştirmek, çiftçilikti. İnsanın serveti, övüneceği şey, kendi devesi idi.[2] Ticaretleri komşu milletlere kadar uzanıyordu. Fakat bu ticaret ihtiyaçlarla pek az gelişmiş, sanayi' gibi, zıraat gibi işlerden daha büyük bir rol oynamıyordu. Kabileler arasında şuurlu bir ırk birliği yoktu. Devamlı harplerle çapulculuklar, barışlar, birleşmeler, birbirini kovalıyordu. Bütün kabilelerde müşterek bir şey varsa o dahi Mekke'de -İbadeti İbrahime[3] raci' olan Haceri Semavi göktaşı'nın Meteorstein'in takdisi idi.

Bundan sarfınazar edilirse, araplar, Hz. Muhammed'den önce batıl inançlar altında birçok ilâhlara, kutsal eşyaya tapıyordu. Hanif dini ismi altında kişisel bir kılığa bürünmüş kimseler, manasız, batıl fikirlere iştirak etmiyorlardı. Bunların sesli ibadetleri vardı. Vakıa bundan, Polithéisme "çok ilâhlara tapma" şirk=ikilik koşmaya karşı

sert bir monotheisme "Allahı birleme mezhebi" çıkmıştı. Fakat Peygamber bunu doğrudan doğruya ne Musevilikden, nede Hırıstiyanlıktan almayıp muhitinde Putperest, puta tapıcılar olmayan ahaliden! kuzey'e yaptığı gezilerde tanıdığı halkın atmosferinde mevcut duygulardan asla bir fikri olmadan kabul etmiştir. Bunun, bu iki monoisme'den ne kadar az haberli olduğu, nasihatlarında Musevî veya Isevî, lejantlardan bahsettiği zaman düştüğü hatalardan belli olmaktadır.

Hazreti Muhammed, bu muhit içinde Milâdi 571 senesinde doğmuştur. Eğitim ve öğretimi kendi zamanındakine nisbetle dahi çok eksikti. Kendisi de ne yazmak, ne de okumak.... bilmiyordu. Ankebut XXXIX, 48 sen bu Kur'andan evvel hiç bir kitap okumamıştın, sağ elinle de yazı yazmamıştın (yahut adetin okumak, yazmak değildi) Öyle olmasa idi, batıl söyleyenler şüpheye düşerlerdi.

Çoban, deve sürücüsü, tüccar sıfatı ile olan hallerinde, ancak 40 yaşında kazandığı risalet için bir emmare göstermiyordu[3]. İlk sıralarda kabilesi efradı ile çetin bir savaşa girişmeye mecbur kaldı. O kadar ki akrabalarından bazıları dahi onun hasımları arasında yer almışlardı. Talihinin aksiliğine, dil ile, kılıç ile yaptığı mücadelelerdeki birçok yenilgilere rağmen sabırla, tahammül ile çok defa gürültülü sürette-tedrici olarak- bir otorite kurmayı başardı. O kdar ki İsa doğumundan 632 sene sonra Hz. Muhammed'in vuku bulan ölümünde, peygamber olarak tanınmış, telkin ettiği akideleri hakiki Allah Kelamı olduğu âd ve itibar edilmişdir.

Kur'anı doğru olarak değerlendirmek için Hz. Muhammed'in kişiliğini, Psişiatri noktasından mütalaya almak icabeder. Hz. Muhammed, şiddetli istigraklar geçirirdi. O, böyle bir karekterle şuurlu bir planı bizatihi telkin ederek devamlı olarak subjektif bir gerçek olduğuna inanıyor, sonunda bunu objektif olarak ileri sürüyordu.

Sprenger[4] ile başkalarının ona izafe etmek istedikleri gibi o, bir hileci değildi. O, sert bir ahlakcı hâkim önünde pek muvaffak olamaz idi ise de, ittiham da edilemezdi[5].

Kur'anın bütününde 30 cüz, 114 sure, 6666 Ayet, 77639 kelime, 323015 harf vardır. Muhtelif bölümlere ayrılmışdır. Flügel* tab'ında kabul edilen sure denilen her biri muhtelif sayıda nazımları havidir. Bundan sonra surelere hem romen rakamı konacak, hem de İslam geleneğine göre verilmiş olan sure adları yazılacak, ayetler ise arap rakamı ile işaretlenecekdir.*

---

* ayetlerin başlangıcını gösterdim. Uzluk

Kur'an, haddizatinde önemli monoloklardan, zati mülahazalardan ibaret olduğu halde sonraki sureler şifahi vaızların, hıfzı kolay, nazım şeklinde bir nevi ikmalidir. Kur'ana Nazm-ı Celil denilirse de, Manzume denilemez.

Her şeyden önce bunun tamamiyle nazm-ı celil denilen bir eser olduğunu, hiç bir Tıp ihtisası bölümünü ihtiva etmediğini göz önüne almalıdır. Bundan başka şurası da dikkate şayandır ki bazı sureler ünite halinde fasıllar olmayıp birbirine girmiş muhtelif renkte muhteviyat göstermektedir. Kur'anın bazı kısımlarında görülen sıra takibi peygamberin vahiy halinde yani istigrak zamanındaki ilhamdan alarak dikte ettirdiklerinin zaman sırasına uygun düşmüyor.

Kur'anı Kerim, İslam'ın talim ettiği şeylerin bir kısmını ihtiva eder. Nasıl ki hıristiyan klisesi sadece İncile dayanmıyorsa, Hz. Muhammed'in birçok öğretimi, telkinleri de bizzat onun ile yakınlarının yapmak mecburiyetinde kaldıkları kaidelerin mecmuundan ibarettir. Az çok emin olan bu Hadîsler, aşağıdaki satırlarda, Kur'andaki buyrukların açıklanmasına, yahut bütünlenmesine lüzum görüldüğü vakit, dikkat gözünden geçirilecektir.

İslamlık, haddizatında yersel nitelikte tamamiyle sosyal, politik bir eserdir. Hz. Muhammed, azçok şuurlu olmayarak Arap kabilelerini içerde nizamlı, emniyetli bir bağla, dışta kuvvetli, sağlam, temiz bir ırk haline getirmek amacını hiç aklından çıkarmıyordu. Bu ülküye doğru her türlü tüzükler, yasalar, en ziyade ferdin, topluluğun sağlığını temin etmeye uğraşan hekimleri ilgilendiriyordu. Modern devlet böyle bir amaca ulaşmak için kanunlar koyar, bunlara riayet etmeyenlere şeref, para, serbestlik cezaları ile göz dağı verir! Onu destekleyen dini ahlâk ikinci kalır. Hz. Muhammed ise, böyle dünyevi bir kudretten mahrumdur. Verilen buyrukları, tüzükleri başka bir otorite ile emniyet altına almak mecburluğu hasıl olmuşdu. Bu otoriteyi o, cennet (uçmak) vaitleri, Tamu (Cehennem) tehditleri ile Allahta buldu. Metafizik (Fizik ötesi) düşünceler onun hemen hemen ikinci planda olup, ilkel olan şey, yersel nitelik taşıyan toplumsal, sağlık nizamları idi. Bundan ötürü her ikisi arasında -ancak körükörüne bir inanış ile gizlenen- birçok birbirini tutmamazlıklar vardır.

İslam inancı (usulü) ana çizgilerinde hemen hemen hıristiyanlığın eşidir, benzeridir! hatta onun gibi basittir de. Görünmez, mutlak kadir, ezeli bir Allah vardır. O, şefi' vasfına pek az layıkdır. (Yazarın ifadesi acaipdir) Zira başka ilahları kendisine üstün tutanları şiddetle cezalandırabilir. Allahın naziri (benzeri) yokdur. Ona bir

oğlu olduğunu isnat etmek küfürdür. Onun etrafındaki melekler, göklerdeki, yer üzerindeki kötü ruhlar "die bösen Geister" "cinler" onun yaratıklarıdır. Tevrat ile İncil, Tanrı kelâmıdır. Kur'an bunları takip etmiş, daha ziyade onların yerine kaim olmuşdur. İnsanın vazifesi Allahın buyruklarını (emirlerini) yerine getirmektir. Ölüm, Ulu mahkeme "Jüngsten Gericht" den sonra ebedî bir hayata nail olacaktır. Dindar, Allah korkusu olan bir insan, genç, zengin bir arabın istiyebileceği bir hayata sahip olacakdır, fakat Allaha inanmaz, vecd "Extase" sırasında peygambere vahyedilen şeylerin gerçekten Tanrı kelamı olduğuna itikat etmezse, Tamu azaplarına duçar olacakdır. -Doğu ülkelerinin icadettiği, tasavvur eylediği öyle azaplar ki Holbein ile Lucas Cranach'ınkilerini fersah fersah geçer. İnsan, Allahın merhametine nail olmak için beş vakit namaz kılmalıdır. لااله الا الله محمد رسول الله "Es gibt keinen Gott ausser Gott, und Muhammed ist sein prophet" Allahtan başka yoktur Allah, Muhammed onun peygamberidir' demeğe mecburdur. Belirli zamanlarda oruç tutmağa, zengin olanlar, zekât vermeğe, ömründe hiç değilse bir defa mekkeye-Tabii, şartları haiz ise- gitmeye mecburdur. (Yazar burada islamın beş şartını söylemek istemiş) bunlardan sonra ikinci sınıf talimler niteliğinde olan, uyulması mecburi bulunan şeyler olup onlar neler yenip, neler içileceğini, kutsal cihatlara iştirak, konuk severlik ile benzerlikleri gelmektedir. Bunlar ilerde söz konusu edileceklerdir.

Cenabı hak âlîm (علیم) olduğundan bütün gelecekleri bilir. Ezelden herşey tayin edilmiş, tesbit olunmuşdur. O, olacak olayları (kitaplarında bildirmişdir). O, bu suretle elleri bağlamışdır. Böyle olmakla beraber mucize şeklinde tabiat kanunlarını değiştirmesi mümkünmüdür.* و لن تجد لسنة الله تبديلا Hıristiyanlıkta olduğu gibi burada dahi kaza, kader, cüz'i irade karşısında uyuşması kabil olmayan bir aykırılık vardır. Burada insana doğru yolu gösterecek imandır, insanların bilgisizliği muammaları çözmeye kâfi değildir.

Kur'anın hükümleri de, insanın mevcudiyeti ile kâinat için dualiste ikilidir. Dünyevi hayatta insan, ceset ile ruhtan ibarettir! Ruhun, yaratılışın başındamı bir fert olarak tekerrür ettiği, yoksa doğuştamı fertleştiği, Kur'andan anlaşılmıyor. İkinci şık daha ziyade muhtemeldir. Zira Cenabı hak Muhammed'e melekler münasebetiyle: XV Hicr, 29 (و اذ قال...) Hani rabbın meleklere demişti: Ben kuru, eskimek-

* فتح سورهسی 23 و لن تجدلسنة الله بديلا 23. Allâhın adetinde asla değişiklik bulamazsın

le bozulmuş kara balçıktan insan yaratacağım, onu yaptığım, ruhumdan ona üfürdüğüm zaman (o, dirildiği zaman) ona secde ederek yere kapanın. Ölünce, durağı kaybolan ruh ayrılıyor, ağızdan uçup gidiyor"***. LVI vaki'a 83 (...فلولا اذا بلغت) can boğaza gelince, işte o zaman ona yardım etmeksizin, bakar durursunuz. Halbuki biz ona, sizden daha yakınız fakat siz göremezsiniz (Metinde yazar "eğer ölen bir adamın ruhu ona dargın olarak çıkıyorsa" diye yazmış ki yanlışdır. Çeviren) Bundan sonra ruhun nasıl bir mevcudiyet geçirdiği, Kur'andan anlaşılmıyor. Tanrı sadece şöyle söylüyor, XXXIX Zümer 42 (...الله يتوفى) Allah, ölüm vaktinde canları alır, ölmeyenin de uyku zamanında canını alır, ölüm hükmettiği canı tutar, beden yaratıldığı toprağa geri döner." XIII Ra'd, 6 (...و ان تعجب) kâfirlerin seni yalanlamalarından taaccüp ediyor isen asıl taaccübe şayan onların: "Biz, toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız? sözleridir" Mamafih mahşer gününde LXXXI Tekvir, 7 (و اذا النفوس) (... زوجت nüfus cift olduğu zaman (ruhlar bedenler ile birleştiği zaman) mü'min için cennette tekrar bir hayat başlar." XVII İsra, 98 (...ذلك جزاؤهم) İşte bu, onların ayetlerimizi tanımamaları, biz kemik, döküntü, kırıntı olduktan sonra yeniden yaratılarak mı dirileceğiz? demelerinin cezasıdır. XX Tâhâ, 53 (..منها) Biz, sizi yerden yarattık, oraya da döndüreceğiz, oradan bir kerre daha çıkaracağız. XXI Enbiya, 104 (...يوم نطوى) Önce nasıl yarattık ise vadimiz iktizası ile öylece tekrar yaratacağız., onu mutlaka yapacağız." İkinci hayat ebedidir, açık olarak söylenmiyor ise de, insan ebedi olarak gençlik ruhunu taşıyacakdır. XXXVI Yasin, 56 (...هم و ازواجهم) kendileri de, kadınları da gölgeler altında tahtlara "sedirlere" yan yana gelirler." Fakat burada bu kadınların semavi, göklere nisbeti olan eşler olup olmadıkları anlaşılmıyor. Eğer mü'minler genç bir vücuda malik olmazlarsa basma kalıp vaadler o kadar çekici olmayacakdır. LXXVIII Nebe, 33 - 36 (... ان المتقين مفازا) Muhakkak ki sakınanlar için korktuklarından kutulacak yerler, ağaçlıklar, üzüm bağları, memeleri ağırşaklanmış yaşıt kızlar, dolu kaseler vardır. Onlarda orada boş söz, birbirlerine karşı yalancı sözleri işitmiyecekler, bu rabbin tarafından, el verecek bir mükafat ödül, yetişir bir vergidir". İhtiyar bir adama aynı yaştaki kadın bakirede olsa arzu edilecek bir kıymette olur mu idi? İmansızlar ise cehennemde dünyada oldukları gibi görünmeyecekler, şaşı bakacaklar, bakışları da kaskatı olacak. XXI Enbiya, 97 (...واقترب) Doğru olan vaid" "kıyamet kopması yaklaşınca ansızın kafirlerin gözleri dehşetten dikik "şaşı" kalacak, eyvah bize, bu güne karşı gaflette idik, hayır

*** مات حتف انفه ***

biz zâlim kimselerdik" diyecekler. Yüzleri siyah 5). III Ali İmran, 106 (..يوم تبيض) O gün bir takım yüzler kararıp, bir takım yüzlerde ağarır" olacakdır.

Tabiat bilgisi, tıbbi görüşler üzerinde kesin etkisi olan -yukarda söz konusu edilen kaza ile kader itikadı, birçok noktalarda Hz. Muhammed, Allahın bazı insanları imana, saadete mazhar kıldığı, bazılarını ise bunlardan mahrum ettiği, Allah'ın önceden ana rahminde ne olduğunu bildiği XXXI Lokman, 34 (..ان الله) anası karnında bulunan dölleri o bilir, ölüm için de zaman tayin eder." VI Enam, 2 (... هوالذی خلقکم) sizi çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir kılan odur" Keza XXXV Fatır, 12 (... والله خلقکم) uzun ömürle yaşayan, ömrü kısalan hiç bir kimse yoktur ki kitapta yazılı olmasın". denilmektedir. Tıp noktasından bu kaza ile kader inancı, zaruri olarak nihilisme'yi zorlamaktadır. Nitekim yazılan bir ilaç kodexinde: Eğer hastaya şifa "iyi olma, sağalma" mukadder ise şarabsız ilaç dahi iyi gelecektir. O, halde tedavi nafiledir, Cenabı hakkın arzusuna karşı en küçük teşebbüs gülünç yahut günahdır*

قال رسول الله : اِنَّ اللهَ اَنْزَلَ الدَّآء والدَّوآءَ وجَعَلَ لِكُلِّ داءٍ دواءً فتداووا وَلاَ تَداوُوا بالْمُحَرَّمِ

Cenabi Hak; Da'(marazı Devayı (ilâcı) inzal eyledi, herbir maraz için dahi, devayi halk etti. Tedavi ediniz fakat haram kılınan şeylerle tedavi etmeyeyiniz.

لِكُلِّ داءٍ دواءٌ فاذا اُصِيبَ دواءُ الدّاءِ بَرَأَ باِذْنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

Her hastalık için ilâç vardır eger hastalık gelirse tanrı izni ile o marazdan şifa ile kurtuluş vardır.

Mesnevi C I 2298

دانکی هررنجی زمردن پاره ایست * جز و مرك ازخود بران کرچاره ایست

Bil ki, her hastalık, ölümden bir parçadır, çaresi varsa -ölümün bir cüz'ünü- kendinden koğ! Uzluk

---

* Fâtır, 8 "Çünki Allâh, dilediğini şaşırdır, dilediğinide hidayete erdirir".
فان الله يضل من يشا و يهدى من يشا

I

TIP

"DİE MEDİZİN"

Kur'an daha önce söylendiği gibi şairane bir eserdir.* Muhteva kapsadığı konular dolayısıyle -dini talimleri, ahlakı güzelleştirici mahiyettedir. Bu sebeple Kur'andan tıbbî bilgiler beklenmemelidir. Yalnız Tıp ile ilgili birkaç madde vardır. Bunlar bir hekim tarafından değil, öğretim, eğitim yapmamış, halk arasındaki basit bilgileri almış, muhakkak sonradan İran'ın Cundu Şapur Tıbbiyesinde eğitim yapmış Haris bin Kelede tüs Sakafi[8] nin sıkı dostluğu ile birçok şeyler öğrenmiş olan biri tarafından yazılmışdır. (Kur'an, Risaletpenah tarafından söylenip vahi katiplerince yazıldığına göre bu anlatış tarzı doğru olmaz. Uzluk) Fakat bu kadarı bile, arapların 1300 yıl önce insan neşvüneması, zürriyet, anatomi, Fizyoloji, Patoloji, "marazlar bilgisi", vücut, ruh hastalıkları, tedavi fenni, en son ölüme dair olan bilgiler hakkında bir fikir edinmeye kâfidir.

İlk insanın yaratılışı hikâyesi tamamiyle İncildeki gibidir. Şöyleki ilk babamızın halk edildiği madde, farklı olarak gösterilmişdir. Luther bir avuç topraktan bahsettiği halde Kur'anda VI Enam, 2 (هوالذى خلقكم ...) sizi çamurdan yaratan ",XXIII 12 (ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طين ...) biz insanı, balçık durusundan yarattık" XXXVII Saffat, 11 (اناخلقناهم من طين لازب ...) biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık", LV Rahman, 13 (خلق الانسان من صلصال كالفخار...) İnsanı saksı gibi kuru çamurdan yarattık"! XV Hicr, 26 (ولقد خلقنا الانسان من صلصال من حمأ مسنون ...) 25) Biz insanı kuru, eskimekle bozulmuş kara balçıktan yaratmışız" III Al-i İmran, 59 (ان مثل عيسى عند الله كمثل آدم خلقه من تراب ثم قال له كن فيكون ...) Şurası muhakkak ki Allah yanında İsa'nın hali, Ademinki gibidir, Allah onu topraktan yarattı, ona insan ol deyince o dahi oluverdi"

buyrulmuşdur. XXIV Nur, 44 (... والله خلق كل دابةٍ من ماءٍ) Allah her hayvanı su'dan halkeyledi" denildiği gibi biz su sözünden iğrenilmiş su özeti, erkekteki meni kasdedilmiştir. Diye anlarız. Nitekim XXXII Secde, 7 (... ثم جعل نسلة من سلالة من ماءٍ مهين) sonra onun dölünü, döşünü naçiz bir suyun durusundan yapmışdır" aynı sure, 8 (.؟.ثم سواه و نفخ فيه من روحه) daha sonra onu düzeltmiş, ona kendi ruhundan hayat üfürmüşdür."

Keza İncildeki ilk kadının Adem babadan alınmış bir kaburgadan halk edildiği hikayesi[9] Kur'anda kayda şayan surette anılmışdır. IV Nisa, 1 (... يا ايهاالناس) Ey nas Rabbınızdan sakının ki sizi bir tek nefisden "Adem Babadan) yaratmış, ondan da zevcesini vücuda getirmiş, onlardan birçok erkek, kadın türetmişdir" XXX Rum, 21 (... و من آياته) Onun kudreti nişanlarından biride budur ki, size kendileri ile ülfet edesiniz diye cinsinizden zevceler yaratmışdır." LXXXVI Tarık, 6-7 (... خلق من ماءٍ مهين) O, dökülmüş bir sudan yaratılmışdır. O su, erkeğin arka kemiği ile kadının göğüs kemikleri arasından anada, babadaki tenasül aletlerinden çıkmışdır.[10] şeklinde açık olmayan ibareyi bu manada almak lazımdır. Başka bir yerde dahi kuşkulanmak lazımdır. Buradaki efsane, Allah'ın bütün insanları Ademin belinden, büyüklüğü karınca kadar olan şeyden, halk etti diyor. Ullmann[11]. Bundan preexistance yani Entslellung nazariyesi fikrinin araplarca mechul olmadığı sonucuna varıyor.

Kur'anda sık sık şunlara rast gelinir. XVII Isra, 61 (قال اسجد لمن خلقت طيناً ...) iblis, senin çamurdan yarattığına ben secdemi ederim" demişti. Birincisi yani toz, Hazreti Ademin, ikincisi, Tohum, bütün insanların yaratılışındaki esası ima etmektedir. Başka bir ayette XXXII Secde, 6 (... و بدا خلق الانسان من طين) İnsanın yaratmasına da çamurdan başlamışdır" sonra onun dölünü, döşünü, naçiz bir suyun durusundan yapmışdır. Ayet 7 (... ثم جعل نسله من سلالةٍ من ماء مهين) diye geçmektedir.

İnsan cinsinin yaratılışına dair başka bir bilgi, bir açıklama olmadığından Ademin topraktan yaratıldığının anılması, insan vücuduna dair kısımların toprakla aynı cinsten olduğunun şaircesine olduğu kadar, doğru, sarahatli bir ifadesi olarak kabul edilmelidir. Tekvin şairinin, Hz. Muhammed'in aynı eş değerde olmayan Kur'an nazmında tekrarladığı bu benzetişi, bir şair dahi bu kadar güzel beyan edebilir*. Bundan başka insanın halk edilişine dair apaçık birbilgi yoktur. Fakat ölümden sonraki kaderi hakkında bilgi vardır.

---

* Tabib olduğu gibi edip olan Cenap Şahabeddin: Beşeriyetle müftehirken ben* Dediler bir avuç çamur ceddin* Sana Şekvada haklıyım senden* Sen Çamurdan bu abdi halk ettin* Nevsali Milli"Milli Yeni yıllık"diye 1914 yılında yayınlanan eserden aldım. S. 84

Havva anamızın halk edilişi masalını da şöyle izah etmek mümkündür. Bütün insanların tek bir İndividium -Tabii bir insan- den geldiği malüm olduktan sonra, halkın merakı, tereddüde düşmüşdü. Adem baba, bir karısı olmazdan, nasıl olmuşda evlat sahibi olmuşdu. Tabiat bu işin yardımına koşdu, bir ikizlerde teşekkül kusuru görülmüşdü, bunlardan daha az gelişmiş olanı, daha kuvvetli olan kardeşinin gövdesine bir süs gibi, yapışıktı. İşte bu suretle Adem baba için kaburgalardan kesip bir kadın yapmak mümkün olmuşdu.

Kur'an, insan gelişimi "neşvüneması" hakkında şu bilgiyi veriyor : LXXVI Dehir, 2 (انا خلقنا الانسان من نطفةٍ امشاج ...) Biz insanı teklif ile denemek üzere Ana ile babasının sularından karış mış, dökülmüş sudan yarattık, onu işitici, görücü kıldık" diğer bir surede LXXVII Mürselat, 20–22 (الم نخلقكم من ماءٍ مهين فجعلناه فى قرار مكين الى قدر معلوم فقدرنا فنعم القادرون. . .) Biz sizi, âdî bir damla sudan yaratmadık hemen onu belirli bir vakte kadar duracak sağlam bir yerde tuttuk, mı, onu kudretimizle yaptık, biz ne güzel kadiriz". XIII Ra'd, 9 (الله يعلم ما تحمل كل انثى ...) Allah her dişinin ne taşıdığını, döl yataklarının neyi eksik, neyi artık yaptığını bilir! her şey onun yanında miktara göredir." XXXIX Zümer, 6 (خلقكم...) Sizi analarınızın karnında, üç karanlık içinde yarattı. (Karın, son "eş" placenta), rahim "XXIII Mü'minun,[12] (ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طين . . .) Biz insanı balçık durusundan yarattık", aynı sure [13] (ثم جعلناه نطفة فى قرار مكين . . . . . .) sonra onun neslini sağlam bir karargah olan döl yatağında dökülmüş su yaptık. "Aynı sûre [14] (ثم خلقنا النطفة علقه فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاماً فكسونا العظام لحماً ثم انشاناه خلقاً آخر فتبارك الله احسن الخالقين ...) Sonra o dökülmüş suyu "meniyi" kan pıhtısı, bu kanı da bir çiğnem et yaptık, o bir çiğnem ette kemikler yarattık. Kemikleri de etle örttük, sonra onu yaratılışta ruh, söz söyleme kabiliyeti verdik" XXII Hac, 5 (يا ايها الناس) Ey nas; .. bir kerre şuna bakın biz sizi evvelâ topraktan, sonra dökülen sudan "meniden", sonra pıhtılaşmış kandan, sonra temam, ayıpsız, temam olmayan suretsiz bir halde bir et parçasından yarattık, taki size kudretimizi belli edelim. Biz, rahimlerde belirli bir vakte kadar (doğum zamanına değin) dilediğimizi sabit, kararlı kılarız." XXXII Secde, 9 (ثم سويه ...) dahasonra onu düzeltmiş, ona kendi ruhundan. hayat üfürmüş! sizin için kulaklar, gözler, yürekler yaratmışdır. Siz ise bu nimetlere az şükredersiniz."

Bu ayetlerden anlaşılıyor ki erkek tohumu tek başına yeni bir kişinin teşekkülüne yeter değildir. Onun buna mükabil olan dişi bir mahsül, kadın tohumu "bu günkü anlayışımızla yumurta" ile karış-

ması lazımdır. Bu tohumlar karması, ana rahminin içinde 3 karanlık ile yani ananın karın duvarı, rahim, çocuğun Membran denilen zarlarından meydana gelen üç kap içinde saklı bulunur. Meyve, Tanrı tarafından tayin edilen doğum zamanına kadar orada durur. Önce, normal olarak rahimde, sonra esasen dar, fakat yavaş yavaş genişleyen torbaya gelir. Gebeliğin ilk devrinde, düşüklerde yalnız pıhtılaşmış kan akımı görülür, daha sonraları meyve kemiksiz, daha sonraları kemikle görülür. Sonra kemale gelmiş meyveler, kemikler bol etlerle donanmışdır. Bizzat çocuğun güzelce Teşekkül etmiş azası kendini gösterdiği halde son "Eş" şekilsiz bir et parçasıdır. Bizzat çocukda organlar "uzuvlar" güzelce teşekkül etmiş görünürler. Halbuki Plansanta, şekilsiz bir et parçasıdır. Doğumda ruh vücuda iltihak ediyor, duyu organları vazife görmeye başlarlar.

Hz. Muhammed, Allahın tabiat kanunlarına pek sıkı merbut olmadığı, yalnız mucize şeklinde istisnaların mümkün olduğunu kabul ettiğinden Conception İmmaculata (günahsız, lekesiz ilkah "tohumlama") Katolik doğması "nassı" anlamında değil, nefsani manada, mümkün buluyor. Bâkire Meryem hadisesini, İncil'den daha tafsilatlı olarak anlatıyor. XIX Meryem, 16 (...واذكر) Kur'anda Meryem kıssasını zikret, hani o, ailesinden güneşli bir yere çekilmişdi."* Kadınlara karşı çekim, cazibe duymayan erkeklerden bahsedildiğinde XXIV Nur, 31 (...وقل للمؤمنات) Erkekliği kalmamış hizmetkârlardan, İnnin "erkekliği yok"= Hadım ağası şehvetten kesilmiş ihtiyarlar gibi. Zekeriyya, XIX Meryem, 9 (... قال) Zekeriyya "Yarab; karım kısır iken, benimde ihtiyarlıktan kemiklerim kurumuş iken nasıl oğlum olur"dedi. İbrahim de[14] ihtiyarlıkta zürriyet kudretinin tükenmesinden bahsedilmişdir. XI Hud, 73 (.. قالت) İbrahim'in karısı dedi ki, acaip benmi doğuracağım, ben kocamış, şu erkeğimde bir ihtiyar iken ben doğurabilir miyim? Bu, pek taaccüp olunacak bir şeydir" XI Hud, 53 de uzun kuraklık, açlık çekmiş, zayıf düşmüş, aynı surede ayet 53 (.. ويا قوم) Ey kavmim Rabbınızdan yarlığanmak dileyin, yine ona tövbe edin ki size gökten arka arkaya bol yağmur göndersin, kuvvetinize kuvvet katsın."

Ad kavminden bahsedilirken eğer o, dindar olmak isterse Allah ona yağmur gönderecek, onun kocasının kudretini ziyadesiyle artıracakdır, ibaresinden iki türlü mana çıkmaktadır:

---

* Bu surede 16 ncıdan 35 nci ayete kadar Meryem'in nasıl gebe kaldığı, nasıl doğurduğu, kavminin kendisini nasıl kınadığı, onun verdiği cevaplar hikaye edilmektedir.

Arap tefsircilerine göre 3 yıl süren kıtlık sırasında Ad kavminin tenasül kudreti sönmüş olmalıdır. Ullmann[15] gençlikte dahi umumi kıtlık zamanlarında karılarına yakın olmanın yasaklığını hatırlatmaktadır.

Bir arap için en ziyade heves edilen amaç, Hz. Muhammed'in Cennette vadettiği LIV Kamer, 54–55 (... ان المتقين) Sakınanlar yok mu, onlar uçmaklarda, ırmaklar kenarında, doğruluk derneğinde güçlü, kuvvetli olan, mülkü gayet geniş bulunan Tanrının huzurunda bulunacakdır." XLIV Duhan, 54 (...كذلك) Böyle ağırladığımız gibi kendilerine ahu gözlü beyaz kadınları da yoldaş yapacağız. (Yahut Ahu gözlü hurileri onlara zevce yapacağız)". LXXVIII Nebe' 33 (... ان المتقين) Muhakkak ki sakınanlar için korktuklarından kurtulacak yerler, ağaçlıklar, üzüm bağları, memeleri ağırşaklanmış yaşıt kızlar, dolu kâseler vardır." LV. Rahman, 54 (...فيهن) Cennetlerde gözlerini sahiplerine dikmiş, bunlardan evvel ademi ile periden hiç bir kimse tarafından dokunulmamış kadınlar vardır." Yine LV Rahman, 56 (... كانهن) Onlar renk ve letafette, sanki yakut ile mercandır. "XXXVII Saffat 48 (...عندهم قاصرات طرف عين) yanlarında, gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş güzel güzel huriler vardır." gibi teşbihler, benzetişlerde güzel, saf, bakire bir kız anlatılıyor. Ullmann[16] Güzellik ile ten için en güzel bir tasvir olduğunu kaydeder.

Kısır kadına misal olarak Zekeriya'nın[17] karısı söyleniyor: XIX Meryem, 8 (... قال) Zekeriya Yarab; Karım kısır iken benim de ihtiyarlıktan kemiklerim kurumuş iken nasıl oğlum olur? dedi." LXV Talâk, 4 (... واللائي يئسن) Kadınlarınızdan adetten kesilenlerin iddetinde şüphe ederseniz onların iddet zamanları 3 aydır. Henüz adet görmeyenlerde böyledir. Gebe kadınların iddetleri doğurunca nihayet bulur." XXIV Nur, 60 (... والقواعد من النساء) Ere varmak ümidi kalmamış kadınlar için çeki düzen verip endamını göstermemek üzere esvaplarını bırakmalarında bir beyis yoktur." LXV Talâk, 4 de henüz adetini görmemiş genç kızların gebe kalmıyacakları fikri tebaruz ettiriliyor ki pek doğrudur. Bunlar için Climacterium dışında kadınların boşanmadaki hükümleri hafifdir. Halbuki bunlar başka kadınlarda gebe kalmış ve bir çocuk doğar düşüncesi ile bu hükümler gösterilmişdir. ancak belirli bir süre bekledikten sonra evlenmesine müsaade edilmişdir.

Ay başı esnasında cima yapılmaz. Allah, Hz. Muhammed'e senden aybaşı "Menstruation" hakkında soracaklar, diyor, onlara deki II

Bakara, 222 (و يسئلونك عن المحيض ...) sana haiz halinden soruyorlar, onlara deki o (haiz kanı) pislikdir (insan onun kokusundan eza duyar) haiz halinde ki kadınlardan çekilin, pâk oluncaya kadar (haiz kanı kesilinceye kadar) onlara yaklaşmayın. Onlar pâklanınca (ay başından kurtulup boy abdesti alınca, o mahalli yıkayınca) onlara Allah'ın size emrettiği yoldan, yanaşın. Allah tövbe edenleri sever, temizlenenleri de sever." XXXV Fatır, 12 (والله خلقكم...) Allah sizi evvelâ topraktan, sonra dökülen sudan yarattı. Sonra sizi çift (karı, koca) yaptı. Allah'ın ilmi olmadıkça hiç bir kadın gebe olmaz, doğurmaz. Uzun ömür ile yaşayan, ömürü kısalan hiç bir kimse yoktur ki kitapta yazılı olmasın. Bu husus Allah'a göre kolaydır." Gebeliğin başında hiç bir şikayet olmaz, bunu Havva anamız geçirmişdir. Bunu Adem'le Havva biliyorlardı. Zira Havva, yiğni "hafif" yük taşıyordu. VII Araf, 189 (خلقكم من نفس واحدة ...) sizi bir tek şahıstan yaratıp, ülfet etmek için kendisine eş yapan odur, vaktaki o, büründü. "Yanaştı" eşi hafif bir yük yüklendi (Gebe hali) O, yüküyle (gebe olduğu halde) gider, gelirdi. Fakat yükü (gebeliği) ağırlaşınca her ikisi raplarına yalvardılar." Bazı hallerde gebelik -7 nci aydagizli kalabilir. Bu sebeple Hz. Muhammed, şer'an 7 ay geçtikten sonra derhal evlenmek isteyen boşanmış kadınlara: II Bakara, 228 (و المطلقات يتربصن ...) boşanmış kadınlar, özlerini 3 haiz gözlesinler, Allah'ın rahimde halk ettiği çocuğu saklamaları kendilerine helal olmaz, Allah'a, ahiret gününe inanıyorlarsa, buna cür'et etmesinler". Doğum sancıları hakkında XLVI Ahkaf,[15] (و وصينا ...) biz insana, anasına, babasına iyi muamelede bulunmağa tavsiye ettik. Anası ona zahmetle gebe kaldı onu zahmetle doğurdu, gebe olması, sütten kesilmesi zamanı 30 aydır. Nihayet insan yiğitlik çağına varıp 40 yaşına basınca: Yarab; hem bana, hem anama babama, ihsan buyurduğun nimetlerin şükrünü yerine getirmemi hoşnut olacağın iyi bir amel işlememi bana ilham eyle. Zürriyetimde salahı devam ettir, ben sana tövbe ettim, ben sana boyun eğenlerdenim." der. XIX Meryem süresinin 16–23 ncü ayetine kadar Meryem'in nasıl gebe kaldığı, nasıl doğurduğu İncildekinden farklı olarak tasvir edilmişdir[18]. Onlar gebeliği sırasında uzak yere gitmişlerdir, orada bir hurma ağacının dibinde doğum ağrıları geldi, Meryem: Bu başıma gelmeden evvel keşke ölseydim diyordu. Meryem'in, İsa'yı doğururken önemli sancılar çekmiş olduğu anlaşılıyor.

Hz. Muhammed analara, çocuklarını iki yıl emzirmelerini tavsiye ediyor. II, Bakara, 233 (والوالدات يرضعن ...) Anneler, (gerek boşanmış olsun, gerek boşanmış olmasın) emzirmesini itmam etmek is-

teyen baba için iki yıl, çocuklarını emzirsinler) (Yahut validеler, çocuklarını tam iki yıl emzirsinler. Bu hüküm emzirme işinin tam olmasını isteyen baba içindir.) Onlar'ın yiyecek, giyecekleri -oranın geleneklerine uygun olarak- babanın elinden geleceği şekilde yahut yargıcın takdiri ile -çocuk kendisi için doğana yani babaya- vacipdir. Hiç bir kişiye elinden gelenden ziyade bir şey ile bu iş teklif edilmez. Ne anneye çocuğu, ne babaya yine çocuğu için cefa verilmesin. (Anneyi emzirmeğe mecbur etmek, emzirmek istediği halde elinden almak, babaya elinden gelemiyecek masraflar yüklemek gibi haller), vârise de, bunun gibi lâzımdır. Şayet Ana, baba birbirleri ile anlaşarak rızaları ile çocuğu memeden kesmek isterlerse, onlara vebal yoktur. Eğer çocuklarınızı süt nineye emzirtmek isterseniz vereceğiniz ücreti güzelce teslim ettiğiniz sürette (bundan maksat kadın evlenememek, kocasının öldüğü evden çıkmamak, zeyneti bırakmakdır. Evlenememek bil icma sabittir. Kocanın evinden çıkamamak, zaruret, ihtiyaç olmadıkça vacipdir. Zeyneti bırakmanın vacipliğine ihtilaf vardır. Bu iddetten maksat kadının gebe olup olmadığının anlaşılmasıdır. Kadın gebe değilse bu müddet bitince evlenebilir. Fakat gebe ise doğurmasını bekler, doğumdan sonra evlenebilir.) Size vebal yoktur. Allahtan sakının biliniz ki Allah yaptıklarınızı görür"

Hz. Muhammed'in yukarda LXIV Ahkaf, 15 de bahsedilen gebelikle çocuğu sütten kesme 30 ay (2,5 yıl) devam eder şeklindeki ayetle uyuşmaz gibi görülüyor, böylelikle -gerçek gebelik- yalnız 6 ay olacakdır. 30 sayısı yuvarlak olarak bir rakamı bildirdiğinden (Tam)

---

16 (... واذكر) Kur'anda Meryem kıssasını zikret, hani o, ailesinden güneşli bir yere çekilmişti.

17 (... فاتخذت) Onlardan tarafa bir perde çekti (yıkanmak yahut çamaşır değiştirmek için ailesi kendi arasına perde çekti). O a ruhumuzu (Cebraili) gönderdik.

18 (... قالت) Meryem ona, senden esirgeyen zate sığınırım. Tabiatın ile mütteki isen bana ilişme dedi.

19 (... قال) Ruh, ben Rabbının elçisinden başka bir şey değilim, onun emri ile sana pâk bir oğul bağışlıyacağım dedi.

20 (قالت Meryem nasıl benim oğlum olur? ki bana hiç bir insan dokunmamışdır, ben ahlaksız da değilim dedi.

21 (... قال) Ruh dediki hal dediğin gibidir, fakat Rabbın buyurdu ki, o, bana göre kolaydır. Biz onu ahaliye kudretimize alamet, nezdimizden müminlere rahmet vesilesi kılacağız., bu iş olup bitmişdir. (Tanrı ezelde böyle istemişdir)

22 (... فحملته) Meryem ona gebe kaldı, gebeliğini saklayıp uzak bir yere çekildi.

23 (... فاجاءها) Doğurma sancısı onu bir hurma ağacı kütüğüne dayanmaya mecbur etti. Keşke bundan evvel ölse idim de, büsbütün unutulmuş olsa idim dedi.

iki yıldan bir şey eksiltemez. Yahut Tam iki yıl emzirme, her zaman en uzun süreye erişemeyeceğinden Hz. Muhammed'in gebelik suresini 6 ay olarak kabul ettiği neticesine varılır ki, bu doğru değildir.

Hz. Muhammed, çocuğun anası yerine süt nine tarafından emzirilmesine sarahatle müsaade etmektedir. XXVIII Kasas, 12 (...و حرمنا) Daha önce ona süt anaların sütünü haram kılmışdık. (Men etmişdik) Bunun üzerine kız kardeşi onlara (kendiniz için ona iyice bakacak, bakmada kusur göstermeyip hakkında iyilikler isteyecek, size ev halkı salık vereyim mi? dedi" Onu emzirecek Mısırlı süt nineler vardı. Onun halâsı yukardaki teklifte bulundu! ona süt ana yerine, anasını buldu. XX Taha, 41 (...اذ تمشي) Hanı kız kardeşin (Teyzen Firavun'un sarayına gidip demişti, bu çocuğa süt verecek birini size salık vereyim mi? bunun üzerine seni, anana geri verdik ki gözü aydın olsun, sevinsin, mahzun olmasın diye" Bu hikâye İncilde yoktur.[19] Fakat Talmud'da vardır.[20] O, gerçi arap kabilesinden değildi, fakat Muhammed, ana sütüyle emzirilmenin etkili olduğunu biliyordu. Ona gebelikte ana usaresi, doğumdan sonra bünye, belki ırki niteliklerinde belirli etkilerine inanıyordu.* Bu sebeple Allah, Musa'nın ırk saflığı bozulmasın diye Mısırlı süt nine tarafından emzirilmesine müsaade etmedi. Hz. Muhammed bu sebeplerden dolayı, müminlere, süt anneleri, süt kardeşlerile evlenmeyi yasak etmiş, bunları kan soyundan aynı seviyede saymışdır. IV Nisa, 22 (. . . حرمت عليكم) Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek, kız kardeş kızları, sizi emziren süt analar, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anaları, kendilerine duhul vuku bulan karılarınızdan olan yanınızdaki üvey kızınız ile evlenmek size haram kılınmışdır. Onlara duhul vaki değilse kızları ile evlenmede sizin için bir beis yoktur. Sulbünüzden olan oğullarınızın karıları da, iki kız kardeşi cemetmekte size haram kılınmışdır. Ancak geçmiş başkadır, çünkü Allah Gafurdur, rahimdir"

Bir arap için erkek, ya kız evlat doğması hiç eşit değildi. Zamanımızdaki cinsiyet değerine dair ayrılık, nesli devam ettirecek erkek evlada olan rağbet ile kıyaslanırsa, kadının pek az değer taşıdığı Hz. Muhammed'in zamanında, bir kız çocuğunun doğması sevinçli bir olay değildi. Eğer birine böyle bir kız çocuğu doğduğu haber verilirse yüzü morarır, mahzun olurdu. XLIII Zuhruf, 17 (...و اذا بشر) Onlardan biri esirgeyen Tanrının hemcinsi kıldıkları (Tanrının çocuğu, ortağı) kız evladı ile müjdelense, öfkesinden yüzü kapkara kesılır. Kız evladın hakaret gözü ile görülmesi o kadar ileri gitmişdi ki, İs-

lamdan önce, araplar, çoğunlukla, doğan kızları diri diri gömüyorlardı. Eğer birine bir kız evladı olduğu haber verilirse o bu utangaçlığa dayanmak mı, yoksa onu gömmek mi icabettiği hususunda kuşkuya düşerdi. XVI Nahil, 58 (و اذا بشر احدهم بالانثى...) Onlardan biri, bir kız çocuğunun doğması ile müjdelendiği vakit öfkesini gönlüne çekerek öfkesinden yüzü kapkara olur), aynı süre 59 (يتوارى من القوم ...) Kendisine verilen müjdeden ötürü ulusundan gizlenir, bunu ne yapayım, hakarete katlanarak tutayım mı, yoksa toprağa mı gömeyim, diye şaşırır kalır. Haberiniz olsun ki onlar ne kötü muhakeme edilirler." Hz. Muhammed, vahşilere yaraşan bu geleneğe şiddetle muhalefet etmişdir.

Doğrudan doğruya tababeti ilgilendirmemekle beraber kadının hakaretle görülmesi noktası bir çok ayetlerde, Hz. Muhammed, puta tapanların, melekleri Tanrının kızları olduğuna dair inançlarına karşı koymaktadır. Allah'a başka bir ortak nisbet edilmesi küfürdür, esaslı bu inanış şiddetli ölüm cezasını icabettirir.

İnsanın muhtelif hayat safhalarındaki gelişmesi, çok defa düşünülmüşdür. XXX Rum, 54 (الله الذى...) Sizi zayıf meniden yaratan, zaaf ve acizinizden sonra gençlikte size kuvvet veren, kuvvetten sonra ihtiyarlıkta tekrar zafa, kılların ağarmasına uğratan odur. O dilediğini yaratır, o hakkiyle âlim, tamamiyle kadirdir." İbrahim'in oğlu İsmail'den bahsedilirken XXXVII Saffat 101 (فبشرناه...) Biz de ona yavaş bir civan müjdeledik". Tefsirciler onun 13 yaşına geldiğini kaydediyorlar. XLVI Ahkaf, 15 (و وصينا...) Biz insana, anasına, babasına iyi muamalede bulunmayı tavsiye ettik! anası ona zahmetle gebe kaldı, onu zahmetle doğurdu, gebe olması, sütten kesilmesi zamanı 30 aydır* Nihayet insan yiğitlik çağına varıp 40 yaşına basınca: Yarab; hem bana, hem anama, babama ihsan buyurduğun nimetlerin şükrünü yerine getirmemi, hoşnut olacağın iyi bir amel işlememi bana ilhâm et. Çocuklarım da salâhı devamlı kıl. Ben sana tövbe ettim, ben sana boyun eğenlerdenim." der. Talmutda da böyledir, halbuki araplar, bir insanın gençlik çağını 18–30 yaş arasında gösterirler.[22]

Peygamber sahabelerine: II Bakara, 266 (ايود احدكم...) sizlerden biriniz arzu edermi ki onun bir hurmalığı, üzüm bağı bulun-

---

* Ayet, Ana hakkının, baba hakkından daha büyük olduğuna delalet eder. Ayeti Kerime, birçok tefsircilere göre Ebubekr hakkında nazil olmuş, ona mahsustur. Anası ona 9 ay gebe kalmış, 21 ay emzirmişdir. Bazılarınca ayet, umumidir, herkes hakkındadır. Bu kavle göre gebelik süresinin en azı 6 ay oluyor.

sun, altından ırmaklar aksın, orada meyvelerin her türlüsü bulunsun. Kendisine de ihtiyarlık arız olsun, küçük çocukları bulunsun! bu halde iken ona yıldırımlı bir kasırga rast gelsin de o hurmalık ile bağ yansın, gitsin." diye sormuşdur. Böyle olmakla beraber yaşlılığın bir çok cihetten mahzurları vardır: XXXVI Yasin, 68 (... ومن نعمره) Her kime uzun ömür verir isek ihtiyarlıkta yaratılışını bozarak, belini bükük yaparız. Daha akılları ermiyor mu?" (Buna gücü yetenin diriltmeye gücü yetmez mi?) XIX Meryem, 3 (... واذنادى) Hani Zekeriya, Rabbına gizli nida etmişdi! 4 (... قال) dedi ki Yarab; kemiğim kavşadı (kocaldım) başımın bütün saçları ağardı, yarab; her ne dua etmiş isem mahrum olmadım" XXII Hac, 5 (... يا ايها الناس) Sonra sizi çocuk olarak çıkarırız. Daha sonra yiğitlik çağına kadar sizi büyütürüz, içinizden bir kısmınız vefat eder, bir kısmınız da ömrün en hasis çağı olan kocalık, bunaklık zamanına kadar yaşar ki çocuk gibi önceki bilgiyi bilmez olur...." XIX Meryem, 8 (... قال) Zekeriya, Yarab; karım kısır iken, benim de ihtiyarlıktan kemiklerim kurumuş iken (pek ziyade kocaldığım halde) nasıl oğlum olur?" dedi. LI Zariyat, 29 (... فاقبلت) Karısı bu haberi işitince taaccüp edip haykırmağa başladı, yüzünü avuçları içine aldı, ben kısır, koca bir karıyım, nasıl oğlum olur? dedi." En uzun ömürlü olarak Nuh gösterilmişdir. Halbuki halk arasındaki an'aneye göre, o İncilde gösterildiğinden daha çok yaşamışdır. İncilde onun 950 sene yaşadığı bildiriliyor.[24] Onun Tufanın başında bu yaşta olduğu söyleniyor. XXIX Ankebut, 14 (... ولقد ارسلنا) Biz Nuh'u Kavmine göndermişiz. O, onların arasında bin seneden Elli yıl eksik eyleşti. Onları Tufan= (Déluge) aldı, onlar zalim kimselerdi." O kadar ki 969 yıl yaşamış olan Methusalem'den daha çok yaşamışdır.

* * *

Hz. Muhammed'in Anatomi, Fizyoloji alanları hakkındaki bilgileri mütalaaları hakkında Kur'anda pek az bilgi vardır.

Ad (... عاد) kabilesinin dev cüsseli bir kavim olduğu anlaşılıyor. VII A'râf, 69 (...... او عجبتم) ... Sizi diğerlerinden ziyade iriyarı yarattığını hatırınıza getirin" Halbuki tefsirciler bunların yüz endaze boyunda olduğunu gösteriyorlar. Sprenger'e göre[25] bunların en kısası 60, en uzunları 100 endaze boyundadır.

Hz. Muhammed'in, Kalbin -Trachea ile- münasebette bulunduğu fikrinde olduğu anlaşılıyor.[26] Zira ölümde, Ruh bedeni terkettiği zaman, Ruh karargahı olan kalb'ten ayrılarak hava borusundan çıkar

gider. Bu bapta şu sözleri görüyoruz. LVI Vakı'a, 83 (...فلولا اذا بلغت) Can boğaza gelince İşte o zaman ona yardım etmeksizin bakar durursunuz, halbuki biz ona, sizden daha yakınız, fakat siz göremezsiniz." XXXIII Ahzâp, 10 (...اذجاؤكم) Hani o vakit onlar üst tarafınızdan, alt tarafınızdan hucum etmişlerdi de gözler donup kalmış, yürekler de gırtlaklara kadar gelmişdi. Allah hakkında türlü türlü zanda bulunmuş idiniz.)

XL Mü'min, 18 (...وانذرهم) Onları, gelip çatacak olan gün ile korkut. O gün yürekler, korkudan gırtlağa dayanmış, gam ve gusse ile dolmuş bir haldedir. Zalimler için ne candan bir dost, ne sözü tutulur bir şefaatçi bulunamaz." Manada zarfı, kap dışına, mazruf, kabın içindeki olarak kullanılmışdır. Böyle bir mahal hareketini, uyanıklığını, Muhammed'in, mümkün addetmemesi lazım gelir.*

Kalbin yeri hakkındaki iyice açıklanmamış tarifi, başka ayetler içinde de görülür. LXIX Hakka, 46 (...ولو تقول) Onu sağ elimizle yakalar, sonra kalb damarını koparırdık."[27]

Hz. Muhammed'in, meleklerin her birinin iki, üç, dört hafif kanatlarla donatılmış olduğu yolundaki tasviri, XXXV Fatır, 1 (...الحمد لله) Gökleri, yeri yaratan, ikişer, üçer, dörder kanatlı melekleri elçi yapan Allah'a hamd olsun." Anatomi (teşrih ilmi) bakımından imkânsızdır. Burada Schtaz'ın[28] insan ile yaratıklardaki doğuş kötü şekilleri, insanlarda, hayvanlarda temsili olarak tarif edildiği nazariyesi kuşkuya sebep olur. İnsan burada, Hz. Muhammed'in bir izah yapmadan, bir kelime söylemeden Cenabı Hak, yaratıklarına, ne isterse onu ilâve eder. (XXXV Fatır, 1) demek istemişdir.

Süt hakkındaki anlatış, fizyoloji bakımından ilgi çekicidir. XVI Nahil, 66 (...وان لكم فى الانعام) Sizin için davarlarda da ibret vardır! size onların karnındaki keylus ile kan arasında olan sütten içiririz ki o süt[29], halisdir, içenlerin boğazlarından kolaylıkla geçer". Bunu tefsirciler şöyle kaydediyorlar: Gıda'nın, kaba kısımları posa halinde çıkarılan, sütteki ince bölümleri kana geçirirler.[30-31]

Yakup Peygamber, et yiyici vahşi yaratıklarda olduğunu söylemeye alışmış olduğumuz en kuvvetli koku alma duyusuna mâlikdi. Yusuf kendini kardeşlerine tanıttığı, kör olmuş ihtiyar babalarını Mısır'a getirmek üzere onları tekrar Filistin'e gönderdiği zaman onlara gömleğini vermişdi. Gömlek, Yakub'un yanına getirildiği zaman,

* Korkudan yüreği ağzına geldi deyimi, halâ aramızda kullanılır. Uzluk

XII Yusuf, 94 (... فصلت ولما) Vaktaki kafile Mısır'dan ayrıldı, babaları : Ben Yusuf'un kokusunu alıyorum, ah bana bunadı demeseydiniz, dedi[32]

***

Hastalıkların nasıl teşekkül ettiğine dair Hz. Muhammed'in -kesin bilgisi ne kadar az ise, bunlara dair bildirdiği sebeplerinin sayısı da okadar çoktur.

Tanrının, vuku bulcak şeyleri ezelden tayin etmesi keyfiyeti, hastalık sebeplerini anlatmaya yetmektedir. En basit izah "açıklama" imkânı, çok az da olsa, hiç bir yerde doğrudan doğruya ifade edilmemiş, bildirilmemişdir. Tanrı bir hastalıkla ilgili gösterildiği zaman, bu daima tek bir insanda yahut tek bir millette ceza olarak husule gelmektedir. O zaman hastalığın başlangıcı bir olayın zorunlu sonucu değilde, doğrudan doğruya -Tanrı'nın, tabiatın gidişine vaki olan müdahelesidir. XVII İsrâ, 75 (... اذا لا ذقناك) O halde sana diriliğin, ölümün iki katını (dünya ahiret azabını) tattıracak idik. Sonra bize karşı hakkıyle hiç bir yardımcı bulamıyacak idin."[33] Bundan başka Allah şöyle söylüyor: XX Taha, 76–77 (... يا بنى اسرائيل) Ey İsrail oğulları; biz sizi düşmanınızdan kurtardık, Tur dağının sağ tarafında size vade verdik, size kudret helvasını, yelve kuşunu indirdik, size verdiğimiz pâk rızkı yiyin! bu hususta taşkınlık etmeyin, yoksa sizi hışmım çarpar, her kimi hışmım çarparsa o, Muhakkak uçuruma düşer." VI En'am, 46 (... قل ارايتم) onlara deki : ne dersiniz? Allah kulağınızı, gözlerinizi alıp, yüreklerinize de mühür bassa (hidayeti anlamasanız, akılsız kalsanız) Allahtan başka onları yerine getirecek kim vardır?" Puta tapanlar dahi kendi ilâhlarını insanların hayatındaki bu gibi cezaları verdiklerine inanıyorlar, imana gelmemiş olan Âd kavmi için kendilerine gönderilmiş olan peygamber Hud'a söylenmiş olan sözler Hz. Muhammed'e de söyletiliyor. XI Hud, 55 (... ان نقول) Bizim size hiç bir sözümüz yoktur, yalnız sözümüz şudur: Bazı mabutlarımız senin söğüp saymana karşı seni çarpmışdır. (Sen çarpık deli oldun, onun için saçma sapan söylüyorsun)" Şeytan dahi ilahlar gibi, hastalık yapar. Eyup Peygamber XXXVIII Sad, 41 (... واذكر) Eyup kulumuzu da hatırla. Hani o, Rabbına şöyle nidâ etmişdi. Yarab; bana şeytanın derdi, elemi dokundu[35]*

* Her kötü iş şeytana isnad olunmakla Eyup Aleyhisselam'da öyle söylemişdi. Yoksa Eyup Hazretine Şeytan musallat olarak üfürmekle o, lepra "Cüzzam" hastalığına tutulmuş, bedeni yara içinde kalmış, bedeninden kurtlar dökülmüş, tiksinen haller olduğu yalandır, uydurmadır. Bir takım tefsirciler senetsiz yazmışlardır, Eyup'un hastalığı, çiçek hastalığı idi. İzmir'li İ. Hakkı.

Geniş halk kütlesi de Cinlere Daemon hastalık yapmak kudreti isnad ederler. Delilere verilen isim mecnun "Cin çarpmış" besessen[36]. XXVI Şuara, 27 (... قال ان رسولكم) Fir'avun, istihza ile: Size gönderilen peygamberiniz mutlak ne dediğini bilmez bir delidir" dedi. Şu ibare daha ziyade tafsilatlıdır XXXIV Sebe', 8 (... افترى على الله كذبا) Yoksa onda cinnetmi var ki diline gelen sözü söyler.[37] Cinlerin hastalık yaptığına, yahut cinnetin bizzat hastalık olup olmadığına inanılıp inanılmadığı belli olmuyor. Birincisindeki için Etymologie, ikincisi için Kur'andaki muhtelif ayetlerde XXXIV Sebe) 46 (deki ben size yalnız bir öğüt veriyorum: Allah için birer, ikişer buradan kalkıp gidin, sonra düşünün, taşının ki hakikati bileceksiniz, sizin peygamberinizde divanelik yoktur" Nuh'dan bahsederken XXIII Mü'minun, 25 (... فقال الملاء) ... O, kendisinde delilik bulunan kişiden başka bir şey değildir." [38] Muhtelif milletlerde bu iki izah şekline oldum olası rastlanmaktadır. Bu itikatların halkımızda ne kadar kökleşmiş olduğu, halâ onu cin tuttu "Jemand ist Besessen" Bir hastalık onu tuttu, sardı, kabladı, onu yere vurdu gibi sözlerle anlatılmaktadır.

Mecnun kelimesi ile aynı anlamda olmak üzere meshur "büyülenmiş" "bezaubern" tabiri de kullanılmaktadır. XXV Fürkan, 7–8 (... و قالوا) Onlar dediler ki bu Peygamber niye yemek yer? niye pazarlarda dolaşır, alış veriş eder. Ona bir melek gönderilirse onunla beraber Allah azabı ile korkutmalı idi. Yahut ona bir hazine indirilmeli idi. Yahut onun bir bahçesi bulunup ondan yemeli idi de pazarlarda dolaşmamalı idi. Zalimler müminlere: Siz büyülü adamdan başkasına tabi olmuyorsunuz demişlerdi. "Bu da, peygamberlerde olduğu gibi ruhan tabi'i olmayan bir hali ifade eder. XXXVIII Sad, 4 (... و عجبوا ان جاءهم) taaccüp ederek dediler ki bu büyücü, çok yalancıdır, acaba mabutları bir tek mabut mu yapıyor, bu hakikaten çok garip bir şeydir"

Bunlara kötü gözden korkmayı da ilâve etmelidir. Bu muhtelif zamanlarda hastalık husule getiren bir şey sanılmışdı. CXIII Felak, 5 (... من شر حاسد اذا حسد) Düğüm bağlayarak afsun, üfüren falcıların şerrinden, nimete haset eden hasetcilerinden, sabahın Tanrısına sığınırım" Ayeti de aynı şeyi ifade eder.

Doğuda daima büyük bir rol oynamış, batıda ise orta çağda önemli görülmüş olan Astrologie "Nücum ilmi"* yalnız bir defa olmak üzere anılmış, hastalıklarla münasebeti gösterilmişdir. XXXVII

* Astronomie hey'et ilmidir. Astroloji, yıldızlardan fal bakma bilimidir. UZLUK

Saffat, 88–89 (...فنظر) İbrahim bir kere yıldızlara baktı, bunun üzerine ben hastayım dedi." Aynı süre 90 (... فتولوا) onlar, hastalığın bulaşmasından korkmakla dönüp gittiler." İbrahim Peygamber'in katılmak mecburiyetinde kaldığı kurban merasiminden nasıl kurtulduğu Kur'anda anılmaktadır[39] Yukarda yazdığımız ayetteki anlatış ile hastalığını anladı. Bunun hakkında Ullmann[40] gelen hastalığa, törene katılamadığından değil, yıldızlarla fala bakmayı inanmayan İbrahim'in, Putperestlerin -gelecek şeylerin- yıldızların incelenmesi ile anlaşılacağına dair olan inanışlarından faydalanarak kendi için bir hastalık görmüş, böylelikle uygun bir yoldan, onlardan uzaklaşmışdır, diyor.

Bu gün dahi çok vaki olduğu gibi hastalıklara sebep olmak üzere ruhi etkiler yer almışdır. XII Yusuf, 84 (...وتولى) onların yanından bir tarafa çekildi. Vah Yusuf, Vah Yusuf dedi. Öfkesini yuttuğu halde hüzn ile ağlamaktan gözlerine ak geldi." Yakub'a! XII Yusuf, 85 (... قالوا) oğulları Tanrıya and olsun ki sen, Yusuf diye diye hasta yahut helak olacaksın dediler". Allah, peygamberlerine inanır. XXXV Fatır, 9 (... افمن زين) ... Artık sapıklara karşı iç üzüntüsü ile kendini helâk etme" diye buyurmuşdur.

Hastalık sebepleri hakkındaki bütün bu görüşlerin yanında, malûm olanları da yok değildir. En belli başlısı da yaralanmada etki ile sebep arasındaki münasebet olup Kur'anda LXVII Nun, 17 سنسمه) (... على الخرطوم Biz onun burnunu damgalıyacağız (rezil edeceğiz, burnunu kıracağız)" diye geçmektedir. Mısırlı kadınlar ellerini kestiler. XII, 32 (... فلما سمعت) Vaktaki vezirin karısı, o kadınların kendisini ayıpladıklarını işitti, onlara haber gönderdi, onları davet etti, onlar için bir meclis hazırladı, her birinin eline birer bıçak verdi, Yusuf'a dahi onların huzuruna çık dedi. Kadınlar, Yusuf'u görünce büyüksenerek ellerini kestiler! haşa, bu insan değildir, bu, mükerrem melekden başka bir şey değildir." dediler. VIII Enfal, 12 (... اذ يوحى) hanı Rabbın meleklere vahyetmişti: Ben sizinle beraberim, Mü'min olanları sabit kadem kılın (veya kalplerini kuvvetlendirin, ben kâfir olanların kalplerine korku düşüreceğim, artık onların boyunlarına (veya boyunlarının yukarısına, başlarına) vurun onların her parmağına da ellerinin, ayaklarının etraflarına kılıç çalın, ellerini ayaklarını kesin ki bir daha kılıç tutamasınlar) vurun". XXXVI Yasin, 66 (... ولونشاء) Biz dilese idik onların gözlerini silme kör yapardık. Onlar, mutatları olan yola koşmağa koyulurlardı. Fakat yolu nasıl görebilirlerdi? "Diğer bir ayette XXII Hac 19–21 (...هذان خصمان) şu iki düşman Rabları hakkında çekişiyorlar, kâfirler için ateş-

ten esvap biçilmişdir. Onların başları üzerine kaynar su dökülür. O kaynar su ile karnındakiler (iç organları, bağırsakları, ciğeri, içyağları) ile derileri erir, onlar demir topuz da yerler." XLVII Muhammed, 15 (... مثل الجنة) kaynar su içirilip de bağırsakları parça parça olan kimseler gibi olabilirler mi?" LXXIV Müdessir, 28 (... لا تبقى ولاتذر) o, bedende yakmadığı yer bırakmaz, ondan bir şey kurtulmaz." Aynı süre 29 (... لواحة للبشر), insanın derisini kavurur, (simsiyah kömür gibi olur). IV Nisa, 54 (... ان الذين كفروا) şüphesiz ayetlerimizi inkâr ile kafir olanları ateşe atacağız, onların derileri piştikçe azabı tadıp durmak için başka deriler peydah edeceğiz." IX Tövbe, 35 (... يوم يحمى) O gün, o mallar cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, yanları, sırtları (dimag, kalp, ciğerin bulunduğu şerefli uzuvlar) onunla dağlanacak."

Kur'anda adı geçen tek özel hastalık cüzzam yahut miskin marazı denilen Lepradır. Bundan iki münasebetle bahsedilmişdir. Birincisi İsa'nın Lepra'yı Abraşı iyi ettiği, ikincisi mücize işareti olmak üzere, Musa, elini göğsünden cüzzamlı olarak çıkardı. İlki için III Ali İmran, 49 (... و رسولا الى بنى اسرائيل) anadan doğma körü, Apraşı iyi ederim." V Maide, 110 (... و تبرى الاكمة الآكة و الابرص) Anadan doğma körü (Ekme'yi) ve apraşı iyi ederim." Lepra hakkında hiç bir bilgi verilmiyor, Musa'nın mucizesine dair olan metin şöyle: VII Araf, 108 (... و نزع يده فاذا هى بيضاء) elini cebinden çıkardığında bakanlara, ziyası, güneş aydınlığına üstün gelen beyazlıkta idi. "Rivayet olunur ki Musa, esmer çehreli olmakla elini koynundan çıkardığında parlaklığı yeri, göğü aydınlatırdı. XXVI Şuara, 33 (... و نزيده) Musa elini koltuğu altından çıkardı, eli derhal seyredenlerin gözlerini kamaştıracak surette bembeyaz oldu." Yahut XX Taha' 24 (... واضمم يدك الى جناحك) elini koltuğunun altına sokki elin başka bir mucize olarak ayıpsız (elinde apraşlık bulunmaksızın) bembeyaz çıksın. "XXVII Nemil, 13 (... و ادخل) elini koynuna sok ki elin ayıpsız (onda apraşlık illeti olmaksızın âk, pâk) çıksın."

XXVIII Kasas, 32 (... اسلك يدك فى جيبك) elini koynuna sok ki, ayıpsız, âk, pâk çıksın" bunun üzerine onun elinin incil'de olduğu gibicüzzamlı olup olmadığı tasrih edilmiyor. Burada kullanılmış olan Beyza, (... بيضا) beyazdan bir şey ifade etmez, Grekçe (λεύκη) Kelimesi gibi Lepranın beyaz şekli manasında bir özelliği haizdir. Bundan başka Araplar, Musa'yı Negr zenci kabul ettiklerinden teninin beyaz olması bir mucizedir.*

* Yalnız elinde lepra olup, vücudunun diğer kısımlarında bir şey olmaması Tababet bakımından kabule şayan olamaz. UZLUK

Ruh hekimliği alanı, daha ziyade verimlidir. Heyecanın aşikâr görülen fizyolojik işaretlerini araplar, çok iyi tanıyorlardı. Canlı mizacları ile bunları incelemek fırsatını elde etmişlerdi. İbrahim'in karısına bir çocuğu olacağına dair haber verildiğinde LI Zariyat, 29 (... فاقبلت امراته)[42] Karısı bir oğlul verileceği haberini işitince taaccüp edip haykırmağa başladı., yüzünü avuçlarının içine aldı, ben kısır bir koca karıy.m, nasıl oğlum olur dedi" XVXIX Zümer, 23 (... الله نزل) Rablarından korkanlar, onu dinledikleri (kitabını zaman korkularından tüyleri ürperir, sonra Allahın mağrifetini zikredince onlardan korku gider, tüyleri açılır, yürekleri yumuşar" XXXIII Ahzap, 10 (... اذجاؤكم) Hani o vakit onlar üst tarafınızdan alt yanınızdan hucum etmişlerdi de gözleri donup kalmış, yüreklerde gırtlaklara kadar gelmişdi. (Yüreğiniz pek ziyade atıyordu, hemen hemen nefesiniz kesilecekdi)". XVI Nahil, 58 (... و اذا بشر) Onlardan biri bir kız çocuğunun doğması ile müjdelendiği vakit, öfkesini sinesine çekerek hiddetinden yüzü kapkara olur." III Ali İmran, (... ها انتم هولاء) size olan öfkelerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. "XXV Fürkan, 27 - 29 (و يوم يعض) (... لقد اضلنى o gün, zalim nedametinden ellerini ısırıp..." XII Yusuf, 32 (... فلما سمعت) vaktaki vezirin karısı, o kadınların, kendini ayıpladıklarını işitti, onlara haber gönderdi... onlar için bir meclis hazırladı. Her birinin eline birer bıçak verdi, Yusuf'ada onların huzuruna çık dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce büyülenerek hayretlerinden ellerini kestiler.[43]

Ullmann'a göre[44] gerçekten Yusuf'un cemali karşısında büyülenerek yemek veya meyveyi kesecekleri yerde ellerini mi kestiler, yoksa bir nevi Flagellation gibi yüksek derecede sapık tenasülü bir bir heyecan mı olduğu şüphe götürmektedir.

Belahet (Eblehlik) ihtiyarlığın alameti olarak azçok intizamlı olarak söyleniyor: XXII Hac, 5 (... يا ايها الناس ان كنتم فى ريب) bir kısmınız da ömrün en hasis çağı olan kocalık, bunaklık zamanına kadar yaşar ki çocuk gibi önceki bildiğini bilmez olur..."

Kur'anda dikkate şayan surette sık sık cin tutması anılıp duruyor, bunun bir psikoz olup olmadığı belli değildir. LI Zariyat, 52 (كذلك) (... ما اتى الذين من قبلهم bu kafirler gibi, onlardanönce gelenlere, hiç bir peygamber gelmedi ki -ona büyücü veya deli demesinler." Bu iki tabir önce söylendiği gibi mecnun, meshur yani sihirli anlamına gelmektedir. Mecnunlar, husus olarak açıklanıyor-. Tabii yalnız imansızlardan. Nuh hakkında XXIII Mü'minun, 25 (... فقال الملاء)

Nuh kasdedilerek, kavminden kâfir olanların ileri gelenleri şöyle dediler: Bu sizin gibi insandan başka bir şey değildir... Allah dilese idi bize melekler indirirdi. O, kendisinde delilik bulunan birisinden başka bir şey değildir.

XI Hud, 56 (ان نقول الا اعتريك بعض ...) Bizim, size hiç bir sözümüz yoktur, yalnız sözümüz şudur : Bazı Mabutlarımız, senin söğüp saymana karşı seni çarpmışdır. (Sen çarpık, deli oldun onun için saçma, sapan söylüyorsun) "Salih Peygamber için XXVI Şuara, 153 (قالوا سواء علينا اوعظت ...) Salih Peygamber'in kavmi onlar şöyle dediler : Sen ancak çok büyüye uğramış (yani şuuru bozuk) kimselerdensin." Şuayıp Peygamber için XXVI Şuara, 185 (قالوا انما انت من المسحرين ...) Sen ancak büyüye uğraya uğraya, şuuru bozuk bir adamsın:. Sen bizim gibi beşerden başka bir şey değilsin, biz gerçek seni yalancı takımından sanıyoruz. Eğer gerçek diyenlerden isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür". Musa dahi XVII İsra, 101 (و لقد آتينا موسى تسع آيات بينات ...) ... Fir'avun ona Musa; seni herhalde büyülü sanıyorum demişdir."

Bizzat Muhammed dahi bu ittihamdan kurtulmamaktadır. Bu zatler arapların yanında Tanrının Resülleridir. Bu Peygamberler, Allahın bir ihsanı olarak istikbalde olacak hadiseleri keşfetmek, kısmen mucizeli işlerle yüceltmişlerdir. Keza Peygamber sanılan İsa, garip surette cin tutmuş diye tavsif edilmemişdir. İman etmeyenler tarafından adları geçen peygamberleri mecnun ilan etmekle haksızlık ettikleri hiç değilse sorulmaya layıkdır. Böyle sesler işiten bir din adamı heyecanlı zamanlarında, hiç şüphe yok ki anormal birisidir,

Burada Muhammed'in -Psişik bir heyecanla dolu olduğu manasına gelen Kur'andaki noktalara münhasır kalalım: O,)hayır o değil Tanrı) sık sık Kur'anın uydurma olmadığını, çoktan beri Allah tarafından doğrudan doğruya, yahut Cebrail ile kendisine parça parça vahyedilmiş olduğunu belirtiyor! Birçok noktalarda -arkadaşlarının şaşkın avlandıkları, tamamiyle şüpheli davranışların- bencil mazeretleridir. Bazı araştırıcıların isnat ettikleri gibi -Peygamberin bilerek yalan söylediği kabul edilemez.[45] Şu da var ki onun Kur'anı vahyeden birinin sesini işittiği muhtemel görülüyor. Akustik alanda -ekseriyetle tekerrür eden tashih edilmemiş bir hayal, bir vehim-peygamber bir gece rüyasında- hayır uyku ile uyanıklık arasında- Kudüs'e yaptığı seyahette, Cebraili ışınlı bir ufukda gördü. XVII İsra, 60 (و اذ قلنا لك ان ربك احاط ...) ... sana gösterdiğimiz rüyayı ..." onu önce bir defa daha görmüştü. LIII Necm, 8 ... (ثم دنا فتدلى فكان

(... فاوحى sonra peygambere yaklaşıp aşağı sarktı, araları iki yay* kadar veya daha az kaldı, Allahın vahyettiğini kuluna vahyetti** sözleri ile belirtiyor. Keza görgü alanındaki bu hayal tasrih edilmemişdir. Şunu da ilâve edelim ki Muhammed, her ne kadar İsa gibi Allahın oğlu olduğunu söylemiyorsa da -ki böyle bir iddiaya karşı şiddetle mücadele eylemiş bunu bir küfür addeylemişdir- Allahın seçtiği bir elçi olduğunu söyler. Kendisinin Tanrı rızası için olan bencil talimleri, buyrukları gökler cennetler, cehennem hakkındaki düşünüşleri olarak, kendi tarafını tutanların saadetli başarılarını Tanrının ödülü "mükâfatı", başarısızlıklarını, felaketlrini, göklerinin cezası gibi kabul ederler.

Bütün bu düşünüşler, objektif olarak dikkate alındığı takdirde, paranoide olarak vasıflandırılabilir. O halde Hallucination, Paranoid elemanlarla seyreden Kur'anda psikopat edebiyatından ilgi çekici ürünlerle birlikte bir psikoz karşısındayız. Nitekim XXI Embiya, 5 (... بل قالوا اضغاث احلام) hayır onlar Kur'an, riya saçmalamasıdır belki Kur'anı kendisi uydurmuşdur, belki o, şairdir. Allahın peygamberi ise evvelki peygamberlere gönderilen mucizeler gibi bize de bir mucize getirsin dediler." (İmansızların bu dediklerini bu kitabın yazarı da tekrar ediyor; uzluk)

O'nun hayatını yazanmuhtelif arap yazarları, Müşarunıleyh ahvali hakkında tafsilât verirler[46]. Bunlara göre onda vahy anında değişme vardı. XV. Hicr, 6 قالوا ياايهاالذين "Mekke müşrikleri ana istihza yoluyla: Ey Kuran nazil olmuş kimse sen mecnunsun" dediler. Fransız Tıb Akademisinin yayınladığı raporunda sarahatle "O asla mecnun değildir." "Ce né'tait point un aliéné" şeklinde bildirmeleri başkalarının ileri sürdüklerinin yerinde olmadığını gösterir.

Bu sırada başı -çatlarcasına- ağrıyordu. O şuurunu kaybetmiyordu! Öyle bir müddet sonunda kendisine vahy edilen Kurandan bir parçayı yazdırıyordu. Uzluk

Bu sebeple Tıbbın yabancısı olan kimselerin onun saralı olduğunu iddia etmeleri Asla kabul edilemez. Bunu Muharrem Bey[47] kesin olarak ıspatetmiştir. Maamafih o tamamiyle menfi kalıyor. Pey-

---

* Ayet, Arap geleneğine göredir. Büyükler barışıp antlaşma yaptıklarında yaylarını çıkarıp birbirlerine yaklaştırırlar.

** Yahut Peygamber, ilâhi dergaha yaklaşdı, huzurda secde etti. Allah peygamberine ne vahyetti ise etti. Ayet Melekei ittisali temsil eder. İzmir'li

gamberin rahatsızlığının neden ibaret olduğunu söylemiyor, verilen tarife göre Hysterie teşhisi muhtemel görülüyor [48] *

Alkolun, insanlar üzerindeki etkisinin anlatılmasında ruh hekimliği bakımından ilgi çekici bilgi vardır. Muhammed sarhoş halde namaz kılmayı yasak ediyor. Tamah edilsin diye uçmakta, (Cennette) şarap vadediyor. Bu şarap (sücü) baş ağrısı yapmaz. XXXVII Saffat, 47 (لا فيها غول ولاهم عنها ينزفون ...)O şarapta dünya şarabı gibi sarhoşluk, sersemlik, baş ağrısı, bulantı yokdur. "LVI Vakıa, 19 (لا يصدعون عنها ولا ينزفون ...) o şaraptan başları ağrımayacak, sersemde olmayacaklar..." LII Tur, 23 (يتنازعون فيها كاسا لا لغو فيها ...) Orada birbirinin, elinden şarap kaselerini çekecekler, orada ne boş söz, ne günâh iş vaki olur. "XIX Meryem, 10 (قال رب اجعل لى آية قال...) Zekeriya dediki Yarab; müjde için bana biralamet yap. Allah dedi ki sana alamet, (dilin düzgün tutukluk yokken) üç gün üç gece bir düzine kimseyle konuşmamaklığındır." III Ali İmran, 41 (قال رب اجعل لى آية قال آيتك الا ...) Zekeriya Yarab; bana bir alamet göster ki onunla gebe olduğunu bileyim dedi. O, sanaalamet şudur ki üç gün nas ile konuşmayıp ancak işaret ile konuşabileceksin." Zekeriya bahsinde bunun isterik bir Alâ-metimi, yoksa sadece nezleden ileri gelme bir ses kısıklığı mı, yahut başka bir şey mi olduğu anlaşılmıyor.

Meşhur yedi uyuyan (Eshab-ı Kehif = Mağara adamları) Kur'ana göre 309 yıl süren uykuları hikâyesinin XVIII Kehif, 8–25 (و انا لجاعلون .....) ihtimalki bir dimağ sarsıntısından meydana gelen gayet uzun sürmüş bir Stupor halinin mubalağalı hikâyesi olduğu düşünülebilir. XVIII Kehf, 11 (فضربنا على آذانهم ...) Biz de o mağarada onların kulaklarına nice yıllar perde koyduk (senelerce uyuttuk) Sonra şöyle bildiriyor XVIII Kehif, 18 (و تحسبهم ايقاظا و هم رقود ...) gözleri açık olmakla, sen onları uyanık sanırsın, halbuki onlar uykudadırlar, biz onları çürümemek için sağa, sola döndürdük. Köpekleri ise, dirseklerini kapu eşiği makamındaki yere uzanmış bir halde yatıyordu. Onları bu halde görse idin geri dönüp kaçardın, muhabetlerinden korku içinde kalırdın." Onlar tefsircilere göre, gözleri açık uyuyorlardı, sağa, sola dönüyorlardı. (Halbuki

---

* Mevlana Mesnevi'sinde:

کارپاکانرا قیاس از خود مگیر   گرچه ماند در نبشتن شیر شیر

İşleri temiz insanların halini kendi işinle kıyaslama, gerçi Süt anlamına gelen şir sözü ile aslan manasına gelen şir bir imlada yazılır, lakin aralarında ne kadar fark vardır. Biz de bu beyiti yukarıdaki iddiaya karşı söyleriz. Uzluk

Tanrı döndürüyordu) o zamandan beri yanlarında taze kalmış gıda maddeleri bulunduğu, tezyinat, hayat tablosu olabilir.

Kur'anda tedaviye ait düşüncelerin esasları şu ayetlerde geçmektedir. Hastalıkların şifası, Tanrının kudretli elindedir. XXVI Şuara, 80 (و اذا مرضت و هو يشفين ...) Hastalandığım zaman bana şifa verir[52] Keza buradaki mülahazalardan-Tıp bakımından- pek az açıklamalar elde edilmektedir. Nasıl ki III Ali İmran, 50 (و ابرى الاكمة و الابرص واحى الموتى باذن الله ...) anadan doğma körü, apraşı iyi ederim, Allah'ın izni ile ölüleri diriltirim". deniliyorsa da, bizim için olayın ilgi çekiciliği, bunun ne, nasıl olmasıdır.

Genel olarak Bal, insan için devadır. XVI Nahil, 68–69 (و اوحى ربك...) Rabbın bal arısına vahyettiki dağlarda, ağaçlarda, halkın sizin için çardak yaptıkları yerlerde evler yapın, sonra her nevi meyve ile çiçekten, Rabbı'yın sana çok kolay yaptığı yollara git, onların karınlarından muhtelif renkli -ahaliye şifalı- içecek çıkar." diye işaret edilmekle bunların hangi hallerde olduğu bildirilmiyor, ihtimalki diyet olarak çok kullanılmada idi. Nitekim eski Mısırlılar, deva diye çok kullanırlardı[53]

Suyun kullanılışı ise, Eyup Peygamberin hastalığı hikâyesinde geçmektedir. XXXVIII Sad, 41 (و اذكر عبدنا ايوب ...) Eyup kulumuzu da hatırla, hani o, Rabbına şöyle nida etmişdi; Yarab bana şeytanın derdi, elemi dokundu"* Aynı süre 42 (اركض برجلك هذا مغتسل باردوشراب ...) ona şöyle cevap verildi: Ayağını yere vur, çıkacak serin su ile hem yıkanırsın, hem o suyu içersin." [54]

Yakubun gözlerine, tasalanmaktan boz inmişti. (Katarakt-perde) diğer anlamı ile kör olmuşdu.

XII Yusuf, 84 (و تولى عنهم و قال يا اسفى ...) Onların yanından bir tarafa çekildi, vah Yusuf, Ah Yusuf dedi. Öfkesini yuttuğu halde hüzn ile ağlamadan gözlerine Ak geldi. "Yusuf, babasına deva olarak gömleğini yolladı. XII Yusuf, 96 (فلما ان جاء البشير القيه ...) Vaktaki müjdeci geldi, gömleği Yakup'un yüzüne sürdüğü gibi gözü açıldı, Yakup ben size bilmediğimiz Allah tarafından bilirim, demedim mi dedi."

"XII Yusuf, 93 (اذ هبوا بقميصى هذا ...) Bu gömleğimi götürün, babamın yüzüne sürün, gözü açılır, bütün ailemizi bana getirin."

Burada söylenen yüz örtüsü ne gibi bir şeydir, yoksa remzimidir. Desberger hayvani Magnetismus Tierische Magnetismus tesiri ile olduğunu farz ve tahmin ediyor.[56]

Yunus Peygamber'in, balığın karnından sahile sıçraması, Allah'ın izni iledir. XXXVII Saffat, 145, 146 (فنبذناه بالعراء و هو سقيم و انبتنا عليه شجرة من يقطين...) Biz, o gün onu hasta bir halde gölgesiz bir yere bıraktık, Üzerine gölgelik olarak bir kabak ağacı bitirdik." Ağacın büyük yaprakları vasıtası ile muhafaza edilmesi, gölgelenmesi, faydalanması... bu hikâyenin daha ziyade -sembolik anlamda- olması gerekir.

Başka şeylerde olduğu gibi ölüm dahi, Allah'ın elindedir. III Ali İmran, 145 (وما كان لنفس ان تموت الاباذن الله...) Allahın izni bulunmadıkça hiç bir kimse için ölüm yokdur. Bu da belirli vakit ile mukayyet bir yazı ile yazılıdır. (Ecel yazılı olan Levhi mahfuza göredir) "Ölüm şöyle vuku bulur: XXXIX Zümer, 43 (الله يتوفى الانفس حين موتها...) ölüm vaktinde canları alır, ölmeyenin de uyku zamanında (uyku, ölümün kardeşidir) canını alır." Üzerine ölüm hükmettiği canı tutar (Canını geri vermez ölür) diğerini (Uykudakini) eceli gelinceye kadar salıverir."

İnsan ölürken bacağı bacağı ile düğümlenir. LXXV Kıyamet, 26–29 (كلا اذا بلغت التراقي...) ne zaman can, köprücük kemiklerine dayanırsa, hazır olanlara, "yok mu bir tabip" diye sorulacak. O da, dünyadan ayrılacağını anlıycak, baldırları birbirlerine dolaşacak. (Bacağında hareket kalmayacak) Tanrının yanına gönderileceği gün, o gündür."

Kateleptik katılaşma, Süleymanın ölümündeki bahisde anılmaktadır. Taraflar, onun kişiliği üzerinde geniş ölçüde hikâyeler, masallar hazırlamışlar, onun ölümünü hurafelerle süslemişlerdir. XXXIV Sebe, 14 (فلما قضينا عليه الموت مادلهم...) Vaktaki Süleymanın ölümünü hükmettik, onlara Süleymanın öldüğünü ancak dayandığı deyneği yiyen ağaç kurdu anlatmışdı. Deynek kırılıp süleymanın cesedi yıkılınca -cinlere gaybı bilmedikleri- belli oldu. Çünkü gaybı bilselerdi kendilerini, horhakir edici bir zahmette kalmıyacaklardı." (Süleyman Peygamberi, henüz diri sanarak güç işlerde orada kalma) Onun başka bir eşyaya dayanarak asası üzerine düşmüş olması ihtimal içerisindedir.

Ölümden sonra vücudun toz[59], kemik olacağı sıksık söyleniyor. XXIII Mü'minun, 35 (ايعدكم انكم اذامتم و كنتم...) O, size, ölüp toprak, kemik olduktan sonra kabirden çıkarılacağınızı mı" vadediyor? Bundan dolayı kıyamet gününde cesedin tekrar canlanabileceğine imansızlar inanmazlar. XXXVI Yasin, 78 (و ضرب لنا مثلا و نسى خلقه...) kendini, yaratılışını unutarak bize misal getirmeye kalkışdı, çürümüş kemikleri kim diriltebilir dedi." (yaratıkların=

mahlukların) gücünü yaratanın gücüne benzetti. XXXVI Yasin, 79 (قل يحيها الذى انشاها ...) ona deki ilk defa onu kim vücuda getirdi ise elbette o, diriltir, o, yaratılmanın her niteliğini hakkıyle bilir. "LXXV Kıyamet, 3 (ايحسب الانسان الن نجمع عظامه ...) insan kıyamette kemiklerini bir araya toplayamayacağınızımı zannediyor?" LXXV Kıyamet, 4 (بلى قادرين على ان نسوى ...) elbette biz parmaklarının uçlarını da düzeltmeye kadiriz. (Böyle ince kemikleri biletoplayan, diğerlerini haydı haydi toplar anlamına geldiği gibi, acaba parmak izi meselesi gibi bir şey de düşünülebilir mi?"

Yukardaki XXXIX Zümer, 43 (الله يتوفى الانفس حين موتها ...) Allah. ölüm vaktinde canları alır, ölmeyenin de uyku zamanında canını alır, üzerine ölüm hükmettiği canı çıkar, yani canını geri vermez ölür!diğerini -uykudakini- eceli gelinceye kadar salıverir. "Bu süreye göre insanların ruhu yalnız ölümde değil uykuda dahi vücudu terk eder. İkinci surette çok geçmeden birincide olduğu gibi dünyanın sonu geldikten sonra yani Basübadelmevt'de tekrar vücuda girer. Bu birkaç defa böyle zikredilmiş, buna inanılmışdır. Burada, zahiri ölüm, hayal hikâyesinin bahis konusu olmadığı belli değildir. Bu yeniden dirilme, İsa münasebeti ile iki defa anılmışdır. III Ali İmran, 145 (وما كان لنفس ان تموت الا باذن الله ...) Allahın izni bulunmadıkça hiç bir kimse için ölüm yoktur. Bu da belirli vakit ile mukayyet bir yazı ile yazılıdır. (Ecel yazılı olan Levhimahfuza göredir) "V Maide, 110 (... واذ تخرج الموتى باذنى ...) yine iznimle ölüleri diri olarak mezardan çıkarmışdım. Fikre gelen şey bir şahsiyettir. Ondan şöyle bahsedilir. VI Enam, 123 (او من كان ميتاً فاحييناه ...) ölü iken diriltiğimiz insanlar içinde yürümesi hususunda bir nur peyda ettiğimiz kimse ile karanlıklar içinde kalıp oradan çıkamıyacak durumda olan kimse bir olur mu.?" Burada Hz. Muhammed'in amcası Hamza mı, Ebucehil midir? 60* II Bakara, 259 (او كالذى مرعلى قرية و هى خاوية ...) Yahut o kimseyi görmedinmi ki çatıları çökmüş, duvarları yıkılmış bir kasabaya uğrayarak Allah bunu öldürdükten sonra nasıl diriltir demiş idi. Allah onu 100 sene öldürdükten sonra diriltti. (Ayetin bundan sonraki kısmı bizim bahsimizi ilgilendirmeyeceğinden yazmıyoruz. UZLUK) Bunlar bilfiil ölmüş oldukları halde yedi uyuyanlar (Eshabı kehif) ile tenakus husule getiriyor. Bunlar 309 sene istirahat etmişlerdir. XVIII Kehif 25, (ولبثوا فى كهفهم ثلث مائة ...) onlar mağaralarında 9 fazlasıyle 300

* Tefsirlerde bu zatın Uzeyr, Ermiya, Hazkıl, yahut Haşırda kuşkusu olan bir inkarcı olması konusunda fikirler türlüt ürlüdür. İzmir'li.

sene eğleştiler (Güneş yılı ile 300, ay yılı ile 309 sene olur)" Peygamber Ezechiel[63] kütle halinde dirilmeye sebep olmuşdur. II Bakara, 243 (الم تر الى الذين خرجوا من ديارهم ...) Ölümden sakınarak yurtlarından çıkan binlerce kimseleri görmedin mi? Allah onlara ölün; dedi, sonra da onları diriltti. Şüphesiz Allah insanlara karşı büyük bir inayet sahibidir. Lakin onların çoğu şükretmezler. "Rivayete göre İsrail'liler Vebadan korkarak evlerini terketmişler, yabancı bir diyara çıkmışlardır. Allah onları orada ifna etti. 3–8 gün sonra Peygamber Ezechiel "Haskıl", cesetleri gördü, Tanrıya niyazda bulundu, Allah onlara tekrar can verdi.

Ölünün nasıl dirildiğini Allah Eş'ıyaya[64] göstermişdir. II Bakara, 259 (و انظر الى حمارك و لنجعلك آية ...) bir de merkebine bak, seni insanlara bir ibret nişanesi kılacağız. O merkebin kemiklerine bak ki onları nasıl yerli yerine koyuyoruz, onlara nasıl et giydiriyoruz." İbrahim de aynı şeyi görmek istedi II Bakara, 260 (و اذ قال ابرهيم رب ارني كيف تحي الموتى ...) hani İbrahim, yarab; bana ölüleri nasıl diriltiğini göster demiş, Allah ona, inanmıyormusun? deyince İbrahim, evet inandım, fakat kalbim İtmi'inan kazansın için soruyorum demişdi. Allah, öyle ise 4 kuş al, onları kendine yönelt, sonra her dağ üstüne birini koy, sonra onları çağır, onlar çabucak sana gelir, bilki Allah azizdir, hakimdir, demiş idi." İbrahim bu denemeye ait bir malümat vermedi. Bu ibareden Allah göz kapayıp açıncaya kadar ölüyü diriltmeye kadir olduğu anlamı çıkarılabilir.

Ölüye tekrar can verecek bir ilâç İsrail Kavmine tavsiye edilmişdi. Vurulmuş bir hayvanı kimin öldürdüğü keşfedilmediği zaman, hassası burada anılamayan. fakat Kur'anda tavsif edilen Kurban edilmiş bir ineğin bir parçası ile cesede vurulur. Bu ibare çok garibdir, izah edilemez. Bu talimin Muhammed'in yaptığı birçok yanlışlıklardan biri olduğu anlaşılıyor.[66]*

Kur'anda muhtelif ölüm tarzlarından yalnız cinayetle olandan bahsedilmiştir. Musa[67] Bir Mısırlıyı yumrukla öldürmüştü. XXVIII Kasas, 15 (ودخل المدينة على حين غفلة ...) Musa, şehre ahalisi habersiz iken girdi, burada iki kişinin birbiri ile kavga ettiklerini gördü. Kıpti idi. Kendine tabi olan Sıpti, düşmanına karşı Musa'dan yardım diledi. Buna karşı Musa ona bir yumruk vurdu, hemen kazaya sebep oldu. (Kıpti öldü)." Peygamberler ile bunların taraflarını tutanlar

* Eski Sumerlerde, insanların hastalıklarını teşhis etmek için Kurban edilen bir koyunun karaciğerine bakılır, ondan hüküm çıkarılırdı. Yazarın yanlışlık sandığı, buna benzemekle bize doğru görünüyor. Uzluk

gibi münasebetsiz, ihtilalci unsurları çarmıha geriyorlardı. XX Taha[69] (والق ما فى يمينك تلقف ماصنعوا...) Fir'avun, ben size izin vermeden evvel, siz ona inandınız! çünkü o, size büyü öğreten ustanızdır. Ben sizin ellerinizi, ayaklarınızı bir sağdan, bir soldan keseceğim. sizi hurma dallarına asacağım. Recmediyorlar (taşlıyorlardı) Meselâ XXVI Şuara, 116 (قالوا لئن لم تنته يا نوح لتكونن...) onlar dediler ki, Nuh; vazgeçmez isen herhalde taşlanacaklar arasına geçeceksin." Yahut dağlıyorlardı. XXXVII Saffat, 91– 92 (فراغ الى الهتهم...) İbrahim, gizlice onların Mabut ları tarafına dönüp puthaneye girdi, şöyle dedi: Niye yemek yemiyorsunuz (Putların önüne yemek koymak adetleri idi) Niye söz söylemiyorsunuz?" Aynı süre 93 (فرغ عليهم ضرباً باليمين...) gizlice sağ eli ile onları vurup, onları kırmağa koyuldu" Aynı süre 94 (فا قبلوا اليه يزفون...) onlar kırdığını duyunca, koşa koşa İbrahim'in yanına geldiler" aynı süre 95 (قال اتعبدون ما تنحتون...) İbrahim dedi ki yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? halbuki Allah sizi de, yonttuklarınızı da yaratmışdır. "LXXXI Tekvir, 8 (و اذا لموودة سئلت...) diri diri gömülen kız hakkında hangi suçundan dolayı öldürülmüş diye sorulduğu zaman "XVIII Kehif[70] (فا نطلقا حتى اذا ركبا فى السفينة...) artık ikisi de kalkıp gittiler. Nihayet bir gemiye bindiler, o gemiyi deldi. Musa, içindekilerini suda boğmak içinmi gemiyi deldin korkunç, çok fena bir şey yaptın dedi.* XIII Rad, 14 (و يسبح ...) Şimşek onu överek tesbih eder. Melekler de onun mahabetinden naşi tesbih ederler. O yıldırımları gönderir de onlar Allah hakkında mücadelede iken dilediğinin başına indirir. Allah kuvvette, ukubette şiddetlidir. "Allah, dinsizlikleri yüzünden bütün kavmi mahvetmişdir. Tabiat hadiselerinden doğan afetler halk arasındaki epidemiler hatıra geliyor. Allah, elindeki vasıtaları sayıyor, bazılarına taş rüzgarı, bazılarına ah, figan gönderir.[68] Bazılarını yerin dibine batırır, bazılarını da suda boğar. XXIX Ankebut, 40 (فكلا اخذنا بذنبه فمنهم من ارسلنا...) Bunlardan her birini günahlarından dolayı muaheze ettik. Onlardan kimine taş fırtınası yağdırdık (Lut Kavmi gibi) kimini de korkunç bir ses aldı (Semut Kavmi gibi) Kimini yere geçirdik (Karun gibi) kimini suda boğduk (Nuh kavmi ile Fir'avunla askeri gibi) Allah onlara zulmetmiyor, fakat onlar cehiller ile, inatları ile öz nefislerine zulmettiler".

Afetlerden, daha sonra, genişçe söz konusu edilecektir.

II

HIFZISIHHA

"HYGIENE"

Sağlık itinası münferiden başlıyabilir, sonra bilhassa ferde döner. Fakat toplulukda, dolayısıyle faydalanır. Diğer taraftan sıhhatin korunmasına ait bütün tedbirler alınır! bunlardan fertler faydalanırlar. Bunların arasında geçen bir sınırı çizmek güç olup hatta çizilemez.

Kur'anda türlü bakımlardan giyim, uyku, vücut, deri temizliği, yiyecek, içeceğe dair kaideler, meskenlere, ölülere, hastalara karşı davranışlar hakkında bir hüküm verdirebilecek düşünceler vardır. En son unsuru tabiat hadiseleri ile değil de halk hastalıklarındn husule gelen, bütün bir topluluğu yok eden afetler, Hıfzısıhha bakımından önemlidirler.

İlk Karıkocanın çıplaklığını, onların birbirine eklenmiş yapraklarla kendilerini örtmek gayretlerini İncil'in verdiği malümatta görüyoruz. XX Taha, 171 (فاكلا منها فبدت لهما سوآتهما . . .) Bunun üzerine Adem ile zevcesi ondan yediler, hemen utanacak yerleri kendilerine görünüyordu! üzerlerine cennet yaprağı yapıştırmaya koyuldular. "Başka noktalarda muhtelif giyim maddeleri anılıyor. XVI, Nahl 80 (والله جعل لكم من بيوتكم سكنا وجعل لكم من جلود الانعام ...) Allah evlerinizi sizin için mesken kıldı. Göç zamanında konduğunuz vakit hafif bulmanız için davarların derisinden size çadır gibi evler de yaptı. Onların yünlerinden, tüylerinden, kıllarından sağ olduğunuz müddetçe döşemelik (yahut elbiselik) satılık kumaş yaptı." Mü'minler ise yüce cennette yeşil ipek ile kadifeden elbiseler giyeceklerdir. LXXVI Dehir, yahut insan, 21 (عاليهم ثياب سندس خضر ...) onların üzerlerinde ince, kalın Diba'dan yeşil elbise bulunacak, onlara gümüşten bilezikler takılacak, Tanrıları onlara gayet pâk bir şarap içirecek.

"XVI Nahl, 92 (. . . ولا تكونوا) Güzelce büküp sağlam yaptıktan sonra çözüp, bozan kadın gibi olmayın". Beyta binti Sad ibn Teyyim adındaki kadın cariyelerine Penelope'un tüyünden bükerek iplik yaptırıyor. Elbiseyi temiz tutmak müslümanlar için vazifedir. LXXIV Müdessir, 4 (. . . وثيابك فطهر) Elbiseni temiz tut" Elbiseler konusunda XVI Nahl, 5 (. . . و الانعام) davarları da sizin için yarattı, onlarda örtünecek şey (yapağı, kıl) da vardır. Başka menfaatler de vardır. (Etini yemek, sütünü içmek, üretmek) Onların etinden de yersiniz". XVI Nahl, 81 (. . . والله جعل لكم سرابيل تقيكم) Allah yarattığı şeylerden size gölgeler yaptı, dağlarda yuvalar yaptı, hararetten koruyacak elbiseler, kavgalarınızın zararından sizi koruyacak zırhlar yaptı. "İmamı Suyuti Celâleddin, soğuktan korumak için diyor.[70] Bunun yanında ikinci bir maksat çıplaklığı insanın gözünden saklamakdır. Bu alnız kadınlar için değil XXIV Nur, 30 (. . . قل للمومنين) Müm'minlere deki gözlerini önlerine diksinler (Namerheme bakmasınlar) utanacak yerlerini korusunlar. Bu hal onlar için daha nezahetli, faydalıdır. Allah, onların işlediklerinden haberlidir. XXIV Nur, 31 (. . . قل للمؤمنات) Mümin kadınlara deki gözlerini önlerine diksinler (helâl olmayan şeylere bakmasınlar) utanacak yerlerini korusunlar. İş zamanında görünen şeylerden (yüz, el,ayak, elbise, yüzük gibi) mada Zeynet yerleri olan bedenlerini göstermesinler. Baş örtülerini yakaları üzerine çeksinler. (Gerdanlarını, göğüslerini, başlarını örtsünler.) Zeynet yerlerini (göğüslerini, başlarını, gerdanlarını) erlerin den ya kendi babalarından, yahut erlerinin babalarından, kendi oğullarından, erlerinin oğullarından, kendi kardeşlerinden, kardeşlerinin oğullarından, kız kardeşlerinin oğullarından, kendi kadınlarından (Müslüman kadınlarından) kölelerinden, cariyelerinden, erkekliği kalmamış hizmetçilerden (Hadım ağası, ihtiyar gibi) yahut kadınların utanacak yerlerinden bilgisi olmayan çocuklardan... başkasına göstermesinler. Gizlediklerini bildirmek maksadıyle ayaklarını birbirine vurmasınlar." Çıplaklığı insan gözünden saklamak yalnız kadınlar için değil, meselâ XXIV, Nur, 30 (قل للمؤمنين يغضوا من ابصارهم) erkekler için de böyledir. Yatarken elbiseler çıkarılacakdır. XXIV Nur, 58 (. . . يا ايها الذين آمنوا) Ey mü'minler; köleleriniz, baliğ olmayanlarınız 3 vakitte yanınıza girecek olurlarsa, sizden izin istesinler. Sabah namazından evvel, öğleyin istirahat için esvabınızı çıkardığınız zaman, yatsı namazından sonra (yatılacak zaman) bu 3 vakit, sizin için (dinlenme, soyunma vaktidir)".

Doğuda yeter derecede istirahat, aranacak şeydir. X Yunus, 68 (. . . هوالذى) Size geceyi dinlenmeniz için, karanlık! gündüzü ça-

lışmanız için aydın yapan O'dur. Bunda dinliyenlere nice ayetler, hikmetler vardır. "Muhammed uzun gece Allah'a, ibadet, hamdüsenayi nadir olarak buyurur. LXXVI Dehir, 26 (واذكر اسم ربك...) Rabbiyin adını sabah, akşam an, Gecenin bazı vakitlerinde ona secde et (Akşam, yatsı namazını kıl) Gecenin uzun zamanında onu tesbih et (gece namazı kıl)" Kendisi gecenin 3 te ikisini uyanık geçirirdi. Ortalama olarak, karanlıkta geçen 10 saatin hep uyku ile geçirileceği sıcak yerlerde, öğleden sonra, uzunca istirahat edilmesi anlamında anlatılabilir. VII Araf, 4 (وكم من قرية...) Biz nice kasaba ahalisini helâk ettik, azabımız geceleyin veya öğleyin istirahatte iken onlara gelip çattı. (Onlara azap bazı kerre gece, bazı defa gündüz yani ummadıkları bir zamanda gelir idi) demektedir."

Pek sıcak memleketlerde, başka yerlerdekine nisbetle, yıkanmalarla derinin temizliğine dikkat edilmesi, sıhhati, koruma bakımından önemli bir rol oynar. Bir doğu dini olarak islâmiyet de bu temizliği ibadet için kabul etmesi gayet tabii idi. Günde birkaç defa icrası lâzım gelen muntazam yıkanmalardan başka müslüman olanbir kimse her günkü hayatta kirletici işlerden sonra ellerini. yüzünü, kollarını başını, ayaklarını yıkar. Zira bu kısımlar açıktadırlar. Yahut bütün vücutunu yıkar. Sabah kalktığı zaman, idrar ile abdestten, cimadan sonra hastalıklarda da böyledir. IV Nisa, 42 (يا ايها الذين آمنوا لا تقربوا الصلوة و انتم سكارى...) Sarhoş iken, ne söylediğinizi bilmedikçe namaza yaklaşmayın, cünüp halinde boy abdesti alıncaya kadar yine böyle. Meğer ki yolcu olasınız. Eğer keyifsiz, yahut yolda iseniz, yahut sizlerden biriniz ayak yolundan gelirseniz, kadınlarla temas etmiş iseniz, boy apdesti için su dahi bulamaz iseniz, temiz olan yer yüzüne teyemmüm edin. Artık yüzlerinize, ellerinize sürün (iki darp bir niyet) Yemeklerden önce, sonra ellerini, ağzını yıkamayı ihmal etmemek gerektir. Eğer bulunduğun yerde hiç su yoksa kumla abdest almak (teyemmüm etmek) câizdir. Bu mesele remzi manasından başka bir dereceye kadar pratik bir neticeyi de haizdir.

Muhammed zamanında Arabın yiyip içmesi hayvani, nebati gıdalardan meydana geliyordu. Yalnız bir çeşit yemekle memnunluk verici bir beslenme kâfi gelmediği İsrail oğullarının çöldeki dolaşmasında zikredilmişdir.[71] II Bakara, 57 (و ظللنا عليكم الغمام و انزلنا...) üzerinize bulutu gölge yaptı, size kudret velhası ile Yelve kuşu indirdik. Verdiğimiz rızkın temizinden helalından, lezzetli tazelerinden) yiyindedik. "Ayette belirtilmesine rağmen Musa'ya homurdandılar. LII Tur, 22 (و امددنا هم بفاكهة ولحم مما يشتهون...) onlara cennette canlarının istedikleri meyveleri, etleri bol bol vereceğiz."

XLIX Hucürat, 12 (يا ايهاالذين آمنوا لا يسخر قوم من قوم عسى) Mü'minler: zanların çoğundan çekininçünki zanların bazısı günahdır. Gizli şeyleri araştırmayın, birbirinizi çekiştirmeyin, biriniz, ölü kardeşinin etini yemesini istemişte bak, ondan iğrendiniz. Puta tapan araplarda yamyamlık adedi var mı idi? bu belli değildir. Böyle olmakla beraber böyle bir arzunun söylenmiş olması, bu çeşit bir itiyadı araplar arasında hiç değilse rivayet halinde de olsa meçhul olmadığını gösterir.

Mutad kesim hayvanları koyun, keçi, geyik, deve idi. VI En'am, 145, (و من الابل اثنين و من البقر اثنين . . .) deveden de 2, Sığırdan da iki çift yarattı. Onlara deki Allah iki erkek mi, yoksa dişimi, yahut dişilerin rahminde olanımı haram kılmışdı. "VI En'am, 146, (قل لا اجد (ق ما اوحى لى محرماً...) haram dedikleriniz içinde ölüden, veya akar kandan, ya murdar olan domuz etinden, fisk yani Allah'dan başkası için boğazlanandan başka her ne yiyen kimseye haram edileni bulamıyorum. Her kim Bağı, âsi olmayarak bunalıp naçar kalırsa, yiyebilir. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir." Bunlara av hayvanları da ilâve edilir. V Maide, 1 (يا ايهاالذين آمنوا . . .) ey iman edenler; bağlandığınız ahitleri yerine getirin. İhram (Hac zamanında giyilir) halinde iken size av avlamak haram olmakla beraber, davarlar helal kılınmışdır. "Araplar, domuz etini musevilerden daha az yerler. VI En'am, 147 (و على الذين هادوا . . .) Yahudi olanlara da tırnaklı olanların hepsini, sığır, koyun iç yağlarını haram kıldık. Sırtlarına, yağ bağırsaklarına yapışan, kemiklere karışan yağ bundan hariçdir. (Kuyruk yağı, kemikteki ilik yağı, yahut kemiğe bitişik iç yağı)" Yalnız yaşlanmış hayvanlardeğil, gençleri de kesilirdi. İbrahim Peygamber Tanrının habercilerine Buzağı kızartması getirdi. XI Hud. 70 (ولقد (جاءت رسلنا ابراهيم بالبشرى . . .) İbrahim gecikmeyip onlara bir buzağı Kebabı getirdi* hatta doğmamış ana karnındaki yavrular dahi yenir idi. VI En'am, 140 (و قالوا ما فى بطون هذه . . .) bu davarların karnındakiler canlı doğarsa erkeklerinize mahsusdur , kadınlarımıza haram kılınmışdır. Ölü doğarsa onlar onda şerikdir (yani her ikisi de yiyebilir) dediler. Allah bu vasıflarından naşi onlara yakında cezalarını verecekdir, çünkü o, hakimdir, âlîmdir. Kan içilmezdi, et yenirdi. Allah'ın Beni İsrail'e çölde gönderdiği bıldırcından başka kuş, doğrudan doğruya gıda olarak zikredilmemişdi. II Bakara, 57 (و ظللنا عليكم الغمام و انزلنا . . .) üzerinize bulutu gölge yaptık, size kudret helvası ile Yelve (Bıldırcına benzer) kuşu indirdik[72] yumurtadan dahi az bahsedilmişdir. Balık ile başka suda yaşayanlar beslenmede büyük rol oynarlar. XXXV Fatır, 13 (و مايستوى . .) iki derya (büyük ırmaklara da araplar derya derler) bir olmaz. Biri tatlı, susuzluğu

giderir, içerken kolay kolay boğazdan geçer, diğeri tuzlu, acı, siz her birinden taze et (balık yersiniz)."

Bitkisel "Nebati" yiyeceklerden çok söz konusu edilmişdir. Muhtelif cins meyvelerden, meyve bahçelerinden bahsolunmuşdur. Dünyadaki saadet tasvir edilirken cennetteki bahçelerle mukayese edilmişdir. Hurma, Üzüm sık sık geçer. XVI Nahl, 67 (و من ثمرات النخيل ...) Size hurma ağaçlarının meyvesini, üzümleride yediriri ki siz onlardan şıra (pekmez, sirke, kuru üzüm, kuruhurma gibi) güzel rızık edinirsiniz, bunda aklı eren kavm için ibret vardır.* "Müminler olmuş meyvelerini, Muhammed tarafından yasak edilinceye kadar -bunların tahammür etmiş Fermente olmuş içkilerini kullanırlardı.[73] Onlar "Araplar" tahammür ettirmesini biliyorlardı. Hatta Peygamberin zamanında bunlar bol bol kullanılıyordu. Yoksa o, Alkol olmakla husule gelen akibeti bu kadar güzel tasvir edemez, sarhoşluk halinde ibadet etmeyi men eylemezdi. IV. Nisa 42 (يا ايها الذين آمنوا ...) Ey iman edenler; Sarhoş iken, söylediğinizi bilmedikçe namaza yaklaşmayın."

Bundan sonra genel alanda olmak üzere Dâne "Habbe" ki bundan buğday kasdedilir. VI. En'am, 100 (هو الذى انزل ...) Gökten su indiren odur, onunla her şeyin nebatını çıkardık. O bitkiden yeşillikler çıkardık, ondanda birbirine yapışık daneleri, başakları hurmanın tomurcuklarından da birbirine yakın salkımlar, üzüm bağları, zeytun, nar ağaçları çıkarırız. Bir halde ki birbirine benzemez. "Kuru sebze, bakla II Bakara, 61 (و اذ قلتم ...) hani ey Musa; bir türlü taama asla sabredemez, rabbına bizim için dua et de bize toprağın bitirdiği sebze, hıyar, sarımsak, mercimek, soğan çıkarsın, demiş idiniz. Musa dahi adi olan şeyleri, hayırlı şeyler yerine koymak mı isteyorsunuz! Mısır'a gidin, orada istediğiniz şeyler vardır, demiş idi." söylenmektedir. Özel gıda maddelerinden olmak üzere mercimek şimdiki ayette geçtiği gibi Fum denilen Bezelye, Hurma ağacı, bunun meyveleri olan Hurma dahi En'amın 100 ncü ayetinde yukarda söyledi. Tin denilen İncir için: XCV Tin, 1 (والتين و الزيتون ...) İncir hakkı için, zeytun hakkı için. Üzüm kütüğü VI En'am 100 (yukarda geçti), Zeytun, Kabak, II Bakara, 61 (و اذ قلتم ...), yukarda geçti. Nar, VI En'am, 100 (Yukarda geçti), Soğan II Bakara, 61 (Yukarda geçti) anılmaktadır.

Mısır'ın furuncu başısına ait rüyanın hikayesinde ekmekten söz konusu edilmektedir. O, bunu başında taşıyor, kuşlar gagalıyordu. XII. Yusuf, 37 (ودخل ...) Onunla beraber zindana iki köle daha girdi.

Onlardan biri rüyada kendimi şarap sıkıyor gördüm dedi! diğeri de rüyamda ben kendimi, başım üzerinde ekmek taşır iken kuşların gelip ondan yediklerini gördüm dedi. Bunun tabirini (yorumunu) bize bildir. Çünkü seni bu hususta mahir kimselerden görüyoruz dediler. Fakat araplar çoğunlukla buğdaydan yapılmış beyaz ekmeği de biliyorlardı. Arapların Men dedikleri kudret helvası İsrail'in çöldeki gezileri sırasında[76] geçiyor. II Bakara, 57 (... و ظللنا) üzerinize bulutu gölge yaptık. Size kudret helvası ile Yelve kuşunu indirdik." Bundan ne kasdedildiği hakkında İncil'deki tababet bahsine[77] müracaat edilmelidir.

Soğan II Bakara, 61 (... و اذقلتم) Hani ey Musa; bir türlü taama asla sabredemeyiz. Rabbına, bizim için dûa et de, bize toprağın bitirdiği sebze, hıyar, sarımsak, mercimek, soğan çıkarsın demiş idiniz... "Bitkisel ürünlerden "Nebati mahsüllerden" Hurma, üzümden başka nebat yağlarından bahis vardır. Sina dağında bulunan, kutsal merhem çıkarılan, yemeklerde salça yapılan ağaç XXIII Mü'minun, 20 (... و شجرة تخرج) Sina dağından çıkan bir ağaçda peydah ettik ki o yiyecek kimseler için yağ, katık olacak surette biter. (Bu Zeytun ağacıdır)

Tanrı imansızlara bahçelerinde ancak pek az beğenilecek olan acı yemekler, Ilgın ağaçları, birkaç Zakkum "Latus" ağacı yetiştirir. XXXIV Seba, 16 (... فا عرضوا) Onlar ise şükürden yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine su bendinin selini gönderdik. Onların iki bahçelerine bedel pek acı meyveli ağaçlar ile acı ilgın, biraz da yabani Arabistan kirazı ağaçlarını havi iki bahçe verdik. "Başka noktalarda semizlik vermeyen açlığı gideremiyen dikenler,[78] Zakkum ağacı, yağ tortusu[79] gibi olup ancak vücuda sürülür. XLIV Duhan, 43 – 44 (ان شجرت الزقوم ...) Muhakkak ki Zakkum ağacı günaha düşkün kâfirlerin yiyeceğidir. Erimiş bakır gibidir. (Yahut Zeytinyağı tortusu gibidir) Kaynar su gibi karınları da kaynar." Şeklinde bildirilmektedir. Başlıca içilecek sudur. Araplar buna kat'i ihtiyacı ılımlı (mutedil) iklimlerde oturan bizlerden daha iyi bilirler. Semut Kavminin arzusu ile Peygamber Salih'in taştan çıkarttığı, kendilerince kutsal olması lazımgelen dişi deve, sık sık su içtiği, çeşmedeki suyu bitirdiği için onu öldürmeleri kolayca izâh edilir.[80] LIV Kamer, 28 (... سيعلمون) Onlara suyun aralarında taksim olunduğunu haber ver, herkes su növbetinde hazır olsun. "Keza cennette bahsi geçen derelerin suladığı bahçeler II Bakara 23 (... الذى جعل لكم) O Rabbınız yeri size döşeme, göğü de yüksek bir tavan yapmış, gökten yağmur göndererek onunla

size rızk olmak üzere meyveler vernişdir". Arapların sağlık için mahrum kalınması mümkün olmadığını kabü ettikleri, Hazreti Muhammed'in cennette vadettiği sudur. XLVII Kıtal, Muhammed, 15 (...مثل الجنة) Sakınanlara vadölunan cennetin sıfatı şudur ki orada tadı, kokusu bozulmamış su ırmakları, süzülmüş bal ırmakları, orada kendileri için her çeşit meyveler vardır. "Buna mukabil cehenneme mahkum olanların içtikleri kaynar su, çamurlu su LXIX Elhakka, 37 (... انه كان لا يومن irinden ya katı sudan başka bir yiyeceği olmayacak, onu yanlız kâfirler yerler" Kokmuş su XXXVII Saffat. 57 (... جهنم) O dahi cehennemdir ki onlar buraya girecekler, burası ne kötü döşemedir, bu azap kaynar su, sarı sudur. Onlar için bu şekilde çeşit çeşit başka azap da vardır. "Onlar bunları içerler, hatta içilemiyecek deniz suyu, acı tuzlu, XXXV Fatır, 13 (...وما يستوى) iki derya (büyük ırmaklara araplar derya diyorlar) bir olmaz. Biri tatlı, susuzluğu giderir, içerken kolay boğazdan geçer, diğeri tuzlu acı..."halbuki derelerin suyu tatlı, içilmesi hoşdur. Allahın Musevilere içilmesini men ettiği sudan, sonradan bahsedilecekdir. II Bakara, 249 (فلما فصل ...طالوت) Vaktaki Talût askerleri ile ayrıldı onlara dedi ki: Allah sizi bir ırmakla imtihan ediyor (Ta ki dost ile düşman ayrıla) her kim ondan içerse, benden değildir. Her kim onu tatmazsa işte o bendendir. Meğer ki elile, bir avuç içe, içlerinden pek azı hariç olmak üzere ondan içtiler."

Başka türlü bir içki daha vardır ki bunu laik olanlar cennette içeceklerdir. Bundan şöyle bahsediliyor LXXXVI Dehir, insan, 5 (... ان الابرار يشربون) iyiler, kafûr katılmış şarap içerler, Bu şarap öyle bir pınarın şarabıdır ki Allahın has kulları ondan içerler, onu diledikleri yere kolayca akıtırlar. "Böyle kafûrlu bir suyun doğuluların ne derece hoşuna gideceği pek iyi anlaşılmıyor. Fakat yukarda bahsi geçen cennet suyu kokmaz, zira kafûrlu su "aqua Camphorata" antiseptikdir.

Peygamber her ne kadar mü'minlere alkolü haram ediyorsa da II. Bakara, 219 (يسئلونك عن الخمر و الميسر...) sana şaraptan, kumardan soruyorlar, onlara deki, ikisinde de hem büyük günâh, hem insanlar için menfaatler vardır. Onların günahları ise menfaatlerinden daha büyükdür.*

V. Maide, 90–91 (يا ايها الذين آمنوا ...) ey iman edenler; Şarapda, kumarda dikili taşlar (dikili putlar) da fal okları da şeytanın murdar bir işinden başka bir şey değildir. Artık ondan kaçının ki felâh bulasınız. "Sudan sonra en çok ismi geçen kısmen de cennette mükâfaat

olarak, kısmen vahyedilen sürelerde sarhoş edici maddelerden olup yalnız üzümden değil, hurmadan da imal edilen şarapdır. XVI Nahl, 67 (ومن ثمرات النخيل ...) size hurma ağaçlarının meyvesini üzümleri de yediririz ki siz onlardan şıra, güzel bir rızk edinirsiniz. Bunda aklı eren kavm için ibret vardır." Bunun araplara hangi şekilde hoş geldiğini istidlal ediyoruz. Bu, ekseriyetle su ile karıştırılmışdır. LXXXIII Mutaffifin, 27–28 (ان الابرار لفي نعيم ...) iyiler yokmu, onlar halis nimet içinde olacaklar, tahtlar üzerinde seyredecekler, sen yüzlerinde nimet, saadetin parlaklığını görünce cennetlik olduklarını tanıyacaksın. Onlara mühürlü, saf, halis şaraptan içirilecek, açılınca misk kokacak (bıkkınlık vermeyecek) rağbet edenler, işte buna rağbet etsinler, ona tesnim suyu katılacak, Tesnim bir kaynakdır ki ondan, Allaha Allaha yakın olanlar içeceklerdir. "LXXVI Dehr, 17 (ويسقون فيها كأسا كان مزاجها ...) onlara, zencefil katılmış şarap içirilecek." Aynı süre 18, (فيها عينا تسمى ...) Zencefil tadında olan o içki, cennette öyle bir kaynakdır ki kolay içilmekte ona selsebil adı verilir. "Şarap, Zencefil suyu ile birlikte söylenmesi Ullmann[83] e göre araplar, şarabı Zencefilsiz olarak içmeyi sevmezler. Güzel kokulu Wohlgeruch (Misk-Mochus) rayihası, ağzı açılınca kokacak şarabın ne surette yapıldığı anlaşılmıyor.[84] LXXXIII Mutaffifin, 25 (يسقون من رحيق مختوم ...) onlara mühürlü saf, halis şarapdan içirilecek. Aynı ayet 26 (ختامه مسك و في ذالك فليتنافس ...) mührü açılınca misk kokacak, rağbet edenler işte buna rağbet etsinler".

Bundan sonra içki olarak Cennette değişmiyecek, tadı su gibi olacak süt geliyor. XVI Nahl. 66 (و ان لكم في الانعام ...) sizin için davarlarda da ibret vardır. Size onların karnındaki keylus ile kan arasında olan sütten içiririz ki o süt halisdir, içenlerin boğazlarından kolaylıkla geçer."

XLVII Muhammed, 15 (مثل الجنة ...) sakınanlara vadolunan cennetin sıfatı şudur ki orada tadı, kokusu bozulmamış su ırmakları, süzülmüş bal ırmakları, orada kendileri için her çeşit meyveler vardır. "Kur'anda kesin olarak bir süt ineği anılmamışdır.[85]. Böyle olmakla beraber bu maksatla bir çok ehli hayvanlar elde bulundurulmuşdur. XI, Hûd, 70 (ولقد جاءت ...) elçilerimiz İbrahim'e müjde getirmişler, selam üstüne olsun demişlerdir. İbrahim de selam sizin üstünüze olsun demişdir. İbrahim gecikmeyip onlara bir Buzağı kebabı getirdi." Sığır cinsi hayvandan bahsedildiği cihetle buna hükmedilmektedir. Yoksa burada dana kızartmasının adı geçmezdi.

En son olarak Balın söylendiğini görüyoruz. XVI Nahl, 68 (واوحى ..) Rabbın, bal arısına vahyettiki dağlarda, ağaçlarda, halkın si-

zin için çardak yaptıkları yerlerde evler yapın" aynı süre 69 (ثم كل من ... كل الثمرات) sonra her nevi çiçekten meyveden, Rabbın sana çok kolay yaptığı yollara git, onların karınlarından muhtelif renkli, ahaliye şifalı içecek çıkar. Bunda tefekkür eden kavm için ibret vardır. "Bu insanlar içinde de vardır. Cennette bol bol verilecek baldır. XLVII Muhammed, 15 (... مثل الجنة) Sakınanlara vadolunan cennetin sıfatı şudur ki orada tadı, kokusu, bozulmamış su ırmakları, süzülmüş bal ırmakları, orada kendileri için her çeşit meyveler vardır,

Araplar kısmen çadırlarda, kısmen şehirlerde yerleşik olup ya hayvan derisinden yapılmış, kurulması, toplanması kolay çadırlarda meselâ XVI Nahl 80 (والله جعل لكم...) Allah evlerinizi sizin için mesken kıldı. Göç zamanında konduğunuz vakit hafif bulmanız için davarların derisinden size çadır gibi evler yaptı. Onların yünlerinden, kıllarından, tüylerinden sağ olduğunuz müddetçe döşemelik, satılık kumaş yaptı. "Yahut kasabalarda sağlam, metanetli evlerde otururlar idi. Bildirildiğine göre Semut Kabilesi Hacr vadisinde kayaları oyarak ev yapmışlar, bir afet neticesi ölünceye kadar orada yaşamışlardır. Tefsircilerin izahlarına göre bunlar evlerini, kayalar içinde, mağaralarda inşa ediyorlardı. Lakin evler uzun zaman devam etmezdi. Bunların ömürleri o kadar uzun idi ki eğer onlardan iri bir ev yapacak olsa, ev harap olduğu halde o hâla hayatta olurdu.

Peygamber mu'minlere cennette birbirinin üstünde inşa edilmiş altından ırmakların aktığı odalarla, gözlerinin önünde birer ideal canlandırıyordu. XXXIX Zümer, 20 (لكن الذين اتقوا ...) Fakat Raplarından sakınanlar için biribiri üzerine yapılmış çardaklar, yüksek köşkler vardır ki altlarından ırmaklar akar, bu Allahın vadettiği mükâfatıdır. Allah vadinden caymaz. "Hz. Peygamber için de bütün güney halkı gibi serinlik değerlidir. Bundan dolayı o cenneti daima bulutlarla gölgelendirir. XIII Rad, 36 (مثل الجنة ال وعد ...) Sakınanlara vadolunan cennetin sıfatı şudur: Altından ırmaklar akar, yiyecekleri de, gölgeleri de bitmez, tükenmez. İşte bu uçmak "cennet" ikilikten, şirkten sakınanların akibetleridir, kâfirlerin akibetleri de ateşdir."

Sıcak havaya karşı güzel suların bulunması Araplarda sağlık için en birinci esastır. Bu münasebetle cennetin gösterdiği manzara dikkati çeker. Durmadan akar suların anılması manalıdır. II Bakara, 22 (الذى جعل لكم ...) O Rabbınız, yeri size döşeme, göğü de yüksek bir tavan yapmış, gökten yağmur göndererek onunla size rızk olmak üzere meyveler çıkarmışdır... "Cennette özel nitelikteki sular, önce

söylenmişdi. İsrail oğullarını memnun olmamağa götüren şey, çöldeki susuzluktu. VII A'raf, 160 (... وقطعناهم) Onları ayrı ayrı cemaat olarak 12 sıpta ayırdık, onlar Tih sahrasında Musa'dan su istedikleri zaman biz ona, asayı taşa vur diye Vahyettik. O asayı vurunca taşdan 12 pınar kaynadı, her bir Sıpt içeceği pınarı bildi." Yağan yağmur, Allah'ın ihsan ettiği büyük bir nimetti. VII Enfal, 11 (... اذ يغشيكم) Hani o, tarafımızdan bir emniyet olmak üzere, sizi hafif bir uykuya daldırmışdı. Sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, kalplerinizi bağlamak, sabit kadem etmek için gökten size yağmur yağdırmışdı. "Çok defa anılması geçen yağmur, yalnız içme suyunuzun tedâriki için değil, tarlalardaki ürünler için de makbule geçiyordu. Cennetteki bir pınardan, suyun istenilen bir noktaya götürüleceği söyleniyor ki bundan suların borularla akıltıldığının bilindiği anlaşılmaktadır. LXXVI Dehir, 5–6 (... ان الابرار يشربون) İyiler, Kâfur katılmış şarap içerler. Bu şarap öyle bir pınarın şarabıdır ki Allah'ın has kulları ondan içerler, onu diledikleri yere kolayca akıtırlar."[89]

Genel sağlık işlerinden biri de ölü insan cesetlerinin yok edilmesi sorusudur. Araplarda bu, asılanlar müstesna, gömülmekle yerine getirilir. LXXX Abese, 21 (... قتل الانسان) insanın canı çıksın, o ne nankördür (ekmeksizdir) Allah onu hangi şeyden yarattı bilir misin? Onu, bir damla sudan yarattı. Bir ölüye göre yaptı. Sonra ona yolunu kolaylaştırdı, sonra onu yine öldürüp kabire soktu! daha sonra ne zaman dilerse onu diriltecek. "[90] Asılanları kuşlar, yerler. XII, Yusuf, 41 (... يا صاحبى) Ey zindan arkadaşları; biriniz efendisine yine şarap içirecek, diğeri ise asılacak da kuşlar, onun başından yiyecek. İşte sorduğunuz şey böyle olup bitmişdir. (O devirlerde asılanlar, dar ağacında kalır, kartallar, etlerini yerlerdi "Bunlar ibret dersi olmak üzere asılı bırakılırdı. Bu gibi cesetler bulaşıcı hastalıklar neticesi ölmediklerinden olsa olsa kokuşarak, kötü kötü kokarlardı. Fakat bunların sür'atle ortadan kalkmalarını kartallar temin ediyordu. Haeser[91] (Tıp Tarihçisi, Kur'anın buyruklarına göre bir ölü cesedine temasın taharetsizlik olduğunu kaydeder! Kur'anda böyle bir şey yoktur, yalnız hadiste vardır.[92] Buna karşılık araplar arasında ki gelenek. hastalara karşı ihtiyatlı bulunulmasıdır. Muhammed, bunları tecrit İsoler etmeyi tavsiye ediyordu. Nasıl ki Musevilerde cüzzamlı biri, sağlam bir insana rast gelince Tameh, Tameh- temas etme, dokunma, kirli, kirli demeye mecbur edilmiş ise de altundan İcil "İnek buzağısını"[94] yapmış olan Samiri'yi de cezalandırmak üzere her rast geldiğine Lamisas dokunma demeye mecbur kılmışdı. Zira o, tefsircilere göre Cüzzama, lepraya müptela olmuşdu.[95] Binlerce İsrail oğlu,

bir defa salgın bir hastalıktan korkarak, yerlerini, yurtlarını bırakmışlardı. II Bakara, 243 (الم تر الى الذين . . .) ölümden sakınarak yurtlarından çıkan binlerce kimseye görmedin mi? Allah onlara ölün; dedi, sonrada onları diriltti. "İbrahim Peygamber, Put perestlerin kurban töreninden uzakta kalmak için hastalık bahane etmiş[96], kabilesi ona arkalarını dönmüş, sirayetten, bulaşmaktan korkarak onu yalnız bırakmışlardı. XXXVII Saffat, 88–89 (فنظر نظرة فى النجوم فقال انى سقيم . . .) İbrahim bir kerre yıldızlara baktı, bunun üzerine ben hastayım dedi" Sağlık bakımından tavsiye edilen bu itiyatların zıddına olarak Muhammed körlerle, topallarla yemek yemeği açıkça kabul ediyor. XXIV Nur, 61 (ليس على الاعمى حرج ...) Köre, topala, hastaya beis yoktur. (sizinle beraber yemek yemelerinde, yahut cihattan geri kalmada) beis yoktur."

Kur'anda bütün bir kavmi yok ettiği, daima şairane sözlerle anılan hastalık salgınları diye düşünülmesi lâzım gelen afetlerden genişçe söylense yeri vardır. Burada aşağıdaki olaylar söz konusudur. Bunlar kronolojik, sonrada bir sıra gözeterek dizilmişlerdir. Tufan "Déluge", âd kavminin, orman sakinlerinin, Semud kavminin, sodumluların, medyenlilerin, mısırlıların afetleri, Fir'avun ile ahalisinin mahvolması, Saulün idaresi altındaki ordunun zayıflaması, Ezechil zamanında İsrail oğullarının topyekun ölmeleri, tekrar dirilmeleri, Fil Eshabının mahvoluşları[97]. Semut kavmi hakkında Kur'andan şunu öğreniyoruz: Peygamber Sâlih onların arzusuna göre Tanrının uluğuna alâmet olmak üzere taşdan dişi bir deveyi meydana çıkarmışdı. Bu da susuzluğunu gidermek üzere iki günde onların çeşmesindeki suyu, son damlasına kadar içmişti. Ertesi günü o kadar çok süt vermişdi ki halkın ihtiyacını gidermişti. Halk ancak ikinci gün su bulduklarında deveyi kesip, etini yediler. Tanrının bunlara gönderdiği ceza şu suretle tarif ediliyor. Onları, zelzele yakaladı. VII A'raf, 78 (فاخذتهم . . .) Bunun üzerine onlar şiddetli bir sarsıntıya tutuldular, oldukları yerde diz üstü çöktüler (cansız kaldılar)." Yahut sayhayı işittiler..[99]

XI Hûd, 68–69 (و اخذ...) zulmedenler, korkunç bir sese giriftar oldular, yurtlarında yüz üstü düştüler, sanki orada hiç yokmuş gibi oldular. Haberiniz olsun ki Semut Kavmi, Raplarını tanımamışdı. "Yahut kütük gibi kaskatı kesilmişlerdi. LIV Kamer, 31 (انا ارسلنا . . .) üzerlerine korkunç bir ses gönderdi, onlar ağıla konmuş kuru ot gibi yere serildiler." Semut kavmi kayalar içinde oyulmuş mağaralarda yaşadıklarından gerçek bir zelzelenin kabulü mümkün değildir. Böyle olmakla beraber bazı tefsirciler, Kur'anın başka yerlerindeki imaya göre başka bir açıdan (zaviye) den görüyorlar.[100]

Sâlih Peygamber, kutsal deveyi yediklerinden bir gün sonra isyancıların yüzleri, sapsarı, ertesi günü cezanın çatıp geldiğini ilân ediyor. Filhakıka Semut kabilesi, önce sarı, sonra kıpkırmızı, daha sonra da zifte bulanmış gibi simsiyah kesilmişler, sonuncu günü hep yerlere serilmiş ölümü beklerken, gök gürültüsü gibi bir ses gelmiş, kalpleri (ödleri) kopmuşdur. Son ibare kelime manası ile alınmadığı takdirde, gelişen bir hastalık levhasını ifade eder. Renk değişmesi ile kan haraplığı, kan damarlarındaki bir iltihap sonucu sarılık, daha sonra geniş ölçüdeki bir cilt kanaması husule geldiği, 3 ncü gün kara bir renk oluşu, safranın renkli maddesinin deriyi siyahlandırdığı düşünülebilir. Kulakdaki kanama neticesi işitmede gök gürültüsü gibi bir ses duyulması -kalbin, göğsün içinde parçalanması- kalp kasındaki geniş ölçüde kanamalarla izah edilebilir. Bütün isyancı kabileyi yok eden böyle bir kütle zehirlenmesi, dişi devenin Kangrenlenmiş etinde bulunan bir mikroorganizmadan (Mikropdan) çıkmış olması akla gelir. Kutsal hayvanın öldürülmesine, etinden yenilmesine karışmayan az sayıdaki mu'minlerin hastalanmayışları, ölmemeleri de bu izahı kuvvetlendirir.

Medyen kabilesinin mahvoluşu Kur'anda, Semut kabilesinde olduğu gibi tasvir edilmişdir. Sesi işitenler[101], zelzeleye yakalandılar[102].

VII Araf, 91–92 (... فأخذتهم الرجفة) Bunun üzerine onlar, dehşetli bir sarsılmaya tutuldular. Hemen oldukları yerde diz üstü çöktüler. Şuaybi yalana çıkaranlar, yerlerinde asla bulunmamış gibioldular. Şuayıbı yalana çıkaranlar ziyânkar oldular". XXIX Ankebut, 37 (... فكذبوه) Onlar ise Şuayıbı yalancı saydılar, bununüzerine onları şiddetli bir sarsıntı aldı, evlerinde diz üstü çökmüş, ölü bir halde kaldılar. "XI Hûd, 95–96 (... ولما جاء امرنا) Vaktaki Fermanımız geldi, Şuaybi, onunla beraber iman getirenleri rahmetimizle kurtardık, zâlim olanlar korkunç bir sese giriftar oldular, yurtlarında yüz üstü düştüler. Sanki orada hiç yokmuş gibi oldular. Haberiniz olsun ki Semut kavmi, rahmeti ilahiyeden uzak olduğu gibi Medyen ahalisi de uzak düşmüşdü. (Her ikisi de korkunç ses ile helak olmuşdu)". Onlara mahvolacaklarını haber veren Şuayib'dir. O İncildeki Jethro[103] ile aynı kimsedir. İncil' afet hakkında bir şey öğretmiyor, şerhler dahi sadece zelzeleden bahsediyor.

Şuayibin haber verdiği ormanda oturanların mahvoluşu, Kur'anda şöyle anılıyor: XXVI Şuara, 189 (... فكذبوه) Onlar Şuayibi yalancı saymakta devam etmekle, kendilerinin gölge gününün azabı (gölge şeklinden bir buluttan çıkan ateş) çarptı. O günün azabı, deh-

şetli bir günün azabı idi." Peygamber, yedi gün dehşetli bir sıcaktan sonra kapkara bir bulut görüneceğini, orman sakinlerinin bunun gölgesine sığınacaklarını, fakat onun -beyaz ateş- halindeki rüzgarında telef olacaklarını haber vermişdi[104] Hennig[105] Orman sakinlerinin Medyen kabilesi olduğunu söylüyor. Ullman ise komşu bir kabile olduğu fikrindedir. Çünkü bu nokta Kur'anda Şuayib, Medyen ise Sâlih kabilesi olarak tanındığı gibi onun kardeşi olduğunu gösteriyor. Verilen malümata göre Medyen, Sâlih kabilesi ile oturanların yok oluşu, inkiraz bulunuşunu ayrı olaya bağlamak, iki olayı bir, beraber, benzer kabul etmek mümkün değildir. Daha ziyade orman sakinlerinin uğradıkları afetin, orman sakinlerinin'kinin aynisi olması, belki bilgi eksikliği neticesi burada Şuayibi Âd kabilesi ile birleştirerek yeniden bir ceza tertip etmek suretiyle yeniden bir yanlışa düşülmüş olması da ihtimal dışında değildir.

Âd kabilesinin yok oluşu LXIV El Hakka, 6 (. . . وأما عاد) Ad cematine gelince onlarda hadden ziyade uğultulu, kasırga ile helâke duçar oldu. Aynı ayet, 7 (... سخرها عليهم) Allah o ruzgarı arka arkaya yedi gece sekiz gün onların üzerine musallat kıldı. O gün onları görse idin sanki yere serilmiş kof hurma kökleri gibi bulurdun. "Afeti tarif eden başka bir ayette şöyle buyuruyor. LIV Kamer, 19 – 21 انا) (...ارسلنا haklarında-uğursuzluğu hepsine şamil olan-bir günde üzerlerine pek uğultulu bir rüzgar gönderdik,o rüzgar, halkı sanki dibinden kompuş hurma kökleri gibi yerlerinden koparıp atardı. Artık onları azaba çarpmaklığım, korkutmaklığım nasıl oldu?" -Diğer bir ayette XLVI Ahkaf 21 (... واذكر اخا عاد اذ انذر قومه بالاحقاف) Ad cemaatinin kardeşini yadet. Hani o, Ahkaf'daki kavmini Allah azabı ile korkutmuş idi. Ondan evvel gelip geçen, ondan sonra gelen peygamberlerde Allah azabı ile korkutmuşlardı. O, ancak Tanrıya ibadet edin şırkinizden naşi size gelecek dehşetli bir günün azabından korkuyorum demişdi. Aynı sure 24–25 (...فلما راوه عارضا مستقبل اوديتهم قالوا هذا عارض ممطرنا) Onlara vadolunan azabı kendi derelerine yönelmiş kara bir bulut halinde görünce: bu, bize yağmur getiren bir buluttur dediler. Hayır, o acele ettiğiniz şeydir, bulut suretindebir yeldir. Onda acıklı bir azap vardır, o her şeyi Rabbının emri ile berbat eder cevabını aldılar. Hep berbat oldular, Artık meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu. İşte biz günahkarlara böyle ceza veririz. "Hadis[106] olayı aynı şekilde canlandırır. Fırtınalı rüzgar 8 gün o kadar şiddetle devam etti ki insanlar, hayvanlar, evlerindeki emniyetli sığınaklarından, karınca gibi dışarı fırladılar." Burada dahi bir kasırgadan başka bir şey düşünülemez.[107]

Cv. Fil, 1–2 (... الم تر كيف فعل ربك باصحاب الفيل) Rabbıyin Fil sahiplerine (Yemenden gelen Ebrehe askerlerine) ne yaptığını görmedin mi? 2 (... الم يجعل كيدهم فى تضليل) Onların mekirlerini, hilelerini boşa çıkarmadı mı? 3 (... و ارسل عليهم طيرا ابابيل) onlara karşı bölük bölük kuşlar göndermedi mi? ki onlara tuğladan yapılmış taşlar atmışlardır, Allah, onları ekin cöpüne çevirdi"[109]. Burada, Yemende Hıristiyan Kralı Abraha İbn Al Saha'nın Hz. Muhammed'in doğduğu 571 Milâdi yılında Mekkeyi zaptetmek üzere yaptığı sefere aittir. Onun ordusunda filler vardı. Bundan ötürü o yıla Fil senesi denilmişdi. Hikâye[110] şöyle söylüyor: Büyük bir kuş sürüsü göründü, bunlar ordu üzerine yanar taşlar yağdırdılar[111]. Bu sırada savaşcılar büyük bir su baskınına uğradılar. Pek azı kurtulabildi. Gerçek olarak Fil ordusunu yok eden, perişan eyleyen, geri dönmeye, ric'ate zorlayan çiçek salgını patlak vermişdi.[112] Çiçek hastalığı Arap yarımadasında o vakit ilk defa görülmüş, 640 yılında Mısır üzerinden Avrupa'ya atlamışdır.[113]*

Fil ordusunun yok oluşu hakkındaki tasvir, Kur'anın Sodomelilerin malıvoluşları hikâyesine çok benzer. XV Hicr, 73 (فاخذتهم الصيحة مشرقين ...) Güneş doğduğu sırada onlar korkunç bir sese yakalandılar[114]

XV Hicr, 74 (... فجعلنا عاليها سافلها و امطرنا عليهم) Kasabalarının üstünü altına getirdik, onların üzerine tuğladan yapılmış taş yağdırdık.[115] Keza LI Zariyat, 33 (... قالوا انا ارسلنا) Onlar günahkâr bir kavme rabbiyin katında hadden aşanlara mahsus alametli, 34 (لنرسل عليهم حجارة من طين ...) balçıktan yapılmış taşlar yağdırmak üzere gönderildik" dediler. Keza XI Hud, 83 (... جعلنا عليها فلما جاء امرنا) Vaktaki fermanımız geldi, kasabalarının üstünü, altına getirdik, balçıktan yapılmış, biribiri üzerine konmuş (arka arkaya, taş da yağdırdık. O taşlar Rabbiyin yanında nişanlı idi. Bu taşlar Zalimlerden uzak değildir. "Kükürt, ateş yağmurunun söz konusu edildiği İncil'in hikâyesine göre burada tabii bir afet olduğunu kabul etmelidir. Belki de bu afetin fil ordusundaki çiçek hastalığını telmihle çok defa dikkati çeken benzerliği, belki de bir tesadüf olabilir.

Ne çeşit olduğu iyice anlaşılamayan böyle bir salgın hakkında II Bakara, 243 (... الم تر الى الذين خرجوا من ديارهم) ölümden sakınarak yurtlarından çıkan binlerce kimseleri görmedin mi? Allah onlara ölün dedi, sonra da onları diriltti. Şüphesiz Allah insanlara karşı büyük bir inayet sahibidir, lâkin onların çoğu şükretmezler" Tefsircilere göre[118] bu olay, şöyle açıklanabilir: İsrail oğulları bir epidemiden korkarak

evlerini terkettiler. Fakat Allah tarafından öldürüldüler! 3 gün sonra peygamber Ezechiel oradan geçti, onların yere serilmiş cesetlerini gördü. Onun niyazı üzerine Allah, onları diriltti. Fakat onlar ölümün izlerini hayatları boyunca taşıdılar. Elbiseleri daima koyu renkte oldu. Eğer bu anlatış, kabul edildiği gibi ise peygamber Ezechiel[119] da hikâyenin sadece bir ballandırılması değilse, ileri derecede uyuşukluk, yahut şuurlarının yok olması ile birlikte salgın bir hastalık düşünülebilir. Daimi suretle kalan izler belki çiçek hastalığının çopurluklarını gösteriyordu. Çünkü bu hastalığı geçirenlerin yüzlerinde o, baki kalır.

II Bakara, 249 (فلما فصل طالوت بالجنود . . .) vaktaki Talût, askerleri ile ayrıldı, onlara dedi ki, Allah sizi bir ırmakla imtihan ediyor. Her kim ondan içerse benden değildir. Her kim onu tatmazsa işte o, bendendir. Meğer ki eli ile bir avuç içe" İçlerinden pekazı hariç olmak üzere ondan içtiler. Vaktaki Talût ile beraber iman edenler, ırmağı geçtiler, bu gün bizim için Calut askerlerine karşı takatimiz yoktur dediler. Ahirette Allaha kavuşacaklarını bilenler nice az bir cemaat, çok bir cemaati, Tanrının izni ile mağlup etmişdir" dediler. II Bakara, 250 (ولما برز و الجالوت و جنوده قالوا ربنا ...) onlar Calût "Goliath" ile askerlerine karşı çıktıkları vakit Yarab; kalbimizi Sabrın ile doldur. Bizi sabit kadem, bizi bu kâfir cemaate karşı üstün kıl" dediler. Bu anlatış belki Saul[120] ile Gideon[121] hikâyesinin birbirine karıştırılmasından doğmuşdur. Bunlar yanlış anlanmışdır. Yahut büsbütün başka bir olay, söz konusudur. Fakat Kur'andaki anlatışa bakılırsa şu açıklama hatıra gelir. Belki derenin yüzünde nisbeten temiz su vardı, bunu elleri ile içenlere zarar vermedi. Fakat bunu kaplarla çok miktarda derinden alındığı zaman, çamurla karışıkmikroorganizmaları ihtiva etmesi itibariyle hazım bozukluğu sonucu zayıf düşmüşler, çarpışmaya katılamamışlardır.

Kısaca şunu da yazmak gerekir ki, Nuh ile çağdaşlarını Tufanı[122]! VII A'raf, 64 (فكذبوه فانجيناه و الذين معه . . .) onu yalan saydılar. Bunun üzerine biz de onu, onunla beraber gemide bulunanları kurtardık. Ayetlerimizi yalan sayanları suda boğduk! çünkü onlar kör bir kavm idiler. "Fir'avun'un ordusunu yok eden, perişan eyleyen su baskını[123]! II Bakara, 50 (و اذ فرقنا . . .) Hani sizin için denizi yarıp sizi kurtarmış, Firavun'un ordusunu, ashabını da gözlerinizin önünde boğmuşduk." Şeklindeki su afetleri, Tıp bakımından önemlidirler. Keza Kur'anda, Allah'ın Musa vasıtası ile Mısırlılara musallat ettiği[124] afetler sırası ile anılmışdır. Kur'anda bunlardan yalnız

Tufan, çekirge, bit, kurbağa, kan, VII A'raf, 133 (فا رسلنا عليهم الطوفان و الجراد و القمل ...) Bunun üzerine Musa, onlara ilenışte bulunmakla bizde tufanı, çekirgeyi, Keneyi, Kurbağaları, kanı-ayrı ayrı mucize olmak üzere gönderdik. Yine onlar imanı, kibirlerine yedir mediler, günahkâr kavim oldular." Böylece Kur'anda ancak 5 tanesi söylenmişdir.

Bunlardan 3 ncüsü olan Bit afeti Laeuseplage Tıp yönünden çok önemlidir. Ebstain[125] bunun köpek pireleri "Hundus fliegen" ile olduğunu izâh etmektedir.

Not: Salgın hastalıklar hakkında Peygamber'in Hadisleri arasında bugün dahi göz önünde tutulacak değerde buyuruklar vardır. Tabip olduğu kadar Hadîs ilmi ile de yakından ilgilenmiş Şânizade Mehmet Ataullâh (1771–1826), basılı tarihinin C. II. s. 109–113 de değerli bilgi verir. 1216/1801 senesinde vuku' bulan güneş tutulmasının 10 sene geçtikten sonra Meteorolojik tesiri zuhur edeceği, binaanaleyh 1227/1812 yılında büyük bir veba "peste" zuhur edeceğini o zaman Astroloji ile uğraşanlar iddia etmişlerdi, nitekim 1812 yılında-önce Mısır, oradan İzmir'e gelen tüccar gemileri-farelerle, intikal eden bu hastalığın gemilerdeki tayfalara geçerek bir kısmı İzmir'e gelip karaya çıkınca ölmüş, bir kısmı da İstanbul'a gelip hastalanmış veya hastalığı getirmiş olanlar, Rum milletinden oldukları için, Beyoğlundaki tatavlada bulunan akrabalarının yanında ölmüşler, hastalığı da bulundukları yerlere sirayet ettirmişlerdir. Kışın pneumonie şeklinde olup, damlacık sirayet yolu ile hastalık, pek çabuk yayılır. Kışın patlak veren hastalık, İstanbul'da büyük telafat yapmış, Sultan Mahmut II (1808-1839) kale kapılarında istatistik memurları koymuş, çıkan cenazeleri saydırmıştır. Şehrin içindeki Türbe, Tekkelerin mezarlıkları müstesna olmak üzere günde 400 cenaze çıktığını bildirmektedir ki; olay korkunçtur.

Şânizade, Peygamber'in Hadisini bildirmektedir.* İmamı Tahavi'nin ihraç eylediği Hadise göre: Bu ricz'in zuhur ettiği yere girmeyiniz; Eğer bulunduğunuz yerde hastalık patlak vermişise oradan çıkmayınız; evlerinize çekilerek kimse ile temas etmeyiniz; buyurulmaktadır. Ayrıca Sâlih Peygamber'in ümmeti olan Semud kavminin dağlarda oyulmuş meskenleri önünden-peygamber'in koşar adımlarla-yani süratle geçtiğini bildirmektedir. Peygambere niçin süratle, koşarak geçtiniz? Gerçi Salih Peygamber'in kavmi binlerce yıl evvel salgınlardan ölmüş ise de halen korunmaya lüzum varmı? Sorusuna "salgın hastalıklar binlerce sene sonra bile sirayet eder" şeklinde cevaplandırmıştır.

Şânizede yine orada diyorki: 1812 veba salgınında Ortaköydeki Sahilhanemde 15 kadar nufusu mahfuz ile isoleman yaptığımda, beni *Tanrının hastalığından kaçıyor şeklinde kınadılar. Fakat hastalık bizim eve sirayet etmedi.* اذا وقع هذا الرجز بارض لا تدخلوها و اذا وقع و انتم فيها فلا تخرجوا منها

Ricz: hastalık, elem, azab anlamına gelir. Uzluk

III

SAGLIK YASALARI (KANUNLARI)

"GESUNDHEİTSGESETZE"

Mısır, Asur belgeleri ile elimize geçen ibadet, dinî törenlere ait tüzüklerde, Brahmanın kutsal kitaplarındaki Mano ile Budizimin Sakya-Munisında, Çinlilerin Komfiçyus'unda, Zendavesta'nın Zoroaster'inde, Musa'nın Tevrat'ında kişisel, genel sağlığa dikkat, itina gösterilmesi hakkında birçok meselelerden nasıl bahsedilmiş ise, Muhammed dahi mü'minlerin sağlıklarını korumaları, ırkın soysuzlaşmaması için önemli şeyler üstüne dikkati çekmişdir.

Hz. Muhammed'in buyrukları, adı söylenen kitaplarda olduğu kadar inceliklere girişmemişdir. Hz. Muhammed, özellikle Allah'ın, mü'minlerin hayatını sert usullerle güçleştirmek istemediğini açıkça belirtiyor. XX Taha, 2–3 (طه ما انز لناعليك القران لتشقٰ...) Biz, sana Kur'anı sıkıntı çekmek için indirmedik. Onu ancak kalbinde korku olana öğüt olmak üzere inzal ettik." Verilen talimat, beslenmeye, cinsi münasebetlere, evlenmeye, sünnet, oruç, taharet gibi işler ile bazı sosyal Hıfzısıhhat meseleleri ile ilgilidirler.

Hz. Muhammed'in zamanında, kendi çevresindeki beslenme tarzı, mezhep itibariyle 4 türlü gurup vardı: Puta tapanlar, Hanîf dinindekiler[126], Hristiyanlar, Museviler. Bunlardan Puta tapanlar, kısmen batıl şeyleri takdis ediyorlardı. Bunlardaki inançların birçoğu bize çocukça, manasız görülüyordu. V Maide, 103 (ما جعل الله ...) Allah ne Buheyre, ne Sabie, ne Vasiye, ne Ham yapmamışdır. Fakat kâfirler, Allah'a kendiliğinden yalan isnat ediyorlar. Onların pek çoğunun da böyle olduğuna akılları ermez*". Bu araplar, kokmuş hayvanları

* Cahiliyenin uydurduğu hükümlerden biri de bu 4 türlü hayvandır: 1– Buheyre, Putlar hizmetine tahsis kılınıp kimsenin sütünü sağmadığı dişi deve; 2– Saibe, Putlar için salıverilen, üzerine yük konmayan deve; 3– Vasîle, birinci ikinci karında biribiri üzere dişi yavru doğuran deve; 4– Ham, Sulbünden 10 deve doğan erkek deve. Bunlara yük konmaz, etleri yenilmez kulakları da yarılırdı.

yedikleri halde, başka hayvanları, hatta bitkileri, ilahlarına sunarlar. Hıfzısıhhata dayanmayan haller, kısmen câiz, kısmen haram telakki ediyorlardı.[127] Onlar şöyle söylerler: VI- En'am, 139 (... و قالوا هذا انعام) Onlar, zuumlerine göre bu davarlar ile, ekinler haramdır. Onları dilediğimiz kimselerden başkası yemez.[1]! dediler. Bir takım davarların sırtları haramdır[2]. Bir takım hayvanlarda vardır ki boğazlanırken Allah'ın adını anmazlar. Onlar bu babta Allah'a iftirada bulundular. İftiralarından naşi Tanrı da onlara cezalarını verecekdir. "VI En'am, 140 (و قالوا ما فى بطون هذه . . .) Bu davarların karnındakiler canlı doğarsa erkeklerimize mahsusdur. Kadınlarımıza haram kılınmışdır. Ölü doğarlarsa, onlar onda ortaklaşa yerler, dediler..."3 Hanifilerin bu gibi batıl inançları yoktur. Hıristiyanlarda ise hiç dinî tüzük yoktu. Onlar deve etini yemeyi reddettikleri halde Domuz etini yemekten tiksinmiyorlardı. Yahudiler için geviş getiren, çatal tırnaklı olduğu halde, geviş getirenlerden değildir[128]. Mamafi onlara çatal tırnaklılardan öküz, koyun, keçi, geyik, karaca eti[129] yemelerine müsaade edilmişti. Çatal tırnaklılardan olmayan hayvanlar at, eşek,[130] birçok küçük hayvanlar yasakdı. Denizde, derelerde[131] ne çıkarsa yemek caizdi. Muhammed'in, Musevilere bütün pençeli (klaue) hayvanlar yasakdır, şeklindeki sözünden ne kasdettiği belli olmuyor. VI En'am, 147 (و على الذين هادوا حرمنا كل ذى ظفر . . .) Yahudi olanlara da tırnaklı olanların hepsini sığır, koyun iç yağlarını haram kıldık. Sırtlarına, yağ bağırsaklarına yapışan, yahut kemiklerine karışan yağ, "kuyruk yağı, kemikteki ilik gibi, kemiğe bitişik iç yağı" bundan hariçdir. Zira o bunlara çatal tırnaklı geyiğin memnu olmadığını biliyordu. Denizlerde, derelerde ne çıkarsa yemek caizdi[4].

Hz. Muhammed hayvanlardan, yalnız domuzu, yasak etmişdir. II Bakara, 174 (انما حرم عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير وما اهل به . . .) Allah size yalnız murdar hayvanı, kanı, domuz etini, kendisinden -başkasının adı anılarak boğazlanan şeyi- haram kıldı. Izdırar halini, ruhsat miktarını geçmeksizin yemeğe naçar kalan kimseye günah yoktur. Şüphesiz Allah gafurdur, rahimdir". Bundan başka VI En'am, 146 (قل لاأجد فى ما اوحى الى محرما . . .) onlara deki bana vahyolunanlar arasında haram dedikleriniz içinde ölüden, ya akar kandan, ya murdar olan domuz etinden, fısk yani Allah'tan başkasının adı söylenerek boğazlanandan başka her ne yiyen kimseye haram edileni bulamıyorum. Her kim bâğî, âsi olmayarak bunalıp naçar kalırsa yiyebilir. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir.". Denizlerde, derelerdeki kabuklu hayvanların yenmesi de caizdir. Muhammed'in yahudilere tırnaklı ne varsa onlar için yasakdır demesinden ne kasdettiği belli olmuyor. Zira o,

aynı noktada çatal tırnaklı sığırların, Musevilere memnu olmadığını biliyordu. Doğulularda ehli hayvanlardan en önemlisi olan deve, eti yenilen kesim hayvanlarından sayılmış, VI En'am, 145 (و من الابل اثنين و من البقر اثنين قل ...) deveden iki, sığırdan iki çift yarattı. Onlara deki Allah iki erkek mi, yoksa iki dişiyi mi yahut dişilerin rahimlerinde olanı mı haram kılmışdı? Yoksa Allah zülmünüze göre bunu size tavsiye ettiği zaman hazır mı idiniz." şeklinde geçmektedir. Böyle olmakla beraber deve, bu günkü müslümanlar için at, eşek eti gibi az kıymetlidir. Muhammed'in yeter derecede değerlendirmediği, yahudilerin, hıristiyanların caiz gördükleri deve etinin, museviler için temiz olmadığını ilân etmesindeki hıfzısıhha tecrubelerinin neden ibaret olduğu anlaşılmıyor. Belki, VI. En'am, 143 (و من الانعام حموله و فرشا ...) Davarlardan, yük taşıyacak, tüyünden de döşek yapılacak hayvanı yaratan yine odur. Allahın size Merzuk kıldıklarından yiyin, şeytanın izlerine uymayın, çünkü o size apaşikâr düşmandır, "daki bu mütelaa, yani yinecek hayvanlar (En'am, develer) ile kesim hayvanları arasında yük hayvanları buhususta bir hüküm verdirir. At gibi ağır işler için lüzumlu hayvanların etini sağlık bakımından endişeyi mucip olmasa bile gıda vasıtası olarak değerlendirmemelidir. Ağızlarının tadını bilen museviler, bu sebepten yük develerinin etinin yenmesini mekruh saymışlardır[134]

Müslümanlar için karada, suda avlanmak caizdir. V. Maide, 1 (يا ايهاالذين آمنوا اوفوا بالعقود ...) Ey iman edenler; bağlandığınız ahitleri yerine getirin ihram halinde iken size av avlamak haram olmakla beraber davarlar helâl kılınmışdır". V. Maide, 2 (يا ايها الذين آمنوا لاتحلوا شعائر الله ...) İhramdan çıkınca ava mezunsunuz..." Fakat Hac için Mekke'yi ziyaretlerinde kara avından, av etinden sakınmak gerekmektedir. V. Maide, 96 (احل لكم صيد البحر و طعامه متاعا ...) Size deniz avı "ırmakta, gölde onu yemek, size de, kafilenize de medar olmak üzere helâl, ihramda olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılınmışdır." Bu zamanda balık avına müsaade edilmişdir. Bu emre o kadar sıkı sıkıya riayet edilmişdir ki Hac sırasında bu gibi hayvanlara rast gelseler dahi Hac kafilesi bunları avlamaktan vazgeçerler.[135] Bu halde bu yasak, sağlık bakımından ziyade dini bir niteliktedir. Zira Hac sırasında lezzetli av eti, bunları avlamakla yorgunluk, heyecan, mü'minin dindarlık duygularını azaltabilir.

Beslenme için mübah olan hayvanlardan, musevilerde olduğu gibi[136], akıtılmış kan mekruhdur. Yukarda geçen II. Bakara, 174 (انما حرم عليكم الميتة ...) Allah size yalnız murdar hayvanı, kanı,

domuz etini, kendisinden, başkasının adı söylenerek boğazlanan şeyi haram kıldı. Iztırar halini, ruhsat miktarını geçmeksizin, yemeğe naçar kalan kimseye günâh yoktur. Şüphesiz Allah gafurdur, rahimdir. "Yahudiler için bazı belirli yerleri mübah olan yağ, müslümanlar için de mübahtır.[137] Birincisi kanın kolayca kokuşması, kabiliyeti bakımından ihtiyatlı bir yasak, ikincisi için Cysticerk, Konjoktiva dokusu içindeki Lenfa bezlerinin süzgeç cihazı olarak enfeksiyon tohumlarını ihtiva edebilmesi düşüncesidir. Bunun anlamı şudur ki, koyu müslüman olan bir kimse, Allah adına kesilmiş eti yiyebilir. Diğerleri için de önemli olan buyruklara riayet etmeye, kontrol etmeye mecburdur. Özellikle eğer hayvan kendiliğinden ölmüş ise (yukarda anılan II. Bakara, 174) deki ayet, boğulmuş, ya başka surette ölmüş ise V. Maide, 4 (يسئلونك ماذا احل لكم الطيبات ...) senden kendilerine ne helâl kılındığını soruyorlar. Onlara deki pâk olanlar bir de yırtıcı hayvanlardan olup (kuşdan, doğandan, köpekden, canavardan, av tutan hayvanlar). Allahın size öğrettiği usül ile talim ederek muallim kıldığınız hayvanların avı size haram kılınmamışdır. Onların tuttuklarını, yiyin, yiyeceğiniz zaman (yahut hayvanı saldırdığınız) zaman Allah'ın adını anın, Allah'tan sakının". Vurulmuş, öldürülmüş ise, yahut düşmekle ölmüş ise, eğer boynuz darbesi ile ölmüş (başka bir hayvanın boynuzu ile) vahşi hayvanlar tarafından ısırılmış, sonra öldürülmüş ise mekrûhdur. Mü'minin eli, yahut mızrağı ile değilde, avı yakalamaya alıştırılmış hayvanlarla (köpek) avlanan hayvanların etleri, ancak bu hayvanlar -Tanrının insanlara öğrettiği gibi- yani avın işini kansız olarak bitirecek surette yetiştirilmiş iseler temiz addedilebilirler.

Hz. Muhammed, Putperestlerin batıl inançlarını ortadan kaldırıyordu. O, dişi hayvanın döl yatağında VI. En'am, 145 (ومن الابل اثنين ومن البقر اثنين ...) deveden de 2, sığırdan da 2 çift yarattı. Onlara de ki: Allah iki erkek mi, yoksa iki dişiyi mi, yahut dişilerin döl yataklarında olanı mı haram kılmışdır? Yoksa Allah sanınıza göre bunu size tavsiye ettiği zaman hazır mı idiniz? Böylece doğmamış hayvanın erkekler ile kadınlar tarafından yenilmesine müsaade ediyordu. Halbuki, putperestler, bu lezzetli eti, kadınlardan esirgiyorlar, yalnız erkeklere tahsis ediyorlardı. V. Maide, 140 (وقالوا ما في بطون هذه ...) Bu davarların karnındakiler canlı doğarsa, erkeklerimize mahsusdur, kadınlarımıza haram kılınmışdır. Ölü doğar ise onlar onda ortakdırlar. (Yani erkeklerle kadınlar ortaklaşa yiyebilirler), dediler. Allah, bu vasıflarından naşi onlara cezalarını verecekdir, çünkü o hâkimdir, alîmdir.

Genel olarak bilindiği üzere Muhammed Sahabelerine, alkollü içkilerin alınmasını yasak etmişdir. Bu konuya ait olan ayetler şunlardır: V. Maide, 90 (يا ايها الذين آمنوا انما الخمر والميسر و الانصاب و الازلام...) Ey iman edenler; şarap da, kumar da, dikili taşlar da, fal okları da, şeytanın murdar işinden başka bir şey değildir. Artık onlardan kaçının ki felah bulasınız. "Diğer bir ayet V. Maide, 91 (انما يريد الشيطان ان يوقع بينكم العداوة...) Şeytan, yalnız şarap, kumar ile aranıza düşmanlık, sevmemezlik bırakmak, sizi de Allah'ı anmadan alıkoymak ister! daha vazgeçmiyecek misiniz?". Bir başka ayette ise şarabın, diğer haram kılınan şeylerin yenilip içilmesinden ötürü bir beyis yoktur diye buyrulmuştur. V. Maide, 93 (ليس على الذين آمنو و عملوا الصالحات...) İman edip salih amel işleyenlere, sakınıp inanmada, salih iş işlemede, yine sakınıp inanmada, nihayet sakınıp iyi işlemede bulundukça haram kılınmadan önce yenilen şeyde bir beis yoktur. "II Bakara, 219–220 (يسئلونك عن الخمر و الميسر قل فيهما...)[139] sana şaraptan*, kumardan soruyorlar. Onlara deki ikisinde de hem büyük günah, hem insanlar için menfaatler vardır. Onların günahları ise menfaatlerinden daha büyükdür."

O, doğuda büyük ölçüde yayılmış bir zevk vasıtası olan şarabın[140] yasaklanmasını şaşılacak halde yerine getirme başarısı elde etti. Kur'anda, İncil'deki nakillerde bağların o kadar çok anılması olayı, Muhammed zamanında dünyaya, ahirete dair saadetlerin anlatılmasında, böyle bir bağa sahip olmak niteliğinin bir ideal olduğuna delildir. Gerçi toplumsal ahlak amaçları yanında, ona yardımda bulunan diğer buyruklar var ise de, alkolün yasak edilmesinde -sağlık görüşlerinin başta geldiği- kesin olarak iddia olunabilir. Çünkü Mu-

---

* Ayetteki Hamr kelimesi bize göre, yaş üzümden yapılan Şarapdır. Yoksa her türlü müskir mayi değildir. Hamr ile şarap arasında büyük bir fark vardır. Hamr, kesin olarak haram olduğu halde içilecekler arasında mübah olanları vardır. İzmirli İsmail Hakkı.

Mevâkip tercümesinde Ferruh İsmail diyor ki: Rivayet olundu ki, Mekke'de XVI Nahl süresindeki 67 (ومن الثمرات النخيل والاعناب تتخذون منه سكراً ورزقاً) ayeti nazil oldu. Ahali onu bir vakitte Ömer, Maaz, Sahabeden bir cemaatle ey Tanrı Peygamberi, bize Hamr'in hükmünden haber verki o aklı baştan alıp gidiyor, dediler. İş bu ayet nazıl oldu. Öyle olsa nasin kimi içer, kimi içmez oldu. Sonra bir vakitte Avf oğlu Abdurrahman nasdan bir cemaate yemek yedirip Hamr içirdi. Onlardan biri namaza durdu, kâfirun süresini yanlış okudu. Öyle olsa IV. Nisa süresindeki 42 nci (لا تقربوا الصلاة وا نتم سكارى) ayeti nazil oldu. Onu içer kişiler azaldı. Ondan Atban Malik, Sad b. Vakkas'ı, bir takım kimselerle evine çağırıp, yedirdi içirdi. Sarhoş olunca övünmeğe, şiir okumağa başladılar. Sad bir şiir okuyup onda Ensarı hiçvetti. Bir Ensari işitince, bir kemikle Sad'in başını vurup yardı. Sad, Peygambere şikâyet etti. Ömer'de orada idi. V. Maide, 93 deki ayet (انما الخمر.. فهل انتم منتهون) nazil oldu. İzmir'li I. Hakkı.

hammed, bunun etkilerini çok iyi biliyordu. O bir yandan mü'minlere cennette en nefasetli cinsinden -fakat sarhoş etmeyen, başağrısı yapmayan şarabı- bol bol vadediyordu. LVI. Vakıa 17 – 18 (يطوف عليهم) (ولدان مخلدون باكواب و اباريق وكاس من معين ...) etraflarında daim taze kalan gençler, bir kaynaktan akan halis şarap ile dolu testiler, ıbrıklar, bardaklar dolaştıracaklar. Aynı süre 19 (لا يصدعون عنها ولا ينزفون ...) o şaraptan başları ağrımıyacak, sersem de olmayacaklar...". Şarap içilmesine karşı ahlaki düşüncelere gelince bunlarcennette olamazdı. Zira cennette dünyada olduğu kadar ahlaka riayet edilecektir.

Belki Preuss[141] Araplar arasında hüküm süren perhiskârlık hakkında mübalağa ediyor. O müsevilerde bütün buyrukların, sağlığın devamı, muhafazasındaki itinayı göstereceğinden bu akıllıca görüşün Arap kavminde yürürlükte olmadığını anlatmak üzere bir örnekolarak: Şarap bir reçetenin terkibine girince arap hekimlerinin mutlaka şu düşünceyi yazdığını Preuss, söylüyor. Allah şarabı bize haram etmiştir! eğer hasta için şifa sağlamak takdir olunmuşsa, şarapsız dahi iyi olabilir. Bu hal yalnız pek sofi, çok sofi müslümanlara ait olup meselâ Oxford kitaplığında bulunan İspanya'lı Ebul Kasım-uz Zehrâvî'nin Ettasrif adlı küçük cerrahlığa dair büyük eserinde "Kodex der Chirurgie" müellif hiç çekinmeden şarabı reçetelerinde yazmaktadır. Tabiblerin hükümdarı le prince des Médecins" Eşşeyhürreis İbni Sina" (980–1037) Şarabı, Tanrının lezzetli, hoş bir sungusu olarak kabul etmektedir. XIII. Yüzyılın Till - Eulenspiegel'i olan Türklerin sevimli Nasreddin Hocası dahi çok şarap içenlerden birisi idi. (Burada müellif büyük bir yanlışlık yapmaktadır. Nasreddin Hoca Selçuklular vaktinde Akşehir dolaylarında yaşamış olup, kendisi asla şarap düşkünü, sarhoş değildi. Onun hayatına ait hikâyeler içerisinde sarhoşluk bahsi bir defa bile geçmez. UZLUK)

Bu gün dünyayı gezip dolaşan müslümanlar, alkol kullanmay' kötü bir şey olarak görmemektedirler.

Şunu da kaydetmek gerekdir ki Muhammed, buyruklarında hoş görürlüğü göstermektedir. Rejim işlerinde bilmiyerek yahut cebirle, zaruretle meselâ açlıkla, yahut boğaza takılıp kalan lokmanın giderilmesi için su bulunmayan yerlerde... V. Maide, 3 (حرمت عليكم ...) (Bu ayetin sonu olan) (Her kim açlıktan bunalmak derecesinde çaresiz kalmış ise, günaha eğilimli olmayarak bunları yiyebilir). "(Zaruret miktarından fazla yemeyerek, lezzetlenmek, hırsızlık kasdi ile olmayarak). II. Bakara, 174 (فمن اضطر غير باغ ولا عاد فلا اثم عليه ...) Iz-

tırar halini, ruhsat miktarını geçmeksizin yemeğe naçar kalan kimseye günâh yoktur.” Yahut bir musevi, yahut hıristiyan tarafından bir müslümana ikram edilen şeylerin, yemeklerin yenmesine müsaade ediliyor. Kutsal kitaplara (Musevi), Hıristiyan, inananların yemekleri dahi, müslümanlara, mekruh değildir.

* * *

Hz. Muhammed’in aile hayatı hakkındaki verdiği emirleri anlamak için herşeyden önce kadının doğuda tabii bir durumda olduğunu, şimdi bile öyle olduğunu, hiç bir hakka sahip bulunmadığını dikkat gözüne almak icabeder.* (الرجال قوامون على النساء . . .) erkekler, kadına üstündür, hâkimdir. Zira Allah onlardan birini, yani erkeği kadına üstün olmak üzere yartmışdır. Zira onlar evin ekmeği için çabalarlar. IV. Nisa, 33 (الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم . . .) Allah’ın, erkekleri kadınlara üstün tutmasından. aile masrafı erkeklerin mallarından olmasından naşi, erkekler kadınlar üzerindeki işlerin müdürüdür. Salih olan kadınlar buyrultuyu kabul edenler, Allah’ın koruması ile kocalarının yokluğunda onları koruyanlardır. Onların dikbaşlılıklarından korkarsanız, onlara nasihat edin. Onları yataklarda yalnız bırakın, döğün! fakat size itaat ederlerse artık onlara yol aramayın. -İncitmeyin- Çünkü Allah yücedir, büyükdür.” Kadınların ahiret saadetine malik olması erkeklerine itaatla kabildir. Çünkü XXXVII Saffat, 47–48 (و عندهم قاصرات الطرف عين كأنهن بيض مكنون . . .) yanlarında, gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş, güzel gözlü huriler vardır. Sanki onlar, tenleri tozsuz bir deve kuşu yumurtası gibidir (Saz benizli demek istiyor) Böyle olunca dindar kadınların cennette kocaları ile beraber bulunabileceği az da olsa böyle geçmektedir. Erkeklerin kendilerini beğenen görüşlerine uyan karışık evlenme kanunları çıkmışdır. Bu kanunlarda erkeğe tam serbestlik verildiği halde, kadınlara küflü ekmek hakkı tanınmışdır.

Evlenme kanunlarından bir çoğu bizi burada ilgilendirmez. Zira bunlar Hıfzısıhha temellerinden yoksundurlar. Onlar sadece ameli, yahut dini görüş bakımlarından doğmuşdur. Peygamber’in iyi bir ırkı devam ettirmek konusundaki mevcut amaçtan, ne kadar az haberli olduğu niteliği, onun evlilik yaşayışı gibi itirazdan kurtulmayan[143] evlilik münasebetlerinden anlaşılmaktadır.

Bir müslümanın birçok kadın alabilmesi düşüncesi, hiç değilse kısmen yanlışdır. (Aralarında eşitlik temin edilebildiği hallerde ancak 4 kadına kadar izin vardır. UZLUK) Bir sultan 60 kadar cariye, diğer mü’minler 4 kadın alabilirler. IV. Nisa, 3 (و ان خفتم الا تقسطوا في اليتامى فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى . . .) Öksüz kızları almak husu-

sunda adalet icra etmemekten korkarsanız * hoşlandığınız kadınlardan ikişer, 3 er, 4 er nikah edin. Aralarında hakkaniyette bulunmamaktan korkarsanız bir ile veya köleniz olan cariye ile iktifa edin. Bu husus adaletten dönmemeye daha yakındır. Kadınlara Mihirlerini hoşlukla verin. Eğer onlar gönül hoşluğu ile size bir şey bağışlarlarsa onu afiyetle yiyin.

Bundan başka sayısız odalıklar, cariyelere de izin vardır. Muhammed kendisi de ilâhi vahy buyruğuna uyarak 21 den aşağı olmamak üzere bir çok zevcelere sahip olmuşdur. (21 mubalağa'dır Uzluk)

İslamiyetten önce akrabalar arasında evlenme son derecede yasakdı[145] Muhammed bu evlenme yasağını hudutlu bir hale getirdi. Bunda en küçük bencil bir sebep yoktur. Onun zamanında yine manevi erkek evlatların, manevi kız evlatlarla evlenmeleri yasakdı. Fakat o, bu şekilde kendisine yakın (Halasının kızı idi) olan Zeynep ile evlenmek istedi, evlenmeye engel olan hükmü, kaldırdı. Bu da, kudreti selahiyeti henüz kesinleşmediği bir zamanda vaki olduğundan aynı müsaadeyi diğer mü'minlere de bağışlıyordu. XXXIII. Ahzab,4 (ما جعل الله لرجل من قلبين فى جوفه ...) oğulluk edindiğiniz kimseleri size, hakiki oğul kılmadı.**

Daha sonraları Selahiyeti hudutsuz hale gelince -Tabii Allah'ın emri ile- evlenmelerde mü'minler için olan yasağı kaldırdı. XXXIII. Ahzap, 50 (يا ايها النبى انا احللنالك ازواجك ...) Ey peygamber; mihirlerini verdiğin zevcelerini, Allah'ın harp ganimetlerinden sana verdiği cariyeleri[1], amcayın, halalarıyın, dayıyın, teyzeleriyin seninle beraber hicret eden kızlarını sana helal kıldık. Nefsini peygambere bağışlayın mü'min kadını peygamber nikâh ile almak isterse onu da sana mahsus olmak üzere helâl kıldık. Bu husus mü'minlere şâmil değildir.[3], Biz Mü'minlerin zevceleri, cariyeleri hakkında onlara farz kıldığımız şeyleri elbette biliriz[4], Sana bir sıkıntı gelmesin diye onları sana mahsus kıldık..".

---

* Cahiliyet zamanında öksüz kızların mallrına güzelliklerine göz dikerek amcazadeler gibi veliler onları nikâh edip hakıarını ödemezlerdi; çünkü haklarını müdafaa edecek kimse bulunmazdı. Bu ayetbu ciheti menediyor.

** Cahiliyet zamanında oğulluklar, hakiki oğul sayılırdı. Zeyd b. Hâris, Hz. Haticenin kölesi idi. Onu, Peygamberimize bağışladı. Zeyd, babasına, amcasına karşı peygamberimizi üstün tutmakla peygamberimiz onu azat etmiş, kendisine oğul edinmişti. Kureyşliler onu Muhammed'in oğlu derlerdi. Ayet, bunu nehy için inmişti.

1 Kâfirlerden alınan cariyeleri Safiye binti Hay, Cüveyriye binti Haris gibi.

2 Mihirsiz nikâh olunan Meymune bintil-Hâris, Zeynep binti Huzeyme, gibi.

3 Onlar mihirsiz alamazlar.

4 Peygamber ile onları bir tutmadığımızın hikmetini her halde biz, biliriz.

Mazeret olarak Allah'ın resulü olmak itibariyle kimseyle akrabalığı olmadığı ilân edilmişdi. XXXIII. Ahzab, 40 (ما كان محمد ابا احد من رجالكم ...) Muhammed, adamlarınızdan hiç birinin babası değildir. Fakat Allah'ın peygamberi, Peygamberlerin de sonudur. Allah, her şeyi hakkıyle bilir. "Mü'minleri bağlayan hükümler geniş olup bu günkü kanunlarımız ile halk görüşleri gibi en uzak kan akrabalığını dahi men ediyordu. Müslümanlar için anası ile, kızı ile, kız kardeşi ile, süt kardeşleri ile halası ile yigeni (kardeşlerinin kızları, kız kardeşlerinin kızları) süt anası ile, kaynanası ile, üvey kızı ile, gelini ile, nikâhı altındaki karısı sağken baldızı ile evlenmek memnudur. IV. Nisa, 21 (ولا تنكحوا ...) vaktiyle -alınmış olanlar müstesna olmak üzere- babalarınızın evlendikleri kadınlar ile evlenmeyin, çünkü bu, hayasızlıkdır, pek iğrenç bir şeydir, kötü bir yoldur".

IV. Nisa, 22 (حرمت عليكم امهاتكم و بناتكم و اخواتكم ...) analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek, kız, kardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt kız kardeşleriniz,karınızın anaları, kendilerine duhül vuku bulan karılarınızdan olan yanınızdaki üvey kızınız ile evlenmek! size haram kılınmışdır. Onlara duhül vaki değilse kızları ile evlenmede sizin için bir beis yoktur. Sulbünüzden olan oğullarınızın zevceleri de, iki kız kardeşi, cem etmekde size haram kılınmışdır. Ancak geçmiş başkadır, çünkü Allah, gafurdur, rahimdir."

Bu sıralanmada, dikkate şayan olan nineler, torunlar yok ise de (bu kendiliğinden bellidir) halen evli olan kadınla evlenmek yasakdır. En son, fahişelerle evlenmek memnudur. XXIV. Nur, 3 (الزانى لا ينكح ...) Zâni erkek ancak zâni yahut müşrik bir kadınla evlenebilir. Zâni kadında ancak zâni yahut müşrik bir erkeğe varabilir* Bu husus, mü'minlere haram kılınmışdır.

Hz. Muhammed'den önce, kadından ayrılmaktan dahakolay bir şey yoktu. Senin sırtın anamın ki olsun demek kâfi idi. LXVIII. Mücadele, 2 (الذين يظاهرون ...) içinizden karılarınıza zıhar edenlerin kadınları -hakikatte- onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Onlar münasebetsiz yalan söz söylerler.Allah vaz geçen yarlığayandır**.Bu suretle boşanan kadın yine o evde yaşıyordu. Hukuk bakımından evvelki kocasının anası gibi telakki edilirdi. Cahiliyet zamanındaki bu usulü Muhammed

---

* Yani ekseriya böyle olmasını arzu ederler, müşakele, ülfetin illetidir.

** Zıhardan tövbe edenlerden vaz geçer, kefaret ile günahlarını yarlığar.

değiştirmiş, boşanmada 4 ay beklemeyi iddet olarak tayin eylemiş-dir. II. Bakara, 226 (الذين يؤلون من نسائهم تربص . . .) kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler için 4 ay bekleme vardır. Eğer geri dönerlerse Allah onları affeder, esirger, çünkü Allah gafurdur, rahimdir". Bir adam bir gebe kadından, yahut çocuğu emziren bir kadından ayrılmak isterse önce kanuni müddetin sona ermesini yani 2 yıl çocuğu emzirmesi gerekmektedir. II. Bakara, 233 (و الوالدات يرضعن . . .) Anneler (boşanmış) emzirmesini tamamlamak isteyen baba için tam iki yıl çocuklarını emzirsinler, onların yiyecek, giyecekleri, o yerin geleneklerinin iktizasına göre olup, çocuk kendisi için babaya vacipdir. Hiç bir kimse elinden gelenden ziyade bir şey ile teklif olunmaz. Ne anaya, çocuğu,ne babaşına çocuğu sebebiyle cefa verilmesin.* Vârise dahi bunun gibi lazımdır. Şayet ana, baba biribirleriyle meşveret, rızaları ile çocuğu memeden iki yıldan önce kesmek isterlerse, onlara vebal yoktur. Eğer çocuklarınızı süt nineye emzirtmek isterseniz, vereceğiniz ücreti güzelce teslim ettiğiniz sürette size vebal yoktur. 4 aylık mühlet geçince, boşanma sona erince ayrılmış olan kadın daha 3 defa ay başlarını görünceye kadar beklemeye, Allah'ın rahimlerinde yarattığı şeyi gizlememeye mecburdurlar.

II. Bakara, 228 (و المطلقات يتربصن بانفسهن ثلثة . . .) Boşanmış kadınlar gebe olup olmayıp hayız gördüğü halde zifaftan sonra boşanmış kadınlar özlerini 3 ay gözlesinler. Allah'ın rahimlerinde halk ettiği şeyin (Çocuğu yahut haizi) saklamaları kendilerine helâl olmaz. Allah'a, ahiret gününe inanıyorlarsa buna cüret etmesinler. Bu bekleme sırasında kocaları, onları ıslah etmek isterlerse kadınları nikâhlarına döndürmeğe daha haklıdırlar. Onların (her vaktin geleneğine göre) kadınları üzerindeki hakları gibi, kadınların da kocaları üzerinde hakları vardır. Erkeklerin, kadınlar üzerinde yüksek bir mertebesi vardır." Yani tekrar evlenmek isterlerse gebe kalmamaları lazımdır. Erkekle temas etmeyen kadınlar, derhal ayrılabilirler.

XXXIII. Ahzab, 49 (يا ايها الذين آمنوا . . .) Ey mü'minler; Mü'-min kadınları, nikâh edip onlara dokunmadan önce boşarsanız, sizin onlar hakkında sayacağınız hiç bir iddet yoktur. Onlar mihir takdir olunmamış ise, istifade edilecek bir şey verin, onlara iyi bir surette yol verin (haklarını kesmeyin onlara zarar vermeyin) "Ay başlarından şüphe eden, hala âdetlerini görmeyenler hakkında LXV. Talak, 4 (و اللائ يئسن من المحيض من نسائكم ان ارتبتم . . .) kadınlarınızdan âdetten kesilenlerin iddetinde şüphe ederseniz, onların iddet zamanları 3 aydır. Henüz âdet görmeyenlerde böyledir. Gebe kadın-

ların iddetleri, doğurunca son bulur. Her kim Allah'tan sakınırsa, Allah, dünyada, ahirette onun işine kolaylık verir".

Kocaları ölenler hakkındaki iddet hakkında II. Bakara, 234 (والذين يتوفون منكم و يذرون ازواجاً يتربصن ...) içinizde vefat edip zevceler bırakanların zevceleri, özlerini 4 ay 10 gün gözlesinler, iddetlerinin sonu erişince, onların müstahzen bir halde kendileri haklarında yaptıkları şeyden dolayı size vebal yoktur.

Bütün bu hükümlerin tıp bakımından anlamı 3 şeyden ibaret olabilir. Kısmen bir çocuğun anası, babası hakkındaki şüpheyi mümkün olduğu kadar, ortadan kaldırma, çocuğun hakiki babası yönünden muhafaza ettirmek, bazı kadınlar İmamı Suyuti Celâledin e göre- çocuğu yeni evlendiği vakit yanında bulundurabilmek için buna engel olmaya çalışırlardı[146] Kısmen de tenasülü hastalıkların yayılmasına engel olmak... 4+3=7 aya varan bekleme zamanı çok iyi anlaşılır. Zira bu mühlet geçtikten sonra gebelik belli olur, yahut hiç değilse anası, babası hakkındaki kuşku ortadan kalkar. Mühletin dul kadın için 41/8 ay olması pek anlaşılmıyor. Temas olmamış kadınların derhal boşanabilmesi yukardaki görüşe uymaktadır. Çocuk doğurma müddetini geçirmiş olanlar için bekleme müddeti kısaltılmıştır. Halen âdetlerini görmeyenlere gelince önce bir âdet görme olmaksızın ilkah (tohumlanma) vukua gelebileceği niteliğinin Muhammed'ce, bilinmemekte olduğunu kabul etmek lazımdır. Burada doğuda çok defa olgunluk devrine girmezden önce evlendirilen küçük kız çocuklarının söz konusu olduğu anlaşılıyor.

Evlenme ile boşanmanın bu kadar kolay olmasına karşılık, zina etmek o derece ağır bir cinayettir. İslamdan önceki zamanlarda zina eden evli kadınlarla, fahişeler, recm edilir "taşlanırlardı"[147]

Hazreti Muhammed ölüm cezasını katlile, başka hallere tahsis etmişdir. VI. En'am, 152 (قل تعالوا ...) Onlara deki gelin, Rabbınızın size haram kıldığını haber vereyim. Ona hiç bir şeyi şerik "ortak" koşmayın, anaya, babaya iyilik edin. Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin, biz sizlerinde, onlarında rızıklarını "yiyintilerini" veririz... Allah'ın katlini haram kıldığı nefsi öldürmeyin, meğer ki kısas gibi bir hal ile ola". Bunu bozanlar için 100 kamçı vurulur.

XXIV. Nur, 2 (الزانية و الزاني فاجلدوا ...) Zina eden kadınla erkekden her birine 100 er kamçı vurun. Ahiret gününe inanıyor iseniz, Allah'ın dininde (yani bu haddı icra hususunda) kalbinize, şef-

kat, merhamet getirmesin, Mü'minlerden bir taife (2–3 kişi, bazı mezheplerde bir kişi de olur) onların azaplarını müşahade etsin".

Hz. Muhammed, evlilikde, evliliğin dışında iffetli olmanın vazife olduğunu söylüyor: XVII. İsra, 32 (ولا تقربوا الزنى انه كان فاحشة...) Zinaya (mukaddematına) yaklaşmayın, çünkü o, hayasızlıkdır, kötü bir yoldur".

İffetli kadınları, erkekleri övüyor. IV. Nisa, 14 (والتى ياتين الفاحشة من نسائكم...) kadınlarınızdan fuhuş irtikâp edenler hakkında kendinizden 4 şahit isteyin, eğer şahadet ederlerse, ölünceye kadar, yahut Allah onlara kurtulmak için bir yol buluncaya kadar evlerde alıkoyun. (Halk ile ihtilattan men edin)". XXXIII. Ahzab, 33 (وقرن فى بيوتكن ولا تبرجن تبرج الجاهلية...) evlerinizde karar kılın, eski cahiliyet zamanındaki kadınların kırıta kırıta yürüdükleri gibi yürümeyin, namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, Allah'a peygambere itaat edin. Ey ev halkı; Allah sizden yalnız çirkin şeyi gidermek, sizi tertemiz yapmak ister" Hazreti Muhammed, evli kadınlara -mümkün olduğu kadar- namusluca hareket etmelerini emrediyor. Dışarı çıktıkları zaman vücutlarını gözlerden örtmelerini buyuruyor. XXIV. Nur, 31 (قل للمؤمنات يغضضن من ابصارهن ...) Mü'min kadınlara deki, gözlerini, önlerine diksinler, utanacak yerlerini korusunlar. İş zamanında görünen şeylerden maada zeynet yerleri olan bedenlerini göstermesinler. Baş örtülerini yakaları üzerine çeksinler. Zeynet yerlerini erlerinden, ya kendi babalarından, erlerinin babalarından, kendi oğullarından, erlerinin oğullarından, kendi kardeşlrinden, kardeşlerinin oğullarından, kız kardeşlerinin oğullarından, kendi kadınlarından (müslüman kadınlardan), memlüklerinden (kadın, erkek kölelerinden), erkekliği kalmamış hizmetçilerden, kadınların utanacak yerlerini henüz bilmeyen çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri zeyneti bildirmek maksadıyle ayaklarını birbirine vurmasınlar. "Bundan başka, artık evlenmek umudunu kaybetmiş kadınlar için zeynetlerini göstermemek suretiyle yüzlerini açmaları günah sayılmaz. XXXIII. Ahzab, 59 (يا ايها النبى قل لا زواجك و بناتك و نساء المؤمنين...) Ey Peygamber; zevcelerine, kızlarına, mü'minlerin kadınlarına deki çarşaflrını üzerlerine giysinler, bu hal onların tanınıpta taarruza uğramamalarına daha ziyade hizmet eder. Allah yarlığayan, bağışlayandır." (İslamın başlangıcında çarşıya çıkan asaletli kadınlara bazı münafıklar sataşırlardı).

Erkekler için, odalarında çıplak yattıkları için bulûğa ermemiş çocukların, cariyelerin odalarına girmeleri şiddetle men edilmiştir.

XXIV. Nur, 58 (... يا ايها الذين آمنوا ليستاذنكم الذين ملكت ...) Mü'minler; memlüklarınız, baliğ olmayanlarınız 3 vakitte yanınıza girecek olurlarsa, sizden izin istesinler. Sabalı namazından evvel, öğleyin dinlenmek için esvabınızı çıkardığınız zaman, yatsı namazından sonra, bu 3 vakit sizin için avrettir, (sele serpe oturursunuz) başka vakitlerde onların yanınıza girmelerinde, birbirinizi görmek, hizmet için dolaşmanızda bir beis yoktur."

Cinsi sapıklık meselesi, Sodomie'lerin ekseriyetle yaptıkları pederasti yüzünden sairlere ibret olmak için uğradıkları mücazat bir tarafa, bırakılmak şartıyla yalnız bir defa anılmış, men edilmişdir. VII. A'raf, 80 (و لوطاً اذ قال لقومه اتاتونالفاحشة ماسبقكم ...) Lut'u da gönderdik, hani, o, kavmine demişdi, sizden evvel alemde hiç birinin yapmadığı Pederasti'yi yapıyorsunuz. Aynı süre 81 (......- انكم لتاتون الرجالشهوة من دون النساء بل انتم قوم مسرفون ...) siz, kadınları bırakıp, şehvet arzusu ile erkeklere mi yanaşıyorsunuz, belki siz haddi aşan bir kavimsiniz".

İki erkek zina ettikleri zaman, ikisi de cezalandırılacakdır. IV. Nisa, 15 (واللذان ياتيانها منكم فاذوهما فان تابا و اصلحا ...) sizlerden fuhuş irtikâp eden iki kişiyi tevbih ile incidin. Eğer o ikisi tövbe edip hallerini islâh ederlerse, onları incitmeden vaz geçin, çünküAllah tövbeleri kabul edicidir, rahimdir."

Bunlara eklenti olarak şunu da söylemek gerektir ki Hz. Muhammed, diğer doğulu din kurucuları gibi âdet sırasında cima'i men etmişdir[150] Kadınların âdetleri hakkında senden soracaklardır.

II. Bakara, 222 (و يسئلونك عن المحيض قل هو اذى فاعتزلوا النساء ...) Sana hayz halinden soruyorlar. Onlara deki o (Hayz kanı) pislikdir. (İnsan onun kokusundan rahatsız olur), hayz halinde kadınlardan çekilin, pâk oluncaya kadar onlara yaklaşmayın. Onlar paklanınca, onlara -Allah'ın size emretitği yoldan- yanaşın. (Cimadan kinâyedir). Gerek bu ayette, gerek daha aşağıdakilerden, cimaa, bir nevi dini muamale gözü ile bakılmışdır.

II. Bakara, 223 (نساؤكم حرث لكم فاتوا حرثكم انى شئتم ...) Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Artık tarlalarınıza (çocuk olan yere) dilediğiniz vech üzere gidin. Kendileriniz için hediye gönderin (iyi çocuk isteyin), Allah'tan sakının". Âdet sırasında cimağın men edilmiş olması bu sırada tenasulü uzuvlardaki hassaslığın artışı sonunda zararlı etkilerden korunmak, bununla birlikte bu kısımların dinlenmesi için terk eylemekdir.

Dini sebepler dolayısıyle de-hac farizesi sırasında dahi cima yasak edilmiş olduğu halde, Ramazanda gece buna müsaade edilmişdir.

II. Bakara, 197 (الحج اشهر معلومات فن فرض ...) Hac ayları, malüm aylardır. (Şevval, Zilkade ile Zilhiççeden 10 gündür, Şafiiye göre Nahr gecesi ile beraber Zilhicceden 9 gündür. Malikiye göre bütün Zilhiccedir). Her kim o aylarda haccı kendisine farz ederse, artık hacda kadına yaklaşmak, söğüşmek, şemata etmek olamaz. Her ne hayır işlerseniz Alah onu bilir, kendinize azık yapın, azıkların en iyisi ittika "her kötülükten sakınmak" dır.

Bu bahsi bitirirken şunu da söylemek gerekdir ki eğer baba, emzirmenin tam olmasını arzularsa, Muhammed, kadınlara çocuklarına iki yıl süt vermelerini buyurmuşdur. Fakat çocuğun anası, babası, bu zamandan önce çocuğunu memeden kesmek, yahut, çocuğu bir süt anaya vermek isterse, buna da müsaade edilmişdir.

II. Bakara, 233 (و الوالدات يرضعن اولادهن حولين كاملين ...) valideler, emzirmesini itmam etmek isteyen baba için tam iki yıl çocuklarını emzirsinler. Onların yiyecek, giyeceklerini, beldenin gelenekleri gereğince çocuk, kendisi için doğana (babaya) vacipdir. Hiç bir kimse elinden gelenden ziyade bir şeyle teklif olunmaz. Ne valideye çocuğu, ne babaya yine çocuğu sebebiyle cefa verilmesin. Varise de bunun gibi lâzımdır. Şayet ana, baba birbirleriyle meşveret ederek rızalarıyla çocuğu memeden kesmek isterlerse onlara vebal yokdur. Eğer çocuklarınızı sütnineye vermek isterseniz, vereceğiniz ücreti güzelce teslim ettiğiniz süretle size vebal yokdur.

***

SÜNNET ETME (Hitan)

"Beschneidung, Circoncision"

En önemli dini merasimden biri olmakla beraber Kur'anda nadir olarak anılmışdır. (sünnet yani Hitan hakkında Kur'anda hiç bir işaret yoktur, yazar burada bir yanlışlık yapmaktadır UZLUK)

II. Bakara, 133 (و وصى بها ابرهيم بنيه و يعقوب يا بنى ...) İbrahim*, onu oğullarına vasiyet etmiş idi. Yakup da oğullarına vasiyet etti: Oğullarım; Allah sizin için bu dini seçmişdir, artık siz de ancak münkat olarak canınızı verin.

Sünnet, muhtelif sıcak memleketler ahalisinde o kadar tabii bir ameliye idi ki, Hz. Muhammed, bunu anmağa bile lüzûm görmemişdi! bunu bizim için hiç de bir ameliyat yerine geçmeyen -doğumdaki göbek kesmesi ile- eşit tutmak kabildir.

Sağlığın itinasına ilginci olan buyruklar arasında biriside oruçdur. Her ne kadar oruç, birçok kültlerde "dinlerde" yer alıyorsa da Hz. Muhammed, belirli günlerde, bütün Ramazan ayında -bunu emredinceye kadar- puta tapan araplarda âdet değildi. II. Bakara, 184 (يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم الصيام ...) Ey iman edenler; sizden evvelkilere oruç nasıl farz edilmiş ise, günahlardan sakınasınız diye size de öyle farz oldu". II. Bakara, 185 (شهر رمضان الذى انزل فيه القران هدى ...) Sayılı günlerde farz oldu[1]. İçinizden her kim keyfsiz, yolcu ise[2] tutamadığı günler sayısınca oruç tutar. Oruca güçlükle dayanan

---

* İbrahim vasiyet ettiği sünnet değil belki âlemlerin Rabbına münkat oldum anlamına gelen bu sürenin 132 nci ayeti yahut Milleti Hanife anlamını. milleti hanifeyi vasiyet etmişdir. Doğrusu da budur. UZLUK

1 Sayılı günler, Ramazan günleridir. Yahut sayılı günlerde oruç tutun demektir. Bu sayılı günler her aydan 3 gün, yahut 3 gün ile Muharremin 10 ncu günüdür. Bu oruç; Savmı ramazan denilen Ramazan orucu ayeti ile mensuh olmuş yani kaldırılmışdır.

2 Hasta yahut yolcu olurda oruç tutamazsa, tutamadığı günler kadar oruç tutar.

kimseye[1] bir yoksula taam olarak fidye lâzımdır. Her kim hayır işlerse[2] bu hal, onun için hayırlı olur. Sizin için oruç tutmanız daha iyidir. Eğer bilseniz oruç tutardınız.

Bu esasen insanın yaptığını farzettiği bir günâh için ceza olarak kendine tatbik ettiği açlıktan, bu sırada boş bir karnın -okumağa, dini istiğraka, kalp huzuruna- uygun olduğu müşahade edilmiş! eski zamanlarda doğulularda, özellikle Mısır'lılarda olduğu gibi muntazaman sürgü şerbeti almakla hazım cihazını vakit vakit istirahete terk ederek bu cihazı kuvvetlendirmek yolundaki adetlerden ileri gelse gerekdir.[3] "numaralı notu okuyunuz"

Ilımlı, mutedil hudutlar içinde tutulan oruca tahammül etmek, sıcak memleketlerde bizdekinden daha kolay olmakla beraber bunu ifrata vardırmak mutlak surette zararlıdır! Hz. Muhammed bunu pek iyi biliyor, bütün zâhitlere -bilhassa papazlara- şiddetle muarız bulunmaktadır.[4]

LVII. Hadid, 27 (ثمقفينا على آثارهم برسلنا و قفينا...) sonra onların arkalarından peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da ardı sıra gönderdik. Ona İncil verdik, İsa'ya tabi olanların kalplerine -birbirlerine karşı şefkat, merhamet duygularını- koyduk.

1 Yahut oruca dayanamıyan kimseye. Ayette (يطيقونه..) "Yutiykunehu" varit olmuşdur ki takat kelimesinden gelmektedir. Takat ile vus'arasında fark vardır. Takat, (يطوقون) güç halle yapabilmek kudreti; vus' ise kolaylıkla yapmak kudretidir. Bundan mada Yutiykune olduğu gibi Yutukune kıraatide bunu kuvvetlendirir. Bu halde ayet oruça güçlükle dayanan kimseler hakkında bir müsadedir, yahut bu ayet misafir hakkındadır. Sıhhati yerinde kendi memleketinde olan kimse hakkında olsa, islamın ilk zamanlarında oruç, kendilerine ağır gelenler için özel bir müsade olmuş olur. Bu takdirde bundan sonra gelen ayetteki bir ibare, bunun mensuh olduğunu gösterir.

2 Hayır olarak bir kaç yoksulu doyurursa, yahut emredilenden fazla verirse, yahut hem oruç tutar hem fidye verirse.

3 İslamlıkta bütün ibadetler Tanrı rizasını tahsil etmek içindir. Gerek dünyevi, gerek cenneti elde etmek maksadıyle oruç tutmak, ibadet etmek doğru değildir. Bundan ötürü Avrupalı olan kitap sahibinin iddiası veçhile oruçu, dünyada yapılan fenalıkları affettirmek gibi bir maksat güdülemez. Hususile Ramazan oruçu bu aya mahsus olup islâmın 5 şartından birisidir.

Adak oruca, ibadete gelince bu dahi sırf dilediğimiz şeyin husule gelmesi dolayısıyla Tanrıya şükür olarak nafile orucu, tutulur, nafile namazı kılınabilir. Fakat bunların 5 vakit namazla, Ramazan orucu ile yakından uzaktan ilgisi olamaz.

Ramazan orucunun kazası elbette bu söylediklerimizin dışında kalır. UZLUK

5 Mesnevi de Mevlâna

(مصلحت در دين ما جنك و شكوه) (مصلحت در دين عيسى غار و كوه)

Bizim dinimizin usulü nefisle mücadelesidir. İsevilerin dinindeki usül ise dağlarda, mağaralarda bir köşeye çekilip ibadet etmekdir. Uzluk

Ruhbanlığı[1] da kendileri ortaya koymuşlardı. Biz onu "Ruhbanlığı" onlara farz etmedik. Şu kadar var ki, onlar, Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek uğrunda, yapmışlardır. Böyle iken yine onun ahkâmına gereği gibi riayet etmediler[2] İçlerinden hakikaten iman getirenlere mükafatlarını verdik, çokları ise dinden çıktılar."

V. Mâide, 87 (يا ايها الذين آمنوا لا تحرموا طيبات ما احل ...) Ey iman edenler; Allah'ın sizlere helâl kıldığı pâk şeyleri haram kılmayın, hadden aşmayın, Allah hadden aşanları sevmez. "Mekke'de hac sırasında VII. A'raf, 31 (يا بنى آدم خذوا زينتكم عند كل ...) Ey adem oğulları; her secde yerinde (her mabette) süslü giriniz, yiyin, için israf etmeyin, çünkü Allah israf edenleri sevmez". ayeti ile, orucun dışında her şeye müsade ediyor. Bu zamanda orucun neden ibaret olduğu hiç bir yerde anılmamışdır. Bu zamanda Cimaa sarahatle müsaade ediliyor. II. Bakara, 188 (احل لكم ليلة الصيام ...) Oruç gecesi size, zevcelerinize yanaşmak helâl kılındı. Onlar size, siz de onlara libas gibisiniz. Allah nefsinize hiyanet etmekte olduğunuzu bildi, tövbenizi kabul etti, sizi de affeyledi.

Şimdi ise oruç geceleri zevcelerinize mübaşeret edin. Allahın sizin için yazdığını isteyin. Fecirde ak iplik, kara iplikten seçilinceye kadar yiyin için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde, itikafda bulunduğunuz halde zevcelerinize yanaşmayın."

Fakat Hac sırasında memnudur. II. Bakara, 197 (الحج اشهر معلومات ...) her kim o aylarda Haccı kendisine farz ederse, artık Hacda kadına yaklaşmayın. Söğüşmek, şamata etmek olamaz. Her ne hayır işler iseniz Allah onu bilir. Kendinize azık yapın, azıkların en iyisi ittika (اتقا ...) = her kötülükten sakınmadır".

Ramazanda gündüz birşey yemek memnudur. İşbu buyrukda iklim düşüncesi vardır. Belki de bunlar eskiden tesbit edilmişdir. Fakat müslümanların kullandıkları yıl, güneşe göre değil, aya göre hesaplandığından her takvim senesi aya göre 11 gün eksik olduğundan, ramazanın başlaması da değişir. Günler dahi mevsimlere göre uzayıp kısaldığından bu bakımdan Ramazanda hıfzısıhhaca bir etki beklenemez. Aksine Ramazan gecelerinin ne kadar sefahatle geçirildiği, bütün gün aç kaldıktan sonra bir evvelki gecenin yorgunluğuna ait acıyı, sürekli uyku ile geçirildiği malümdür. Hz. Muhammed oruçla

1 Bir bucakda eğleşip herkesden çekilerek ibadet etmek veya ibadette mübalağa eylemek.

2 Pek ileri gittiler de, 3 lemeye, teslise kail oldular, peygamberimizi tanımadılar.

dar yıkayın, başınızı su ile sığayın, topuklarınıza kadar ayaklarınızı yıkayın, cünüp iseniz temizlenin...". Arapların çok defa başlarına geldiği gibi su bulunmaz ise, temiz, ince kum ile teyemmüm edilerek abdest alınır. IV. Nisa, 42 Yukarda geçmişdir.

Eğer Valentin[153] bu usulü garip bir imtiyaz buluyorsa iş bu buyruğun yalnız remzi bir anlamda değil, mihaniki temizleme suretiyle de olaylara uyan bir sonucu da göz önünde tutmuş olduğundan haberi yok demektir.

Hiç de önemsiz olmayan bir buyruk da hac sırasında saçın sakalın büyümeye bırakılması, bunların Mekke'de kâbeyi ziyaretten sonra kesilmesidir. II. Bakara, 196 (و اتموا الحج و العمرة لله فان احصرتم فما استيسر ...) Allah için Haccı, Umreyi tamamlayın, eğer alıkonursanız, size kolay gelen bir kurban vacip olur. Kurban boğazlanacak yere (Menaya) kadar başınızı tıraş etmeyin. İçinizden her kim keyfsiz, yahut başından rahatsız ise, ona fidye olarak oruç tutmak, sadaka vermek, ya kurban kesmek vacip olur. Şu ayettede bildiriliyor: LXVIII. Fetih, 27 (لقد صدقه الله رسوله بالرؤيا لتدخلن ...) Allah peygamberine gösterdiği rüyanın doğru olduğunu tasdik etti. Allah dilerse kiminizin başı tıraş, kiminizin saçları kırkık birhalde perva etmeyip emin bir halde Mescidi Harama girersiniz. "Fakat hastalarla başında hastalı olanlar yukarda yazılan II. Bakara, 196 ncı ayette bildirildiği üzere başka bir kefaretle bunda bağışıklı, "muaf" olabilirler. Saçların uzamaya bırakılması uhrevi işlerin dünyaya dair işlere üstün tutulması anlamında remzi bir manadadır. Hastalık halinde saç kesilmesinden bağışıklı tutulması ise, sağlığın öne alınması, önem verilmesi demek olur.

Müslümanların candan yaptığı "genel hayır severlik" büyükdür. Bir müslümanın temel vazifelerinden birisi de sadaka vermekdir. Bu görevin Kur'anda sık sık anılmış olması dolayısıyle, doğuda yoksullara yardım tam anlamı ile düşünülen bir nitelikdir. Hz. Muhammed'in zamanında bunun böyle olduğu iyice tesbit edilememişdir. Ne kadar sadaka verileceği sorusuna, Muhammed, şöyle cevap vermişdir. II. Bakara, 220 (يسئلونك ماذا ينفقون ...) yine sana ne harcedeceklerini soruyorlar, onlara deki kolay bir şey* verin. Allah ayetlerini size böyle beyan ediyor."

Fakat araplar en iyisini verecek kadar akılsız değillerdi. Bu sebeple Hz. Muhammed, onlara bunu hatırlatmaya mecbur olmuşdu. II. Bakara, 267 (يا ايها الذين آمنوا ...) Ey iman edenler; kazandığınızın, yerden sizin için çıkardığınız şeylerin paklerinden (âdisinden

Artık Kur'andan size kolay gelen miktarı okuyun. Allah bilir ki sizden bazılarınız hasta bir haldedir, bazılarınız da Allah'ın inayetinden ticaret, ilim uğrunda yolculuktadır. Öbürünüz ise Allah yolunda vuruşmadadır. Artık namazda size kolay gelen miktarı okuyun, namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, sadaka ile iane ile, Allah'a da gönül hoşluğu ile bir borç vermiş olun! nefisleriniz için her ne hayır hazırlarsanız, Allahın yanında onun -elinizde kalacak mallarda daha değerli ödülünü- daha büyük bulursunuz. Allah'dan yarlığanmak dileyin, çünkü Allah yarlığayan, bağışlayandır".

İbadete gelince, şunu da zikretmek lâzımdır ki bunu sarhoşken yapmak caiz değildir. Daha sonraki buyruklarla "emirlerle" Tam alkol perhizkarlığı ile son bulan yasak, sarhoşu vücutça, ruh yönünden kirli "gayri tâhir" addetmişdir.

IV. Nisa, 42 (ايها الذين آمنوا لاتقربوا الصلوة و انتم سكارى . . .) Ey iman edenler; sarhoş iken, ne söylediğinizi bilmedikçe namaza yaklaşmayın. Cünüp halinde de gusledinceye (boy abdesti alıncaya) kadar yine böyle. Meğer ki yolcu olasınız, eğer keyfsiz, yahut yolculukta iseniz, boy abdesti için su dahi bulamaz iseniz, temiz olan yer yüzüne teyemmüm edin., artık yüzlerinize, ellerinize sürün.

İnsan mutlak temiz olmağa gayret etmelidir. Temiz olmamak, sıhhat itibarıyle de bir takım tehlikelerden uzak değildir. Bakteriyolojide, cerrahlıkta dezenfeksiyon "ilaçla temizlik", kaynatma yoluyla kısırlaştırma, "buna siterilisation denilir". Eski Şark dinlerinde, mezheplerinde en yüksek derecesini bulmuş olan temizlik kaidesinde her şey temiz olmalıdır. Asurlarda, daha sonraları başka dini eserlerde Talmud'da, Mani dininde olduğu gibi temizlik hakkındaki emirler ağır basmış, Muhammed bu münasebetle bunların büyük bir kısmını göz önüne almamakla beraber bunlardan faydalanmışdır. Peygamber insan hastalanınca, yolculukda büyük abdestten, cimadan sonra yıkanmağı buyuruyor. Nitekim yukarda yazmış olduğumuz IV. Nisâ, 42 nci ayette bunlar ayrı ayrı anlatılmışdır.

Bu şüphesiz bütünü ile göz önünde tutulması, uyulması gerekir ise de her namazda maksatsız, yalnızca remzi Sembolik bir nitelikte görünüyor. Bu olayın değerlendirilmesinde vücut temizliği ile birlikte ruh temizliği arasında bir fark gözetilmediği anlaşılır.

Abdest alırken yıkanacak uzuvlar şöyle bildiriliyor: V. Mâide, 6 (يا ايها الذين آمنوا قمتم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم . . .) Ey iman edenler; namaza duracağınız zaman, yüzlerinizi, ellerinizi -dirseklerinize ka-

sıhhatin zarara uğramasını istememişdir. Bundan ötürü bütün dini buyruklarında olduğu gibi burada dahi müsamaha göstermiştir. Bundan başka dini bir vazife başka bir suretle kefaret edilir. Böyle olunca oruç, fakirleri doyurmak, sadaka vermek suretiyle ödenebilir.

II. Bakara, 184, (يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم الصيام ...) ey iman edenler sizden öncekilere oruç nasıl farz edilmişse, measiden "günahlardan", sakınasınız diye size de öyle farz edildi."

II. Bakara, 185 Sayılı günlerde farz oldu. İçinizden her kim keyfsiz, yolcu ise, tutamadığı günler sayısınca oruç tutar. Oruca güçlükle dayanan kimse bir yoksul taamı olarak fidye lazımdır. Her kim hayr işlerse bu hal, onun için hayırlı olur. Sizin için oruç tutmanız daha iyidir. Eğer bilseniz oruç tutardınız."

II. Bakara, 186 (شهر رمضان الذى انزل فيه القرآن ...) Ramazan ayı-ki onda Kur'an nâzil olmuşdur. Kur'an insanlar için aynı hidayettir, doğru yola götüren, Hak ile bâtıl arasını ayıran açık delillerden ibarettir. İçinizden her kim Ramazan ayına erişse, onu oruçla geçirse, her kim keyfsiz, yahut yolcu ise tutamadığı günler sayısınca oruç tutar. Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük istemiyor. Günlerin sayısını bitirmenizi, sizi hidayetine mukabil tekbir "tazim" etmenizi, şükretmenizi de diliyor."

Hz. Muhammed, sıcak ülkelerde yeter derecede uykuya olan ihtiyacı bildiği için, gecenin Allah tarafından bu maksatla yaratıldığını söylemekle beraber, gecenin bir kısmının ibadetle geçirilmesini nadir olarak buyuruyor. XXVII. Neml, 88 (الم يروا انا جعلنا الليل ليسكنوا فيه و النهار ...) onlar görmüyorlar mı? ki biz geceyi dinlenmeleri (istirahatleri) için yarattık. Gündüz'ü de -işlerini görecek bir halde" yaptık. Bunda iman eden kavm için ibretler vardır. "Şu ayette ise gece ibadet edilmesi emrediliyor: LXXVI. Dehr, 26 (و اذكر اسم ربك بكرة و اصيلا و من الليل ...) Rabbiyin adını Sabah, akşam, an, gecenin bazı vakitlerinde ona secde et. Akşam yahut yatsı namazı kıl. Gecenin uzun zamanında onu tesbih et "gece namazı kıl". "Bir diğer ayette dahi şöyle buyuruyor. LXXIII. Müzemmil, 20 (ان ربك يعلم انك تقوم ادنى ...) Muhammed? Rabbın senin, seninle beraber olan bölüğün, gecenin 3 te ikisinden biraz eksik, bazan yarısı, bazan 3 te biri miktarı ayakta durup ibadetle geçirdiğinizi bilir. Biraz eksik, bazan yarısı, bazan 3 te bir miktarı ayakta durup ibadetle geçirdiğinizi bilir. Geceyi, gündüzü Allah ölçer. O, sizlerin onu sayamıyacağınızı bildi de gece namazınızdan vazgeçti.

değil) harcedin. Âdî malı kasdetmeyin, onumu harcediyorsunuz? halbuki onu size verseler göz yummadıkça "satıcıya fiyatını aşağı vermedikçe" almazsınız. Biliniz ki Allah her şeyden müstağnidir, övülmüşdür. "Hususi bir kefaretle muhtaç 10 kimseyi -kendisi ne yiyorsa onunla - doyurmakdır. V. Maide, 89 (... لا يؤاخذكم الله) onun kefareti, çoluğunuza, çocuğunuza yedirdiğinizin orta derecesinden 10 yoksula yemek yedirmek (yahut bu kadar yemeği vermek, yahut esvap giydirmek, yahut köle azat etmek)".

Sadakanın kimlere verileceği konusunda fakirler, muhtaçlar, ihtida etmiş olanlar, harp esirlerini para ödeyerek kurtarmak, borçlarını vererek alacaklılardan kurtarmak, kutsal savaşlara, seyyahlara verilir. IX. Tövbe, 60 (... انما الصدقات) Sadakalar yalnız züğürtler, yoksullara, sadakaları toplamağa memur olanlara, müellifeyi kulûp "Bunlar 30 kadar kimselerdir" azat kılınacak kölelere, borçlulara, Allah yolunda sarfa, yolculara mahsusdur. Bu hükümler Allah tarafından farz kılınmışdır, Allah hakkiyle âlimdir. hakîmdir. "IX.Tövbe, 91 (... ليس على الضعفاء) acizlere, hastalara,sefer uğrunda harcedecek birşey bulamıyanlara, Allah ile peygamberi uğrunda hayırhahlık gösterdikleri vakit bir beis yoktur." Görülüyor ki âcizlere, hastalara, harcedecek bir şey bulamıyanlara, Allah, peygamber yolunda iyilik gösterenlere verilmesini buyurması manalıdır.

Birçok noktalardan, makul bir kolaylık, fakat başka noktalardan bir gerileme olan şu fıkra vardır: XXIV. Nur, 61 (ليس على الا عمى حرج ...) Köre, topala hastaya beis yokdur. (sizinle beraber yemelerinde, yahut cihattan geri kalmada) kendi evlerinizde, babalarınızın evlerinde, yahut analarınızın evlerinde, ya kardeşlerinizin evlerinde, ya kız kardeşlerinizin evlerinde, amcalarınızın evlerinde, halalarınızın, dayılarınızın, teyzelerinizin evlerinde, yahut hazinedarı olduğunuz kimselerin, ya candan olan dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde bir beis yoktur. Hep bir arada ya ayrı ayrı yemenizde de bir vebal yoktur. Evlerinize girdiğiniz zaman kendinize Allah katından bereketli olan, ev halkını memnun eden bir selam ile selam verin. İşte size Allah, ayetleri akıl erdiresiniz diye böyle belli ediyor.[154]"*.

Bir ama ile yemek yemek, bazı şartlar altında estetik bakımından hoş olmadığı gibi bir topal ile de böyledir. Hıfzısıhhat bakımından her

* Bir takım zatler, peygamberle beraber sefere çıkınca evlerinin anahtarlarını geride kalan malüllere, akrabalarına verirlerdi. Lazım olduğunda evdeki yemekten yemelerine de izin veriliyordu. Onlar ise temiz, pak olmaz diye yemezlerdi. Ayeti kerime ile onlara o mal helal oldu. İzmir'li İ. Hakkı

ikisi de mahzursuzdur. Buna karşılık bir hasta ile birlikte yemek yemek -sağlık bakımından- tehlikeli olabilir.

Bütün dinî vecibelerde olduğu gibi zayıflar, hastalar için IX. Tövbe, 91 nci ayet ile XLVIII. Fetih, 17 (ليس على الاعمى حرج و لا على الاعرج حرج ...) Köre, topala, hastaya harpten geri kalmak hususunda bir vebal yokdur."

En son olarak Kur'anın müslümanlara tavsiye ettiği istirahat günleri düşünülmelidir. Haftanın belirli bir günü dinlenmeye ayrılmışdır. Bu ister yedinci gün olsun, önemi yokdur. Hıfzısıhha bakımından Hz. Muhammed'in, hıristiyanların pazar gününü, Musevilerin Sabat "Arapça'da Sebt yani Cumartesi," karşısında Cuma gününü kabul etmiş olması bir fark teşkil etmez. XVI. Nahl, 124 (انما جعل السبت على الذين اختلفوا فيه و ان ربك ليحكم ...) Cumartesi gününe tazim, ancak onda ihtilaf edenler üzerine farz oldu. Rabbın, ihtilaf ettikleri şey hakkında kıyamet günü aralarında hükmünü verecekdir. (Yahudiler ibadete mahsus gün hakkında ihtilaf etmişlerdi. Çoğu Cumartesiyi, birazı Cumayı, yahut pazarı istemişlerdi. İşte cumartesi gününe tazim yahudilere farz oldu). Müslümanlar için toplama gününe Yevmil Cuma denilmişdir. LXII. Cuma, 9 (يا ايها الذين آمنوا اذا نودى للصلوة من ...) Mü'minler Cuma günü namaz için çağırıldığı (ezan okunup namaz vakti bildirildiği) zaman Tanrıyı anmaya koşun, alış verişi bırakın. Bilmiş olasınız ki bu, size alış verişten daha hayırlıdır."

Son olarak peygamberin buyrukları ile münasebeti olmamakla beraber doğmatik "Nassı" manada olmamak üzere Tıbbî faydadan uzak olmayan bazı emirlerini söylüyelim:

İnsan hayatı prensip itibariyle siyanet edilecek, korunacakdır. XVII. İsra, 33 (و لا تقتلوا النفس التى حرم الله الا بالحق و من قتل مظلوماً ...) Allahın öldürmesini haram kıldığı kimseyi öldürmeyin. Meğerki hakkıyla ola[1]. Her kim mazlumen öldürülürse onun velisine tasallüt hakkı veririz.[2] Artık o dahi katilde ileri gitmesin[3] çünkü o yardım görmüşdür[4]. "Bir de V. Maide, 32 deki şu emir de çok güzel bir mülahaza vardır. V. Maide, 32 (من اجل ذلك كتبنا على بنى اسرائيل انه من قتل نفساً ...)

1 Kısas ile had ile,

2 Kaatili, Kısas olarak öldürme, yahut diyetini alma, yahut bağışlamak hakları varisi olan velisine aittir.

3 Cahiliyet vaktinde olduğu gibi haddi aşmasın, kaatilden başkasına geçmesin, kaatile işkence yapmasın.

4 Şeriatın yardımına nâil olur.

Bundan dolayı her kim bir kişiyi diğer bir kişiye kısas bedelinde olmaksızın, yahut yer yüzünde fesat çıkarmaksızın öldürürse, s nki bütün halkı öldürmüş! bir kimseyi de diri bırakırsa, sanki bütün halkı diri bırakmış gibi olacağını Tevratta İsrail oğullarına hükmettik. Peygamberlerimiz onlara açık mucizeler getirmişlerdi. Bundan sonra onlardan bir çoğu yer yüzünde yoldan çıkmış oldular"[1]

Peygamber, puta tapan arapların kötü gelenekleri ile mücadelede çok ter dökmüşdür. Dünyaya kız evladı getirmeyi utanma sebebi sayan, bunları diri diri gömmek, yahut fakirlikten korkarak onları yok etmek kötü adeti ile savaşmışdır. XVI. Nahl. 58 (و اذا بشرا احدهم با لانثى ظل وجهه مسوداً و هو كظيم ...) onlardan biri, bir kız çocuğunun doğması ile müjdelendiği vakit, öfkesini sinesine çekerek hiddetinden yüzü kapkara olur."

XVI. Nahl, 59 (يتوارى من القوم من سوء ما بشر به ...) kendisine verilen müjdeden dolayı kavminden gizlenir. Bunu ne yapayım der. Hakarete katlanarak tutayım mı? yoksa toprağa mı gömeyim diye şaşırır. Haberiniz olsun ki, onlar ne kötü muhakeme ederler. (Kızlarını diri diri gömerler). Fakirlikten dolayı çocuklarınızı öldürmeyiniz. Allah onların rızıklarını verir."[2]

VI. En'am[152] (قل تعالوا اتل ما حرم ربكم عليكم الاتشركوا ...) onlara deki... yokluk, yoksuzluk korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin! biz sizlerin de, onların da rızkını veririz... "buyruluyor. Ḣz. Muhammed bunu men etmekle kız evladanı öldürmeyi lanetle karşılayan Hanifler denilen zümreyi tutmuş demektir.[156]

İntiharlar: Kur'an intihar =Suicide denilen kendini öldürmeyi de yasak ediyor. IV. Nisa, 28 (يا ايها الذين آمنوا ... ولاتقتلوا انفسكم ان الله كان بكم رحيماً ...) ey iman edenler; ... kendinizi öldürmeyin".*

Bir insanı öldürmek için ancak iki yönden cevaz vardır. Birincisi savaşta özellikle kutsal cihatta,islamlığın yayımı, genelleşmesi için. VIII. Enfal, 12 (اذ يوحى ربك الى الملئكة انى معكم ...) Hanı Rabbın meleklere vahyetmişdi. ben sizinle beraberim, mü'min olanları sabit kadem

---

1 Bu ayetteki kabahati olmayan birisini öldürmekle dünyadaki bütün insanları öldürmüş olmayı kabul etmek, bir insanı kurtarmakla bütün insanları kurtarmış olmak düşünceleri islam dininin yüceliğini, insan severliğini anlatır. UZLUK

2 Ahali şöyle der: Rızkını hak yetirir, Ağırlığını yer götürür. UZLUK

* İran'lıların Hodküşî, Fransızların Suicide, Alman'ların Selbstmord, bizim intihar dediğimiz kendini kendi eli ile öldürme işini Tanrı men ediyor. Halk arasında: intihar edenlerin cenaze namazı kılınmaz, şeklindeki bir inanç varsa da ayetten böyle bir anlam çıkarılamaz. UZLUK

kılın (yahut kalplerini kuvvetlendirin) ben, kâfir olanların kalplerine korku düşüreceğim. "Bunu tebşir edin" artık onların boyunlarına (boyunlarının yukarısına, başlarına vurun, onların her bir parmağına da vurun) (Ellerinin, ayaklarının etraflarına kılıç çalın, ellerini, ayaklarını kesin ki bir daha kılıç kuşanmasınlar)"

Başka bir yerde dahi bir insan birini öldürürse, bu hak bizde olduğu gibi halka, hükümete ait olmayıp mağdur olan tarafa münhasır olur. Bu husustaki ayeti kerime XVII. İsra, 33 de yukarda genişçe yazılmışdır. Orayı tekrar okuyunuz.

Bu noktada insanlar türlü sınıflara ayrılmışdır:

II. Bakara, 179 (يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم القصاص ...) Ey iman edenler; maktüller hakkında üzerinize kısas farz olundu, Hür, hür ile, köle, köle ile, kadın kadın ile kısas olunur. Kardeşi tarafından bir kimse için (Kaatil için) az bir şey (kısası hükmünden düşürmek için bazı affın tam afi gibi olduğuna işaret) affolunursa, emri ma'rufe ittiba olunmalı, ona hüsnü süretle eda edilmelidir. (Affeden maktulün reisi "veli'idem" kaatilden sertlikle diyet istememeli, istek hususunda şiddet göstermemeli, usule uymalı. Affolunan kaatil de borcunu bekletmeksizin ödemeli, güçlük çıkarmamalı) Bu, Rabbının tarafından bir hafifletmek, rahmettir. Artık her kim ondan sonra tecavüzde bulunursa (afden sonra kısas talep eder, yahut diyet aldıktan sonra kaatil'i öldürürse) onun için acıklı azap vardır".

Katil'de olduğu gibi ölümle sona ermeyen, fakat vücut kısımlarında ziyan yapan yaralamalarda V. Maide, 45 (و كتبنا عليهم فيها ان النفس بالنفس . . .) biz İsrail oğullarına farz kıldık. Cana can, göz göze, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşıdır. Yaralarda ödetilir. Her kim onu affederse, kendi günahı için kefaret olur. (Af, ayette sadaka verilmekle beyan buyrulmuşdur. sadaka yaralanmış adama mı verilecek?)".

Bundan başka bu kısas hakkı, göründüğü gibi sıkı surette tatbik edilmez. Cinayetin -ayetin sonunda bildirildiği gibi- bir sadaka ile kefaret edilmesine ruhsat vardır. V. Mâide, 45 nci ayeti okuyunuz.

Hz. Muhammed, Ruh hastaları, akılsız için bir dereceye kadar kanuni dikkat gösterilmesini buyuruyor. IV. Nisa, 4 (و لا تؤتوا السفها اموا لكم . . .) Allah'ın maişetinize esas kıldığı mallarınızı aklı ermeyenlere vermeyin. (elinizde bulunan yetim mallarını avanaklara vermeyin) onları o mallardan yedirin, giydirin, hatırlarını okşayın). diyor. Bir iş göremiyecek ruh hastaları düşünülmüşdür. Alış verişe

kudreti yoksa, zayıf akıllılar, mecnunların işlerini yardımcıları (vekili, vasisi) görürler. Bunun için ailelerinizden iki tanık bulundurunuz.

II. Bakara, 282 (يا ايها الذين آمنوا اذا تداينتم ...) Ey iman edenler; şayet borçlu olan kimse sefih, menfaatini bilmez, ya zaif (çok ihtiyar, çocuk, bunak, dilsiz, dilbilmez, gibi âciz ise) yahut ikrara gücü-yetmezse onun velisi adlile ikrar eylesin. erkeklerinizden iki şahit tutun, eğer iki erkek bulunmazsa razi olacağınız şahitlerden bir erkek ile iki kadın yeter. Şunun için ki kadınlardan biri unutursa, öbürü onun hatırına getirsin. Şahitler çaırıldıklarında çekinmesinler."

Peygamberin bütün emirleri bilhassa Kur'anda mevcut olunca şeriatçe amel edilir, yasa gücünü "kanun kuvvetini" taşır.

Sümmet, Hitan, Beschneidung, Circoncision

* **Sünnet,** İslâmlığın en önem'i işaretlerinden birisidir. [Bu, önce Mezopotamyada -Orta Asyadan- gelip Medeniyet kuran **Sümerliler de** (**Turanı** bir ırktır) başlamış, ondan sonra **Mısırlılara, yahudilere, Asur, Babilonlara** geçmiştir.

Bu gün habeş ülkesinde oturanlar Hrıstiyan, hatta ortodoks oldukları halde hepsi sünnetli olduğu gibi, karaderili bütün afrika halkı - ne dinde olursa olsun - yine sünnetlidirler.

Prof. Dr. **A. Marchionini** (Ankara Tıp Fakültesi Profesörlerindendi).

Bu konuda Der Hautarzt "Derihekimi" Mecmuasında Eylûl 1953, No. 7 **" Die Bedeutung der Beschneidung für die Dermatologie" Sünnetin Deri hastalıklarındaki önemi"** adlı büyük makalesinde uzun uzadıya anlatır. Yazı tarafımızdan tercüme edildi. Uzluk.

SON SÖZ

"SCHLUSS"

Mülahazalarımız gözden geçirilince Hz. Muhammed'in, Kur'anda tabiat felsefesi bilgisi ile, Tababet hakkında zamanından, muhitinden beklenebilecek kadar hayli bilgi vermiş olduğu görülür. Onun hastalıkların sirayeti "bulaşması" hakkındaki izahları, batıl inançlara saplanmış olmakla beraber, Hıfzısıhha alanındaki görüşleri, tamamiyle aklın kabul ettiği şeylerdir. Sağlığın sürüp gitmesine yardım edecek konulara ilgisi olan dini buyruklar ile Hz. Muhammed, kendinden önce siyasi mezhepler kuranların, özellikle, Musa'nın omuzlarına dayanmışdır. O, bilgi satıcılık "malûmat furuşluk" çenberinden sıyrılarak kanunları basitleştirme, alkole karşı şiddetli bir yasak koymak suretiyle onlardan ayrılmışdır. Böyle olmakla beraber alkolü yasak etmesi, memnu kılması, kişisel ürünü "zati mahsulü", değildir. Bu noktada ona başkaları göstermişdir.* Yalnız yasaklamasındaki şiddet, bununla ilgili sonuçlar, ona izafe edilir.

Not Tercümemiz sona ererken İslam Tıbbı hakkında özellikle bunun nicelik ve niteliği üstüne bir kaç kelime yazmak yerinde olur. Tababet kuruluşu itibariyle ruhanî "animist"tir. Fakat İslam Tıbbı laique tababet üstüne tesis edilmiştir. Dünyanın meşhur Tıp Tarihcilerinden A. CASTIGLIONI (1874-1953) dünya dillerine, bu arada Fransızca'ya da tercüme edilmiş "HISTOIRE DE LA MEDECINE", PAYOT, PARIS, 1931. eserinin 224 üncü sahifesinde "LA MEDECINE DES ARABES MEDECINE LAIQUE" başlığı ile parağrafına başlamaktadır. İslam Tıbbı laique tababeti kabul edmiştir. Bu konuda bize en iyi kaynak İbn Ebi Usaybia'nın Uyun-ul Enba fi Tabakatil Etibba, "Source de renseignements sur les differents Classes des Médecins" ünvanlı eserinin C.I. s.110 altıncı satırında anlattığına göre Sa'd İbn Ebi Vakkas, hastalanmış, Peygamber, ziyaretine gitmiş, evinde yatakta yatmakta oldugunu görmüş, Harith b. Kelede'yi çağırın o iyi hekimdir, sizi tedavi etsin" İşte bu dört beş satır İslâm Tıbbı'nın ruhanî değil belki laique olduğunu bize anlattığı gibi, onun süratle oluşması, ilerlemesi ancak bu sayede olmuştur. Uzluk

---

* Meselâ kim, yahut kimler Uzluk.

AÇIKLAMALAR

"ANMERKUNGEN"

1 Sprenger, Das Leben und die Lehre des Mohammed. Berlin, 1861 -63.3 cilt. Mucize "Wunder" faslından bir ibareyi (C. II, S. 413) örnek olarak yazalım: "Beşeriyetin yaşamakta saadeti oldukça iyi bir zenaat için yüksek bir nizam Mamafi başlangıçta Allah'ın lutfundan, kereminden olarak bazı hurafelerle savaşmak mecburluğu hasıl olmuşdu. Hz Muhammed, bunu hissediyordu. Başka islahatcılar gibi maksadını açıkça ilan etmekle beraber birçok defalar öğütlerini hiç bir medih ve sena beklemediğini de sözlerine ekleyerek ilân ediyordu. Hz. Muhammed, her dinde hakiki Allah korkusundan ayrılmayan bir gönül alçaklığı ile bazan ashabının kendine itaat etmeleri lüzumunu ilâve etmişdi. O, bu küçük fedakarlığı boşuna yapmıyordu. Cennetteki uhrevi saadetin bunları bol bol ödeyeceğini vadediyordu.

2 G. Flugel, Corani textus arabicus, Tauchnitz, Leipzig, 1893.

3 Dieterici, Die Naturanschauung und Naturphilosophie 10 Jahrhundert, Berlin, 1861. Bu eserin S. 53: senin vücudun kulaksız, yüzsüz, duygusuz kalacak, halbuki kuvvet, cisimden ari olarak ruh kıyamet gününe kadar boşluğun derin çukurluğunda yani gökle cehennem arasında dolaşacaktır.

4 (زرقا) Zurkân: Bu söz, XX. Taha, 122 de aynı münasebetle"a'ma kelimesi" kullanılmışdır. Bu iki kelime türlü anlamlarda olduğundan burada tercüme olarak şaşı kelimesi kullanılmışdır. (يومئذ زرقا المجرمين)

5 (اسود) İsvadda: Bu kelime XLIII. Zuhruf süresinin 16 ncı ayetinde kullanıldığı gibi, sis, karanlık anlamlarına da gelir. Burada Zıddır, kederi ifade etmek üzere cehennem ateşinden yüzün, simanın simsiyah kesileceği anlamında kullanılmış olması gerekir.

6 Ebul Kasım'ın Cerrahi kitabını istinsah eden Hundington, Channing, Abulcasis de Chirurgia, Oxonii, 1778

7 I. Tevrat, 2, 7

8 (سلالة من طين) Mürekkep kelimesinden ilk kelime hülasa, usare manasına geldiği gibi insan tohumu manasını da ifade eder; şu suretle de terceme edilebilir: Allah'ın yaptığı balçıktan hasıl edilmişdir.Aynı kelime سلالة من ماء مهين menfur su terkibinde bulunmaktadır. Burada nefret edilmiş su da çıkan tohumlar anlamına da gelir. Turap, toz kelimesi insan öldükten sonra dağılacağı anlamınadır

9 I. Tevrat, 2, 21–23

10 Sulp (تخرج من بين صلب و الترائب) Sulp Freytag, (Lexicon arabico-latinum, Halle, 1837) Spina Dorsi, Dorsi Pars Vertebris Constans und Taraib manasını ifade edebilir

Osso seu Costae pectoris vel eae quae claviculas attingunt vel aea quae inter mammas et claviculas sunt vel quattuor costae superiores utriusque lateris vel manus pedes et oculi vel locus super claviculis ubi ponuntur ornamente colli. Ullmanns (Der Koran. Krefeld, 1840 sahife 529) şu açıklama vardır: İnsanın belinden, kadının göğüs kemiğinden gelişen tohum maddesi, "Burası dahi Kur'anın metni gibi iyi anlaşılmıyor; insan tohumu, kadın sütü de düşünülemez. Zira beyn "yani arasında kelimesi" kullanılmıştır* Tarık süresinin 5, 6, 7 nci ayetleri şöyledir: 5 (فلينظر الانسان) insan, neden yaratıldığına bir kerre baksın, 6 (خلق من ماء مهين) T o, dökülmüş bir sudan yaratılmışdır; 7 (من بين الصلب و الترائب) o su, erkeğin arka kemiği ile kadının göğüs kemikleri arasından ana babadaki tenasül aletinden çıkmışdır.

Dieterici'nin 3 ncü numarada adını yazdığımız kitabının 63 ncü sayfasında işaret ettiği Ebutalip'in şu ifadesi konuyu daha iyi anlatır.: "Babayın sırt kemiklerinden ana rahmine, ana rahminden dünyaya nakledildin." Burada sırt kaburgalarından pek uzak olmayan meni keselerinin kasdedilmiş olması düşünülebilir.

11 A. a. O., s. 132.

12 İncil. Matth. 1, 18 ff.; İncil Luc. 1, 31 ff.

13 İncil Luc. 1, 13 ff.

14 1 Tevrat 17, 16 ff.; 21 1 ff

15 A. a. O., S. 180

16 A. a. O., S. 385

17 İncil Luc. 1, 7

18 İncil Luc. 2,5

19 2. Tevrat 2, 7 ff

20 Tranktat Sotah f. 126; Mıdrasch jalkuth zu 2. Tevrat, fasıl 166

21 Aboth. Mischnah S. 21

22 Silvestr de Sacy, Makamat-i Hariri, 1822, Paris S. 371

23 1. Tevrat 9, 29

24 24. 1. Tevrat 5. 27

25 A. a. O., I. S. 508

26 Bu telakki eski Anatomide nefesin Hava yolları ile kalp arasında açık bir birleşimle kalbe geldiği hakkındaki görüşe tamamiyle uygundur.

27 Burada kullanılan Vetin (الوتين) kelimesi Venanın Cordis diye açıklama kalbe yakın kan damarlarından başka bir şeyle izah edilemez. Daha doğrusu boyundaki kan damarları düşünülebilir.Lakin böyle kast edilmediği anlaşılıyor. Zira ثم لقطعنا منه الوتين Hablül Verid "vena jugularis kelimesi Kur'anda (L kaf ق 15) اناقرب اليه من حبل الوريد ben size boyun damarınızdan daha yakınım. Her iki kelime arap hekimlerinin Anatomi yazılarında mevcut değildir. (de Koning; Traitcs d'Anatomie Arabes Leiden, 1903.)

28 Schatz, Die grichischen Götter und die Menschilichen Missbegurten, Wiesbadan, 1901.

---

* Etteraib T harfinin üstünü ile olup göğüs kemiklerine denir ki göğüs tahtası tabir olunur, iki boyun halkasının kemikleri tarafına denir. Yahut iki meme ile boyun halkası kemiklerinin aralığına denir. Asım Kamus tercemesi C. 1. S. 79 Osmanbey Matbaası 1305/1888. Uzluk

29 فرث Farth, Freytag'ın (Lxicon arabico-latinum, Halle, 1830–1837 + cilt) "fimus in ventriculo animalis" anlamında olduğu bildiriliyor ki bunun türkçesi hayvan karnındaki fışki demek olur. El Fars vezninde henüz işkembe içre olan davar tersine denir. Fars Mastar olur ki gebe kadının aş erme halinde iken gönlü bulanmak manasınadır. Kamus tercemesi C. 1, S. 360 İstanbul 1268 (XVI. Nahl 66, من بين فرث و دم

30 Ullmann, a. a. O., S. 222

31 Burada belki bir yanlışlık vardır; Arapların anatomi kitaplarından elimize geçen de Koning tarafından tertip edilen 3 kitapda göğüs Ganglionları arasında daima bir mukayese yapılmaktadır. Bunun en mufassalı İbni Sina'nın Kanun kitabında görülür. (Kitap III. Traktat I. fasıl I): "Kandan hasıl olan süt, Karaciğerde Keylus-Chilus'dan teşekkül eden kana benzer. Her organ sıvıları özellik, renk itibariyle aynı hale getirirler; özellikle karaciğer beyaz Keylus'u kırmızıya çevirir. Bu suretle kan olur. Göğüs guddeleri kırmızı kanı beyaz yapar, yani süt haline getirir. "Kanunun arapça tab'ı, Roma, 1593. Muhammed bu kıyaslamayı belki önce tanıdığı el Haris bin Kelede'nin ağzından işitmiş, fakat yanlış anlamışdır. (Acaib bir ifade!!)

32 Bu bahis İncil'de yoktur. Buna karşılık İshak oğlu Esau'nun kokusunu aldığını zannediyordu. Yakup en büyük oğlun duasını koparmışdı. (Tevrat kitap I, 27) belki Muhammed bu hikâyeyi değiştirmişdir.

33 Zu'f hastalık, zaiflik, ma'lüllük (sakatlık) gibi kabul olunur ise de XVII İsrâ 75. اذا لا ذقناك ضعف الحيات و ضعف الممات o halde sana diriliğin, ölünün iki katını tatdıracak idik. Sonra bize karşı hakkıyle hiç bir yardımcı bulamıyacak idin) Rivayet olundu ki Sakif cemaatinden bir kısmı H. Muhammed'den 3 madde rica ettiler 1) Bir sene putperestlikte kalmalarını, 2) Namazda rükû; secde etmemelerini, oturdukları, Taif'i Mekke'nin harimi gibi kutsal sayılmasını; bunlara izin verirsen sana iman ederiz dediler. Tanrı bunlara müsaade etmiyor.

34 Hiob'un kitabı, 2, 7

35 Bu ayette geçen مس kelimesi yazar, hastalık, illet gibi şeyler ilham ediyorsa da XXXVIII Sad, 41. (و اذكر عبدنا ايوب اذنادى ربه انى مسنى الشيطان بنصيب و عذاب) kulumuzu da hatırla hani o, Rabbına şöyle nida etmişdi: Yarab! bana şeytanın derdi, elemi Eyyupe dokundu"

36 مجنون ، جن sözü can kökünden gelir ki örtmek demek olur. Cin ise kapalı, peçeli, sisli örtülü, bulutla çevrili gibi anlamları vardır. مجنون ise, büğülenmiş, cin tutmuş, deli olmuş demektir. Cin, Cimin esresi ile gecenin karanlığına denir. Melâkeye denir, örtülü oldukları için. Cin mutlaka 5 duygumuzun hepsinden gizli olan ruhanilere denilir. Cin ile melâike arasında fark vardır her Melaike cindir, fakat her cin melaike değildir. Cin bir şeyin tazeliği zamanına da denilir.

37 Yukarıdaki açıklamaya bakınız.

38 İncil'de İsa'nın çağdaşları -onu- Mecnun olarak kabul ettikleri hakkında bir işaret yokdur. Tevrat 1, fasıl 6–8

39 Bunun benzeri bir hikâyeye İncil'de rastlanılmaz.

40 A. a. O., s. 386

41 Tevrat 2. Kitap, 4, 6, 7

42 İncil'de: "o kendi kendine gülüyor" Tevrat 1. Kitap 18, 12.

43 Bu hikâye İncil'de yoktur. Fakat Talmud'da da vardır. Midrasch Tanchuman,

43 Bu hikâye İncil'de yoktur. Fakat Talmud'da da vardır. Midrasch Tanchuman, bunun için Bk. Tevrat 1 nci kitap, 40

44 A. a. O., Sahife 192

45 D'Herbelot, Bibliothéque Orientale, Paris, 1867-Sprenger, a. a. O., karşılaştırınız Anmerkung 1.

46 Sprenger'den zikr edilmiştir. a. a. O., cilt I. S. 207 ff. M. Moharrem bey, Mohammed Sar'alımı idi? Mohammed Epileptiker? "Psychiatrisch-neurologische Wochenschrift" fait au nom d'une Commission et lu......... a l'Acadêmie... de mêdecine dans ses sêances des 3 et 17 mai 1842 sur un memoire intitulê "Mohammed considerê Comme aliênê", par J. jacques Beaux. Bulletin de l'Acadêmie de Mêdecine Paris, 1842, sahife 768–799.

47 A. a. O.,

48 Bruzon, la Mêdecine et les rêligions, Paris, 1904. Sahife 366" bu hastalık tablosu karşısında "Muhammed'in Sar'alı olduğu malum idi" = "que Mohamed êtait êpileptique" diye iddia edebiliyor; ben bunu anlıyamıyorum. Falret (1794–1876) Ferrus (1784–1861) Renauldin (1775–1859) gibi Fransa'nın en büyük akıl, ruh ve iç hastalıkları bilginlerinden kurulu bir heyet, Beaux'nun Fransız Tıp Akademisine verdiği travay üstüne rapor veren komisyon olarak bu, asla mecnun değildi şeklinde kesin bir neticeye varmışdır. "Ce n'êtait point un aliênê" Uzluk.

49 İncil-Luce I. 20, 22

50 Hıristiyan menkabelerine göre bunlar 250 den 447 ye kadar ancak 200 sene uyumuşlardır.

51 Bu gibi tefsirler, yukarıdakiler gibi, ilgili tasvirlerde temel olan olaylara-bazı ihtimal ile vukuf bulmuş olan iddiaları azacık olsun tebaruz ettiremiyorlar ise de bu anlatışların ihtimal dışında kalmış hikâyeler, gerçekten vaki olmuş olaylardan meydana gelmiş olabileceğini gösterseler diye alınabilir.

52 Keza Allah, her hastalığa, bir deva halk etmişdir. Dieteririci, Die Naturanschauung und Naturphilosophie der Araber im 10. Jahrhundert. Berlin, 1861. Sahife 119.

53 Bruzon, La Mêdecine et les rêligions, Paris 1904. S. 59

54 İncil'de kendisini kırık bir çanak parçacile kazıyor Hiob Kitabı, 2, 8.

55 Bu hikâye İncil'de yoktur.

56 Desberger, Archaeologia medica Alcorani, Gotha und Erfurt 1831.

57 Jona kitabında 2, 11 buna dair bir şey yoktur. 58. A. a. O., S. 513

58 A. a. O., S. 513

59 Turap, toz, toprak demek olup 8 sayılı açıklama ile karşılaştırınız.

60 Ullmann, A. a. O., S. 105

61 Bu kıssa İncil'de yoktur; bu Nehemia 2, 13 den gelmiş olsa gerekdir.

62 50 sayılı açıklama ile karşılaştırınız.

63 Bu kıssa, Ezechiel 37, 1–10 dan gelse gerek.

64 Bu Nehemia, fasıl 2 ile ilgilidir.

65 Tevrat 15, 9

66 Tevrat kitap 4, fasıl 19 a göre Kurban edilmesi lâzım gelen ineğin gerçek anlam anlaşılmaksızın bunu aşikâr olarak Tevrat'ın V nci kitabında 21, 1–9 da anlatılmış olan başka bir kurban ile karıştırılıyor. Karşılaştırınız Brugsch-pascha, Aus dem Morgenlande, Reclams-Universalbibliothek Leipzig. No: 3151–3152, sahife 23

67 Tevrat 2 nci kitap, 2, 13

68 صيحه sayha. Yüksek ses, bağırma, -anlamınadır; burada ansızın ölümün takip edeceği Cebrailin sesi kasdedilmiştir.

69 Tevrat 1. Citak, 3, 7

70 Ullmann, A. a. O., S. 223; bunun mutlaka böyle anlaşılması lâzım gelmez.

Kur'anın metnine, kelime terkiplerinde sıraya İmam-ı Suyuti'nin izahları doğrudur.

XVI. Nahl, 81. و الله جعل لكم مماخلق ظلا لا و جعل لكم من الجبال اكنا نا و جعل لكم سرابيل تقيكم الحر و سرا بيل تقيكم باسكم Allah, yarattığı şeylerden size gölgeler de yaptı; dağlarda yuvalar yaptı, sıcaktan sizi koruyacak elbiseler, savaşlarınızın zararından sizi koruyacak zırhlar da yaptı.

Başka bir yerde XVIII. Kehf 86 (.... حتّى اذا بلغ مغرب الشمس) ya Zelkarneyni, diye başlar, 89, 90 ise (... ثمّ اتبع) sonra diğer bir yol tuttu nihayet güneşin doğduğu yere vardı; güneşi, bir kavim üzerine doğuyor buldu ki, onların güneşten başka örtünecek şeyleri yoktu. Ullmann'a göre (A. a. O., S. 249) şöyle demektedir: Onların ne elbiseleri, ne de evleri vardır. Giydikleri afıtab-ı temmuz* içtikleri şu'le-i cihansûz. Galip dede. Hüsün-ü Aşk.

71 4 Tevrat, II. 4.

72 4 "II 11, 13 Ebstein, A. a. O., S. 102 ile karşılaştırın.

73 XVI Nahl 67 ....) Hurma, üzüm ağaçlarının meyvesinden, tazesinden sirke, Şıra, onları kurutup güzel rızk elde edersiniz" Nahl suresi Muhammed'e, İsâ doğumundan 622 yıl sonra inmişdir. Alkol'un haram edildiği II. Bakara, V nci Maide sureleri bundan sonra vahyedilmişdir. (II Bakara, 216, V Maide, 92, 93) Hennig, Der Koran, Reklams- Universalbibliothek, Leipzig, 4206–4210, sahife 31

Ullmann'ın düşüncesi de şöyledir: (A. a. O.,) şarap haram edildiğinden -üzümün-yemeklerde kullanılması doğru değildir. (Böyle bir yasak Kur'anda, Hadiste olmadığı gibi islam geleneklerinde de böyle bir inanç yoktur. UZLUK)

74 Füm, (Erbsen) bezelye, sarımsak, yahut ekmek yapılmasında kullanılan Yulaf ile sair maddeler anlamına gelebilir.

75 Tevrat I. 40, 16 ff.

76 Tevrat 4 üncü kitap, fasıl 11.

78 ضريع Dari', hassası malüm olmayan dikenli bir ağaçtır. "İlme dikeninin kurusu, bu diken, Ka'be yolunda çok olur, ağılı dikendir. Yer yüzüne yayılır" Ahteri. Kamus tercemesinden Âsım. C. II. S. 626. bir bitkidir ki tâzesine Şebrak, Kurusuna Dari' denir. Pek kötü kokulu olduğundan Ana Davar (4 ayaklılar) yaklaşmaz. Dari' Hurma ağacının dikenine denir. Taze avsec ağacına, yahut bulanık, kokmuş sularda biten bitkiye denir ki kökleri toprağa erişmiş, su içerisinde olur. Tamu (Cehennem) de bir nesnedir ki Sarı Sabır (Aloés) dedikleri ilaçtan acı, üleşten daha kötü kokulu, ateşten daha yakıcı bir nebattır. Denizlerde bitip dalgalarla kıyıya düşer قاموس ترجمه‌سی İstanbul 1305. UZLUK

79 Muhl مهل Mimin ötüresile bütün maden cevherlerine verilen isimdir. Gümüş, altun, bakır demir gibi duru katrana denir, erimiş Tunca, Bakıra, demire denir, Zeytun yağına, tortusuna, külde pişmiş ekmekten dökülen küle, Kor'e denir. Ağıya denir. Yaradan akan irine denir. Ölünün gövdesinden akan sarı suya denir. Kamus tercemesi, Âsım C. III S. 353 (1305 baskısı)

80 40 ncı sahifenin altına bak.

81 من كاسٍ كان مزاجها كافوراً Bundan sonraki sure LXXVI Dehr, 5, 6 عيناً يشرب بها عبادالله يفجرونها "iyiler, kâfur katılmış Şarap içerler (kâfûr araplar arasında soğuklukta irat olunmuş bir misal olmakla şarabın soğuk olacağını anlatmak için arap adetine göre kâfûr katılmış denilmiştir), bu Şarap öyle bir pınarın şarabıdır ki Allah'ın has kulları ondan içerler. Onu diledikleri yere kolayca akıtırlar. Bundan başka arap hekimleri (İbni Sina) özellikle hararete karşı, yolculukta kâfûri serinletici bir vasıta olarak tavsiye ediyor.

82 Zencefil ,Araplar şenkelil Farsça sözünü bu kılığa sokmuşlar güzel kokulu bütün yiyecekler için kullanılmıştır.

83 A. a. O., s. 515

84 ختم , muhur, terra sigıllata "bizim tıyn-ı mahtum dediğimiz çamurdur ki burada belki ağzı baharatlı bir tıpa ile kapatılmış şarap şişesi düşünülmüştür. (Araplarca pek ziyade sevilen, beğenilen misk kokulu şarap olması lâzım) Dinî kutsal günlerin akşamları satılan çörekler için satıcılar: "misk kokulu kandil gülleri" diyerek çöreklerini, simitlerini öğerler. UZLUK

85 Kur'anın LXXXI tekvir 4 de و اذا العشار عطلت ayeti dolayısıyla Dr. K. Opitz, garp kaynaklarındaki düşünceyi belirtiyor. Halbuki ayetin tercemesi şöyle: gebe develer kendi başlarına bırakıldığı zaman (develer çöl araplarında pek değerli, özellikle 10 aylık gebe iken böyle başı boş bırakılması pek büyük, çok önemli bir hale delalet eder. Bundan ötürü garplı yazarların tefsirleri yeni hiç bir şey öğretmeyeceğinden onların aynen çevrilmesinde bir fayda bulmuyorum. UZLUK

86 Sprenger, A. a. O., cild I, S. 518

87 Tevrat 4 ci kitap 20. 2 ff

88 Bu, Muhammed'in Ebu Süfyan'ın idaresindeki Mekke'den gelen müşrikler kafilesine yaptığı baskındı.

89 (Araplar) mükemmel tarzda su yolları yapmışlardı. Onlar su yolları sanatında rekabet kabul etmez hizmette bulunmuşlardı. "Binbirgece" masallarında bize-buna dair bir fikir verecek hikâyeler vardır. Wiedemann, Über die Natur Wissenschaften bei den Arabern, Hamburg, 1890, S. 17.

90 Cesetleri zararsız bir hale getirmek bahsinde doğu kavimleri bilgilerini çeşitli surette göstermişlerdir. Gömme, iklim şartları sebebile az kullanıldığı halde yakma büyük rol oynamıştır. Bazıları ülkeye göre kıyıda ise denize atmışlar, Himalaya dağlarında Buzullara, yahut sırtlan, kurt gibi vahşi hayvanların yemelerine, yahut ateş gibi süratle yok eden vasıtalara, kartalların, akbabaların sukût kulelerine bırakılmıştır.

91 Haeser, Lehrbuch der Geschichte der Medizin 1875, 3 aufl. vol. 1. S. 56.

92 Böyle bir yönetmelik Mani'nin Zoroaster, Tevrat'ta dahi mevcuttur.

93 Tevrat Kitap III, 14.

94 Tevrat Kitaş II, 32, 4

96 Ullmann, A. a. O. S. 265

96 39 sayılı açıklama ile karşılaştırınız.

97 Bu afetlerin özellikle semud kabilesinin Ezechiel zamanında İsrail oğullarının uğradığı afetlerin iyzahı hakkında 51 sayılı açıklamaya bakınız.

98 Recfe (رجفه) sözü genel olarak deprem diye terceme edilir. Olay olarak şiddetli depremden başka bir şey ifade etmez.

99 68 sayılı açıklamaya Bk.

100 Sprenger, A. a. O., c. I.s. 524

101 98 sayılı açıklamaya bk.

102 68 sayılı açıklamaya bak.

103 Tevrat I. Kitap 25, 2; Tevrat ikinci kitap 3.1

104 Hennig, A. a. O., S. 368 f

105 A. a. O., S. 316

106 Sprenger, A. a. O., C. I. S. 512

107 Diğer taraftan Puschmann Handbuch der Geschichte der Medizin (1901, C. I. s. 98) de von Öfele'nin şu cümlesile kıyasla: "en korkunç hastalık Umtanu كلمه ترجمه ى (harfine ölüm hastalığı" Todeskrankheit); bu hastalık İsâ doğumundan önce 803, 765, 759 yıllarında Asurlular ülkesinde bir epidemik hastalık hüküm sürmüştür. Hastalığın müjdecisi olarak dehşetli bir kasırga esti bu hastalık Hippocraetin سجيل dediği Mısırlıların âââ dediği kısaca dizanterili hastalıklar ile buna benzeyenlerden biri olarak kabul edilebilir.

108 سجيل Sidschil = Siccil-ton. Kil, bir çokları bu kelimenin Farsçadan geldiğini -bazıları ise cehennemdeki- yanmış kildan yapılmış -gülle olup, kimi öldürecek ise onun adının kil üzerinde kazılı olduğunu iddia ediyorlar. Farscadaki seng-i gil'den meydana gelmiş sözün arapça okunuşu.

109 Burada Sprenger'in Geschichte der Medizin, Halle 1794. I., a Sahife 23 de şu yazı vardır. Çiçeğin batıda ilk yayılışı'nın tarihi "Geschichte der ersten Ausbreitung der pocken im Abendlande" orada şunlar vardır: Bu kıssada görülen iki kelime çok anlamlı olup hastalığın pek öldürücü olduğunu göstermektedir. "Kuş" tabiri "Ebabil= ابابيل catervatim' olarak terceme edilebilir; abl= die herde sürü kelimesine bağlanabilir. Fakat ab ile abilden meydana geldiği kabul eilebilir. âh, inilti babası diye terceme edilebilir. Diğer taraftan farsça'da çiçek hastalığının adı olan Abıla آبله kelimesine de götürmek mümkündür. Bundan başka kuşların ayak pençelerinde tutup habeşlilerin üzerine yağdırdıkları uğursuz taşların adı da, سجيل bunlara siccil deniliyor. Arapların -batıl inançları- olarak öleceklerin kaydını tutan melekler vardır. Bunlar Kil'den yoğurulmuş sıhırlı nitelikte taşları taşırlar. İnsan öldüğü zaman bunu atarlar; burada insanlara bu taşları meleklerdeğil -kuşlar atıyor çevirenin notunu okuyunuz.

110 Ullmann, A. a. Os., 544

111 Salgın hastalıkların patlak verişinden buna benzer bir görüş Demokritos'de dahi vardır. (Puschmann'ın Geschichte der Medizin 1901, Bd. I. S, 176) adlı kitabında Fuchs'a göre "O, hummalarla, salgınlar hakkında düşüncesini söylüyor; salgın hastalıkların gökten atılan gök yıkıntısı parçalarıyle husule geldiği fikrinde bulunuyor. Paracelsus (1493–1541) un bu konudaki fikirlerini Meunier, La France Mêdicale 1905, sahife 165 deki makalesinde şu satırlarla bildirir: II Croit en effet que la peste est une maladie qii, nêe des astres, nous affige de son infection comme le Soleil de ses Rayons" tercemesi O, vebanın yıldızlarda doğup güneşin ışınları gibi bize inen, musallat olan bir hastalık olduğunu sanıyor' (bir inanışa göre Süreyya yıldızının düşüşü vebanın patlak vermesine, yükselişi bu hastalığın sona ereceğine delalet eder Uzluk.)

112 Sprenger, A. a. O., Cilt Is. 461; Hennig A. a. O., S. 607.

113 Reiske et Fabri, pouscula medica ex monimentis arabum et ebraeorum. Ed. Gruner, Halle. 1776. Observation I. Seite 8.

114 99 sayılı açıklamaya bak.

115 Sidschilda; 108 sayılı açıklamaya bk.

116 Burada Siccil kelimesi kullanılmamış belki ... "Tin, ton" kullanılmıştır. İnsanların halk edildiği çamurdur.

117 Tevrat I nci kitap 19. 24

118 Ullmann A. a. O., s. 27

119 Ezechiel 37, 1–10

120 Samueli Kitap 14, 25: aynı kitapta fasıl 17

121 Hakim Faslı 7, 4 ff.

122 Tevrat I, 7, 17

123 Tevrat 2 nci kitap 14. 26 ff

124 Tevrat 2. c kitap fasıl 7–10

125 A. a. O., I. S. 104

126 Hanifler, İbrahim peygamberin kurduğu bir mezhebe uyanlardır. Bunlar inançları, türeleri itibaları ile ıslama çok benzerler Hz. Muhammet bu mezhebten çok şeyler almıştır. (Bunu böyle kabul doğru olmaz. Belki Tahkik din. Allah katında islam olmakla Hanif dini islam olmakla bu iktibaslar doğru olur. UZLUK.)

127 Sprenger, A. a. O. Bd. II. S. 476

128 Tevrat 3 ncü kitap 11, 3, 4

129 Tevrat 3 ncü kitap 11, 3, 4

130 Tevrat 3 ncü kitap 11, 26

131 Tevrat 3 ncü kitap 11, 10

132 Zufr. Tırnak: Sprenger'in tercemede kullandığı pençe "Kralle" kelimesi belki daha doğrudur. (2. a. O., S. 483) Ullmann (a. a. O., S. 198) şunu kayıt ediyor: "Burada yarık tırnaklı olmayanların hepsi düşünülmeli yahut Hz. Muhammed burada bir yanlışlıkla karşı karşıyadır.

133 Domuz doğunun diğer kavimlerince de dinen yasaktır. Mesela Araplarla hiç bir münasebeti olmayan Hintlilerde böyledir. Muhammed'in bu tiksintiyi, Mısır Yahudilerinden alınış olması düşünülebilir.

134 Hintlilerin dini, deve etini bile haram sayar.

135 Ullmann, a. a. O., S. 89

136 Tevrat 3 ncü kitap 7, 26

137 Muhammed bunları VI En'am 147 Yahudi olanlarda tırnaklı olanların hepsini, sığır, koyun iç yağlarını haram kıldık, sırtlarına, bağırsaklarına yapışan yağ kemiklerine yapışan yağ (Kuyruk yağı kemikteki ilik gibi ya da kemiğe bitişik iç yağı) bunun dışında kalır..." Tevrat 3 ncü kitap 3, 3 ff.

138 Sprenger (a. a. o., Bd. II. S. 478) Ayetini şöyle tercüme etmek gerek: VI En'am, 140 (و ان يكن ميتة. . .) "Bu davarların karnındakiler, canlı doğarsa erkeklerimize mahsustur. Kadınlarımıza haram kılınmıştır. Ölü doğarsa onlar onda ortaktırlar. Dediler. (yani kadınlar ile erkekler onu ortaklaşa yiyebilirler.) Allah bu niteliklerinden dolayı, onlara cezalarını verecektir. Çünkü O Hakimdir, Alimdir."

139 Abdullatif, Peygamberin bir hadisinde: كل مسكر حرام Sarhoş eden her içki haramdır, Buyurduğu gereğince, bütün içkileri yasak ettiğini bildiriyor. (Arnold, Chrectomathica arabica 1853, Bd. I. S. 22. No. 100

140 Buddha, Zoroaster dinine uyanlara pek şiddetli olmamakla beraber Alkollu içkileri yasak ettikleri halde manu, bunlardan imsâk edilmesini açıkça buyuruyor.

141 Preuss, biblisch Talmudische pathologie und Therapie "İncil ve Talmudun hastalık, tedavi üstüne fikirleri" bu yazı Zeitschrift für klinische Medizin adlı Dergide yayınlanmışdır. 1902, cilt XLV. S. 469 (Dr. Julius preuss, 1861 de doğup Berlin'de 1913 de ölmüşdür. Tıbbî, felsefî konular üzerinde yayınladığı Makale eserlerle tanınmışdır. Biographisches Lexikon, 1932, Cilt II. S. 1246. UZLUK

142 İbni Abbas, Hz. Muhammed'in hoş görürlülüğü, toleransnına örnek olmak üzere şunu söylüyor: Bir hasta peygambere domuz eti arzu ettiğini söylemesi üzerine ona izin verdiğini, ona "eğer bir hasta bir şey arzu ederse onu vermelidir, demiş, Pêrron, Dr. La Médecine du Prophéte, Traduit de l'Arabe, Paris, Bailliére, 1860)

Yazar Dr. K. Opitz' yazdıkları doğru değildir. Pêrron'un Tıbbi Nebevî tercemesini, Fransızca'dan Türkçe'ye çeviren Dr. Hüseyin Remzi, 1309/1891 bastırdığı eserinin 7 nci bölümünde "hastanın arzu eylediği yemeği yedirmek" başlığı altında şu hadisi yazıyor.

"Sizlerden birinizin hastası bir şey arzu ederse onu, o hastaya yedirsin, demektir. Domuz eti diye ayrıca bir açıklama yoktur. Dr. H. Remzi Tıbb-i Nebevî, İstanbul. 1309/1891, S. 85 UZLUK.

143 Bk. Ullmann. (a. a. O., S. 205)

144 D'herbelot a. a. O., sahife 602: diğer bilgilere göre 12, 15 olacaktır.

145 Böyle bir yasak Mithrakult'lar müstesna olmak üzere bütün doğu mezheplerinde vardır. Bu mezhebe uyanlar akraba arasındaki evlenmeyi men etmekle kalmıyor, Bu suretle bir ailenin haiz olduğu vasıfları kuvvetlendirmek suretiyle bu evlenmeler ile soyun islâh edileceği kanısındadırlar.

146 Ullmann, a. a. O., S. 483

147 Ullmann, a. a. O., S. 293

148 Başka dinlerde dahi zina şiddetle cezaları, belki de ölüm cezasını gerektirir. Brahmanlar kadını köpeklere yedirirler, erkekleri de diri diri yakarlar.

149 Peygamber Jesaja ile karşılaştır 3, 16.

150 Doğudaki dinlerin buyrukları ile karşılaştır meselâ (Bruzon, a. a. O., 226 Ebstein II. S. 200) azizler sırasında sayılan Alfonso de Liguori (1696–1787) nin Moralthêologie "Din Ahlakı" anlayışı, Cima'a, yalnız âdet hayz menstruation sırasında değil, hatta doğum da bile izin vermektedir.

151 Subgha صبغة arabca-Latince, sözlük sahibi Frevtag'a göre (a. a. O.,) pigmentum religio anlamınadır. صبغة الله Sibghatullâh soll modus Greandi vel formandi vel is, quem Deus Mohammedi mandavi, aemple Circumcisiobem, ifade eder. (Kur'anda II Bakara 139. (صبغة الله و من أحسن من الله صبغه و نحن له عابدون) Allah'ın boyasıle boyandık, Allah'dan daha iyi boyası olan kim vardır? "Ayetteki Sibgha kelimesi, hıristiyanların vaftizina bedel bir taharet, bir temizlikdir. Sibgha'yı Ebul'aliye ختان "Hitan" Sünnet Circoncisio olarak tefsir etmişdir ki Latince ibaresinde Freytağ da böyle yazıyor. Eb-u Ubey'de ابوعبيده ، سنةالله Sünnetulla" ile الاعصام Elasam حجةالله Hüccetullâh ile bazıları da Allâh dini, Fıtratullah ile tefsir etmişlerdir Nasaranın vaftizlerine karşılık, islama girenlerin boy abdesti almaları kast olunabilir. UZLUK

152 Celsus, Lib. II. Cap 16: Nequ Ulla res magis adjuvat Laborantem quam tempestiva abestinentia.

153 Valentin. Les rêligions orientales considerêes dans leur rapports avec l'hygiéne et la prophylaxie des maladies Contagieuses, Thèse de paris 1894. S. 50.

154 Brahman'larda, bir hastadan yiyecek almak, kesin olarak yasakdır.

155 Tevrat, 2 nci kitap, 20, 9 ff.

156 Sprenger. a. a. O., Bd. II. S. 476

157 Thora, Musa kanunudur. Tevrat 2 nc kitap, 21, 23, 25 karşılaştırınız.

BAŞVURULAN KİTAPLAR

QUELLEN - VERZEİCHNİS

1. Bibel. "İncil"

2. Bruzon, La médecine et les réligions. Paris 1904.

3. Desberger, Archaeologia medica Alcorani. Gotha u. Erfurt 1831

4. D'Herbelot, Bibliothèque. Paris 1697

5. Dieterici, Die Naturphilosophie und Naturanschauung der Araber im 10. Jahrhundert. Berlin 1861

6. Ebstein (I), Die Medizin im alten Testament. Stuttgart 1901

7. (II), Die Medizin im neuen Testament und im Talmud. Stuttgart 1903.

8. Falret, Ferrus et Renauldin, Rapport fait... sur un mémoire intitulé: "Mahomet considéré comme aliéné" par Jean-Jacques Beaux. Bulletin de l'Académie de médecine. Paris 1842. Seite 762*.

9. Fluegel (I), Corani textus arabicus. Leipzig 1893.

10. (II), Concordantiae Corani arabicae. Leipzig 1898.

11. Freytag (I), Lexicon arabico-latinum. 4 Bde. Halle 1830–1837.

12. "(II), Lexicon arabico-latinum. Halle 1837. (Cleine Ausgabe.)

13. Grimme. Mohammed (Darstellungen aus dem Gebiete der nichtchristlichen Religionsgeschichte). Münster 1892.

14. Haeser, Geschichte der Medizin 1875.

15. Henning, Der Koran. Leipzig. Reclams Universal-Bibliothek Nr. 4206–4210.

* 130 sene evvel Paris'te yayınlanmış olan bu, çok önemlı raporun: "Doğumunun 1400 üncü yıldönümü dolayısıyle FRANSIZ TIP AKADEMİSİ'NE GÖRE HAZRETİ MUHAMMED "A.M."IN ŞUURU TAMDIR" başlığı altında, Fransızca raporun aslı ile birlikte 1970 yılında tarafımdan tercüme edilerek bastırılmış, yayına çıkartılmıştır. Uzluk

16. Hinckelmann, Al-Coranus. Hamburg 1694.

17. de Koning, Trois traités d'anatomie arabes. Leiden 1903.

18. Le Clerc, Historie de la médecine arabe, Paris 1876. 2 vols.

19. Moharrem Bey, War Mohamed Epileptiker? Psychiatrisch-neurologische Wochenschrift. 1902. Seite 355. 367.

20. Perron, La médecine du prophète. Alger 1860.*

21. Sprenger, Das Leben und die Lehre des Mohammed. Berlin 1860.

22. Ullmann, Der Koran. Crefeld 1840

23. Valentin, Les réligïons orientales considérées dans leurs rapports avec l'hygiène et la prophylaxie des maladies contagieuses. Paris 1894.

24. Verrier, De l'influence du Koran sur le progès des sciences médicales, Paris 1903.

25. Wüstenfeld, Geschichte der arabischen Aerzte und Naturforscher Göttingen 1840.

Prof. Dr. FERİDUN NAFİZ UZLUK'UN BASILMIŞ, BASILACAK KİTAPLARI

I. Tıbba ait olanlar

1– Üretme yerleri ve boyalar, 176 sayfa, Türkçe. 30 resimle birlikte, bu konuda dilimizde yazılmış ilk eserdir. Ankara 1943.

2– Laborantlara Bakteriyolojik Araştırmalarda Kılavuz, 458 sayfa 115 şekille birlikte. Ankara 1947 Sağlık Bakanlığı için.

3– Aşılar serumlar. 273 - 368 = VII = 102 sayfa. Ankara 1948.

4– Salgın Hastalıklar. 46 hastalığı ihtiva eden bir levha 70 × 100 eb'adında. Ankara 1950.

5– Şâni Zâde Ataullah Efendi. 43 sayfa. Ankara 1951.

6– Türkiye'de Anatominin gelişmesi ve teşrihci Mazhar paşa. 2 resimle birlikte 11 sayfa. Ankara 1953.

7– İpecacuanha (Altın kökü) üstüne, Ali Münşi'nin Monografisi, 20 sayfa. Ankara 1954.

8– Hekimbaşı Mustafa Behçet, zatı eserleri hakkında bilgi, 20 resimle birlikte, 136 sayfa. Ankara 1954.

9– Hippocrate'in Andı. Türkçe, Elence, Fransızca, İngilizce, Almanca, Farsça, Arapça asılları ile birlikte. 24.5 × 18 ebadında, 16 sayfa 2 resimle birlikte. Ankara 1958.

10– Genel Tıp Tarihi I., Prehistorikten zamanımıza kadar gelişen Tıp Mektep ve mesleklerinden söz açar. 392 + XXV = 417 sayfa. Ankara 1959.

11– Fatih Sultan Mehmet Zehirlendimi, Eceli ilemi öldü? Ord. Prof. Dr. Franz Babinger tarafından yazılan Almanca makalenin bir methal yani giriş ilavesi ile tercümesi. Resimli olup, 56 sahifedir. 1965.

12– Hippocrate ve Salerno Tıp Mektebinin Aphorismaları. 132 sayfa 1962 yılında Pedako ilaç firmasınca bastırılmıştır.

13– Frenğinin manzum tasvifi.

İtalyan hekimi Jerom Fracastor (1483 - 1553) tarafından Virgil üslubunda yazılan Latince manzum eserin Türkçeye tercümesidir. Konunun iyi anlaşılması için başına "ölmek üzere olan bir hastalık, Frenğinin önem kazanması, Zevale yüz tutması ile iki Türk hekiminin Frenği hakkında yazdıkları eser, iki Grek hekiminin Syphilis kelimesinin menşei ile Syphilis'in eski dünyada mevcut olup olmadığı, yeni dünyadanmı geldiği hakkında ayrıca iki makale olmak üzere 228 sahife, 53 resimle süslüdür. Fracastor Kitabına Latince olarak:

Syphilidis sive morbi gallici libre tres yani Syhilis yahut Golvalıların hastalığı üstüne 3 kitap anlamındaki eseri ünlü Syphiligraphe Prof. Dr. Alfred Fournier, Latincesinden Fransızcaya çevirip, 1869 da yani bir asır önce yayınlanmıştı. Biz oradan Türkçeye çevirdik 1969.

14– Tıbbi Bir Buluşun Hikaesi. Dr. Laennec adıyle Maurice Cloche'un hazırlayıp Senaryo ve konuşmaları Jean Bernard-Luc tarafından yazılan Film'in Türkçesi Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk'un Laennec'in Tıp Tarihindeki önemini anlatan iki yazısıyla birlikte. Türkçeye Çeviren Dr. Hamdi Dilevurgun (1907 - 1964) XVI + 83 sayfa olup 15 resimle 1963 yılında basılmıştır.

15– XXV. Ölüm Yıl Dönümü, Atatürk Çağında Sağlık hizmetleri ve Eğitiminde gelişmeler. Cumhuriyet devrinde iki konu Türk Tıbbını ilgilendirir.

1– 1923 Lozan Andlaşmasında İstanbulda bulunan Milletler arası Karantina idaresi (1838–1923)nin lağvedilmesi, bunun yerine Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü kurularak Türk hekimleri tarafında gerek deniz yolu ile, gerek Kara yolu ile Türkiyeye salgın hastalıkların sokulmaması.

2– Türkiyede tababet icrası yalnız Türk uyruklu olanlara ayrılmış bulunması. Yıllardan beri kanayan bir yara, böylelikle ortadan kaldırılmış oldu. 36 sahife içerisinde konu, enine boyuna tartışılarak açıklanmıştır. 1964 senesinde yayınlanmıştır.

II. Paramedikal olanlar

Selçuklular gününde Mevlevi bitikleri

16– Mecalis-i Seba-i Mevlâna "Mevlâna'nın yedi öğüdü". Farsça metin Türkçe tercümesi, Mevlâna'nın hal tercümesi ile birlikte 23 × 17 eb'adında, 428 sayfa, 3 adet resimle. İstanbul, Bozkurt Basımevi. 1937. Tükendi.

17– Mektubat-ı Mevlâna, "Mevlâna'nın Mektupları" 144 mektubun Farsça metni, gereken izahlariyle birlikte. 30 × 21 eb'adınd 179 sahife. Sebat Basımevi, İstanbul, 1937.

18– Divan-ı Sultan Veled. Mevlâna'nın oğlu S. Veled'in 14 000 beyitli Rumca, Farsça, Arapça, Türkçe şiirlerinin metinleri, 100 sahifede gazellerin tercümeleri, 30 x 21 eb'adında 628 + 100 = 728. Ankara Uzluk Basımevi, 1941.

19– Ulu Ârif Çelebi'nin Rübaileri. Mevlâna'nın torunu Ârif Çelebi'nin 80 rübaîsinin Farsça metinleriyle bunların tercümesi, onun hal tercümesi, 24 x 17 eb'adında 128 sahife. İstanbul, Kutulmuş basımevi, 1949.

20– Tarih-i Ali Selçuk der Anatoli "Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi". Paris Bibliotheque Nationale'daki anonim tek nüsha Farsça Selçuknamenin aslının faksimilesi ile Türkçe Tercümesi. 25 x 17 eb'adında, metin, 96 + tercüme, 80 + önsöz XII = 188 sahife. İstanbul, Kemal Matbaası, Ankara Örnek Basımevi. 1952.

21– Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıflarının Fihristi. 74 + 41 = 115 sayfa, 20 x 28 eb'adında olup Tapu Kadostra Müdürlüğünün Arşivinden alınmıştır. Tek klişe olarak, diğerleri bunun çevriyazısıdır. Ankara, 1958.

22– Düzmece Nazariyesi iflâs etmiştir. Osman Gazi'nin dedesini bir Rum korsanı, Fatih S. Mehmet'in dedesini düzmece Mustafa'ya götürmek isteyen birisine belgeleriyle birlikte yazılmış cevaptır, İstanbul, 1940.

III. Anadolu Selçukluları gününde tarih bitikleri
(Nuri Gençosman'la birlikte)

23– Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi. İbnî Bibi'nin 1902 de Holland'nın Leyden şehrinde Farsça metni Houtsma tarafından basılan tarihin Türkçeye tercümesidir. 25 x 17 eb'adında, 328 sahife. Ankara, Uzluk Basımevi, 1941. tükendi.

24– Selçuklu Devleti Tarihi, Aksaraylı Müverrih Mahmut oğlu Kerimeddin'in Farsça olarak yazdığı, dünyada 2 nüshası da Türkiye'de bulunan meşhur tarihinin Türkçeye çevrilmesinden meydana gelmiştir. 25 x 17 eb'adında, 384 sahife. Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1943.

25– Tıbba, Tıp Tarihine, Tasavvufa, Edebiyata, Güzel sanatlara dair İstanbul ve Anadolu gazetelerinde yayınlanmış yüzleri aşan makaleler (1922 - 1971)

IV. Basılmaya hazır Kitaplarım

26– Kur'anda Tababet, Alman Hekimlerinden Dr. Karl Opitz'in yazmış olduğu "Die Medizin im Koran" adlı eserin Türkçeye tercümesidir. Yazar, tarafsız bir görüşle Kur'anda bulunan tababetle ilgili, sağlıkla münasebeti olan bütün Ayeti Kerimeleri toplamış, bunları şerh ve izah eylemiştir. İşte bu eserdir. 1971

27– MEVLANA, MESNEVİ. Onun yazılışı, Mesnevinin en eski nüshaları nerededir, Mesnevinin dünya dillerindeki tercüme, şerhleri, mesnevinin okunması, okutulması, aslı , esası olmayan, yalancı VII. cilt mesnevi, niceliği, niteliği hakkında Velet Çelebi İzbudak'ın yazdığı Monografi السيف القاطع فى الرد على الجلد السابع "yedinci cildin reddi hakkında keskin kılıç" adlı, sahibinin düzeltmeleriyle birlikte benim kitaplığımdadır. Şemsi Tebrizinin akibeti, onun, kaç yerde makamı vardır, Konyada şimdi gösterilen türbe kime aittir? Mevlevihanelerin, genellikle bütün tekke ve zaviyelerin -hükümetin kanunu ile 4 Eylül 1925/16 Safer 1344 Cumagünü kapatıldığı– Ahmet Remzi Akyürek'in (1872-1944) bulduğu tarihler, bu olayı anlatan Farsça 126 beyitli manzumesi, tercümesi, Mevlevihaneler 1667 de kapandığında Mevlâna Makamında I. Abdülhalim Çelebi bulunmakta idi. Bu son kapanışında o makamda bulunanzatin adı yine Abdülhalim Çelebidir. Hiç bir yerde rastlanmayan pek kıymetli bilgiler verilmiştir. Baskıya hazırdır, resimlidir.

28– İslam Tıp Tarihi. İngiltere'nin büyük Orientalistlerinden Dr. med. E. G. Browne (1862-1926) nın Cambridge'de vermiş olduğu 4 Konferansın bir araya gelmesi ile 1962 yılında basılan "Arabian Medicine= La Médecine Arabe" ünvanlı kitabının tercümesidir. Eser, Fransızcaya, Farsçaya, Urdu diline de tercüme edilerek basılmıştır.

29– Tüberküloz Tarihi. Mısır mumyalarında bile rastlanan Tüberküloz çok eski bir hastalıktır. Onun asırlar boyunca geçirdiği devirleri, hekimlerin bu hastalık karşısında neler düşündüklerini dile getiren ikisi de tüberkülozla uğraşan hekimlerin kalemi ile yazılmış 480 sayfalık 77 resimli çok önemli bir eserdir. Prof. Dr. M. Piery, Prof. à la Faculte de Medecine de Lyon et J. Roshem, de Cannes, Membres de la Societe Française d'Histoire de la Medecine, Eser açık bir Fransızca ile kaleme alındığı için tercümenin de çekici bir üslupla olmasına gayret edildi.

30– Eczacılık Tarihi. "Histoire IIlustrée de la Pharmacie." Bu konuda hazırlanmış ilk eserdir. Ayrıca 1840 yılından sonra Türkiyede kurulan modern Eczacılık da ek olarak kitaba ilâve edilmiştir, resimlidir.

31– Bakteriyoloji Tarihi. Lord Lister, L. Pasteur gibi büyük dehâların kurup geliştirdikleri modern tıbbın ilerlemesinde en önemli araç olan Bakteriologie tarihi kendisi gibi meraklıdır. Büyük bir eserdir. İçerisine ayrıca resimler eklenmiştir.

32– Kırım Harbi. Çarlık Rusya'sının Kudüsteki mukaddes makamlarda hak istiyerek gerçekte çıban başı koparma maksadıyle Türk devletine yönelttiği kabulü imkânsız isteklerine büyük Reşit paşanın, Politik görüşünü İngiltere, Fransa, iki Sicilya devletine anlatarak

1853–1856 Kırım Harbi diye meşhur olan, müttefik Ordularının zaferi ile sonuçlanan harpte müttefik ordularının sağlık teşkilatını dile getiren pek mühim bir eserdir. Adı şöyledir: "Relation Medico-Chirurgicale de la Campagne d'Orient du 31 Mars 1854 Occupation de Gallipoli, au 6 Juliet 1856 de la Crimee par Le Dr. G. Scrive, Paris, 1857.

33– Kırım savaşının Sağlık Tarihi 1854–1856, Dr. Myrdacz. Avusturya Askerî hekimlerinden olan bu zat, Kırım harbini kendi görüşü ile pek güzel izah etmiştir. Bir harita ile süslü olan eser yukardaki kitapla birlikte okununca pek değerli bilgiler elde edilir.

34– Türk-Rus savaşında sağlık durumu. Yine aynı yazarın Dr. Paul Myrdacz'ın eseri olup 1877–1878 Türk-Rus harbinde, Türk ordusunun ve dolayısıule Rus ordusunun, Bulgaristan ile Kafkas cephesindeki sağlık durumlarını anlatan büyük bir eserdir. 1896 yılında yazılıp basılan bu eserde ancak bu iki Türk savaşı dile getirilmiştir, diğer kısımları Fransız, İtalyan, Alman, Avusturya devletlerinin harp sağlık güçlerini anlatır. Biz yalnız bu iki kısmı dilimize çevirdik.

35– Anatomi'nin Ortaçağda tarihi. Büyük Tıp Tarihi üstadı Karl Sudhoff kalemi ile yazılan son derece ilginç eserde, İskenderiyede yapılan dissection'lar ile bunların ilk Arapçaya tercüme edilen eserler arasında bulunması hasebiyle Farsçaya tercüme edilen resimli Anatomi kitabı hakkında pek değerli bilgiler vardır. Eser tamamiyle tercüme edilmiştir.

36– Diş Tababeti Tarihi. Bu kıymetli kitap'da Karl Sudhoff tarafından 1926 yılında 134 resim ile süslü olarak 222 büyük sayfa halinde yayınlanmıştı. Aradan geçen 40 yıl kitabı tüketmiş, yeniden tab'ına lüzum hasıl olmuştur. Mısır, Grek, Asur, Babil devirlerinden tutarak zamanımıza kadar getirilmiş, son derece ilginç bir eserdir.

37– Levha şeklinde Genel Tıp Tarihi. Berlin Tıp Tarihi üstadı Diepgen ile şöhretli Patalog L. Aschoff (1866–1942) ve Goerke'nin birlikte hazırlayıp 1960 yılında 7 nci defa yeni çalışmalarla genişletilmiş nüshasıdır. VI + 86 büyük sahife halindeki eser, kenarında, kitabın içindeki önemli konuların kısaltılmış işaretleri ve seneleri göstermektedir. Meselâ appendicite ne zaman, kimin tarafından yapılmıştır. Kitabın sonunda bulunan Sachverzeichnis'e bakıldığı zaman Appendizitis karşısında 39 rakamı yazılı olduğundan 39 ncu sahifeyi açtığımız zaman, bunun ilk defa Henry Hancock (1809–1880) adlı zat tarafından 1848 yılında, London'da bu operation'un yapıldığını derhal öğreniriz. Böylelikle koca koca ciltleri alıp okumaya, saatlerce kafa yormaya lüzum olmadan derhal kimin tarafından yapıldığını, yapan operatörün ismini hemen buluruz, lazım gelen geniş bilgiyi diğer Tıp tarihlerinden Henry Hancock'un ismini oradan yahut Biographisches Lexion ciltlerinden bulup okuruz. Binaenaleyh bu hacmı küçük, fakat bilgisi son derece ilginç eser, hemen basılmalıdır. 4 te birini tap'e etmiştik.

38– Böbrek ve Mesane Taşlarının tedavisi. Ünlü İslam Hekimi Ebubekir Mehmet Razi (850–923) nin yazmış olduğu çok önemli bir eserdir. Hollanda Tabiplerinden P. De Koning tarafından 1896 yılından Leyde şehrinde sahifenin solunda arapça metin, sağında bunun Fransızca tercümesi, altlarında önemli notlarla bezenmiş olarak 285 + VII sahife halinde bir eserdir. Buna ayrıca İbni Sina'nın Kanun isimli kitabındaki bu konu ile Endelüslü meşhur cerrah Ebul Kasım'ın kendi kitabında bulunan konu, Arapça olarak ilâve edilmiş, bunlar da Fransızcaya tercüme olunmuştur. Kitabı tamamen dilimize çevirmiş bulunuyoruz.

39– Tarihül Hukema. Mısır'daki Eyyubi Hükümetinin Başvekili olup, hem bilgin, hem kitap meraklısı olan Cemaleddinül Kıfti tarafından yapılmıştır; bu eserde yalnız tabipler değil, matematisyenler, astronomlar, Tarihi Tabii müntesipleri de kaleme alınmıştır. Memleketimiz kitaplıklarında pek güzel yazmalarına rastladığımız eseri, Şemseddin Sami Bey, Kamusül Âlâm'da bastırılmasını, dilimize tercüme edilmesini hararetle tav-

siye ediyordu. 1903 tarihinde Leipzig'de Alman Orientalistleri, nusha farkları ile bastıkları gibi 1908 yılında ayrıca Mısır'da da basılmıştır. Her iki nusha Enstitümüz kitaplığında mevcuttur. Biz bu eseri göz önünde tutarak koskoca kitabı dilimize çevirmiş isek de henüz basılmamıştır. Cemaleddinül Kıfti 646/1248 yılında ölmüştür. 560/1165 yılında doğmuş olmasına göre 83 yaşında imiş.

40– Uyunul Enba fi Tabakatil Etibba. İki büyük cilt halinde Kahire'de 1882 yılında bir rahip tarafından bastırılan kitap, adından da anlaşılacağı üzere Tıp Meslekleri ve Tabipler hakkında haber kaynakları anlamına gelmektedir ki, bir kolaylık olmak üzere Fransızca, Almanca, Latince adını yazıyoruz: Fonte relationum de classibus medicorum.

Source de renseignements sur les differents classes des Medicins

Almancası "Quellen der Nachrichten über die Klassen der Aerzte"

Hippocrate'den başlamak üzere 400 dünya hekiminin hal tercümesini, eserlerini bildiren, göz hekimi *İbn Ebi Useybia*'nın bu son derece ilginç eserinin ikinci cildi tamamen, birinci cildinin üçte ikisi tercüme edilmiş olup, henüz basılmadı. Bu son eser dünyanın medeni dillerinden hiç birisinde, henüz tam olarak tercümesi mevcut değildir.

41– Mevlâna Celaleddin-i Rumi

Türk Ansiklopedisinin Cilt 10, 106–117 nci sayfaları arasında 21 sütunu kaplar bir makaledir. Mevlâna'nın hayatı, eserleri, tesirleri anlatılmış, onun renkli bir Minyatürü ile bazı resimler de ilâve edilmiştir. Ankara, 1960.

42– Doğumunun 1400 ncü yıldönümü dolayısıyla Fransız Tıp Akademisine göre Hazreti Muhammed "A. M." In Şuuru Tamdır. Eserin sonuna Fransız Tıp Akademisinin raporu, yine Fransızca olarak aynen konulmuştur. Türkçesinin kenarında da pragraf rakamları ile arzu edenler hem Fransızcasını okurlar, hem türkçesini takip edebilirler. İlmi edebi bir tercüme oldu. Fiatı 7,50 Krş. 1970.

43– Mevlâna Celaleddin. İran Teoloji Fakültesi Dekanı Profesör Bediüzzeman Fürüzanfer tarafından 1936 ve 1954 yıllarında olmak üzere iki defa Tahran'da basılan Risâle Der Tahkiki Ahvalü Zindegan-ı Mevlâna Celaleddin-i Muhammed meşhur be Mevlevi ünvanı ile basılan bu konu'da bütün dünya'da büyük itibar kazanan eserin, Milli Eğitim Bakanlığı emri ile tarafımdan gereken katkılarla birlikte dilimize Mevlana Celaleddin adıyle tercümesidir. 319 + XXXV sahife olup, klasikler için yardımcı eserler başlığı altında, Milli Eğitim Basımevinde 1963 yılında, İstanbulda basılmıştır. Tükenmiştir.

44– Urcuze. (Urguzafi't-Tıp), (Cantica Avicenne), (Poeme de la Medecine.) İbni Sina'nın (980–1037) dünyaca meşhur olan manzum Tıp kitabıdır. 5 büyük kitapdan ibaret olup, 3 azametli cilt halinde Mısır Bulak Matbaasında 1873 de basılan Kanunu tıp adlı eserinden başka bir kitapdır. Onun içerisinde bir milyon yüz bin kelime olduğu halde, Urcuze ancak 1326 beyit halindedir. Prof. Dr. Henri Jahier ile Abdelkader Noureddine Prof. au Lycee Franco-Musulman D'Alger'in işbirliği ile, sağ tarafta arapçası, sol sahifede Fransızca tercümesi, ayrıca latince tercümesi, bunlardan başka textte geçen sözlerin açıklaması ile birlikte Paris 1956 yılında 212 + XII büyük sahife halinde yayınlanmış bir eserdir.

İbni Sina'nın Kanunu her ne kadar 1767 yılında Tokatlı Hekim Mustafa Ahmet kalemi ile dilimize tercüme edilmiş, III. Sultan Mustafaya takdim olunmuş ise de, basım kisvesine bürünmediğinden büyük ciltlerden istifademiz olamamıştı. Hem eserin büyüklüğü, terimlerin eskiliği dolayısı ile istifade az olmasına rağmen, Urcuzeyi bu günkü dile çevirdiğimiz için ayrıca, karşılarına arapça, Fransızca mukabillerini yazdığımız-

dan kitap, basıldığı takdirde, dünyanın bu ünlü islâm hekimi anlaşılacak, daha çok, sevilecektir. Urcuze'nin 100 yıl önce Hindistan'da metni basılmış ise de, başka dillere çevrilmediğinden, ancak arapça bilenler istifade etmektedir. Eserin önemini takdir eden uyanık İngilizler, 1963 yılında (Avicenna's Poem on Medicine), By Haven C. Krueger, A. M., M. D. Wichita, Kansas With a Foreword by, Ralph H. Major, M. D., Charles C Thomas. Publischer Springfield Ili ois. U. S. A. ünvanı ile 112 sahife halinde düz yazı ile İngilizceye yapılan tercümesi de, Fransızcası gibi Enstitümüz kitaplığına getirtilmiştir.

Fakültemizin hemen basması gereken, önemli eserlerden birisidir. Tape edilmiş, kütüphanelerimizde bulunan eski nüshalarına işaret olunmuştur.

45– Die Augenheilkunde des Aetius aus Amida. Griechisch und Deutsch Herausgegeben von J. Hirschberg, Leipzig, 1899.

Bilim Dünyasının Amida, bizim Diyarbekir, şimdi Diyarbakır dediğimiz doğunun kültür merkezi bu şehirden, VI. Yüzyılın başlarında yetişen herhalde adı Grek, kendi Amida'lı bir hekimin göz hastalıkları üzerine elen dili ile yazmış olduğu 16 kitap'dan birisi olup, tam 70 yıl önce 204 sahife halinde solunda grek harfleri ile metni, sağında almanca tercümesi olarak yayınlanmıştır. Enstitümüz, kendi ülkemizde yetişen büyük dünya hekimlerinin eserlerini toplamak, bunları dilimize çevirerek yayınlamak, böylelikle Türk hekimine 1300 yıldan beri değil, 1900 senedenberi kitap yazarakhizmet, himmet etmiş insanları, büyük dünya hekimlerini tanıtmak, anlatmak gibi bir hizmeti yerine getirmek inancı ile çabalamaktadır.

Aetius'un eseri de onlardan birisi olarak dilimize çevrilmiş, uyanık, gayretli Amida halkının saygısına, sevgisine mazhar olmuş, hatta Tıp Fakültesi böyle bir parlak dünü olan o şehrin, dolaylarının hakkı şeklinde tecelli etmiştir. Diyarbarkırlıların muhterem aydınları, hayır bütün halkı onun tercümesini istihkakının üstünde hürmetle karşılaşmıştır.

46– Medizin, Aberglaube und Geschlechtsleben in der Türkei, mit Berücksichtigung der Moslemischen nachbarlaender und der ehemaligen Vasallenstaaten, von Bernhard Stern, Berlin, 1903.

Türkiye'de tababet, batıl inançlar ve cinsel hayat. Komşu İslam memleketleri ile, eski Türkiye uyruklusu Balkan Prenslikleri hakkında mülahazalar, özel bildiriler, toplanmış raporlar, diye adlandıracağımız, bu son derece ilginç kitap tam 68 yıl evvel Berlinde Verlag von H. Barsdorf firmasınca, 437 büyük sahife halinde basılmıştır. Kitabın müellifi B. Stern, gazeteci sıfatı ile uzun yıllar İstanbul'da oturmuş, eserinin başına ilave ettiği 25 sahife içerisinde tam 196 önemli kaynağa baş vurduğunu haber vermektedir. Biz bunlar sayesinde 1827 de açılan Tıbbiyemize, Viyanadan getirtilen Bernard ile Spitzer, Rigler gibi üstadların nicelik ve niteliklerini öğrendiğimiz gibi, aradan geçen 130 seneye rağmen fotograflarını bilip bulamadığımız bu iki değerli Avusturyalı, fakat Türk Tıbbiyesinin hocasına ait orijinal fotografilerini 1967 yılındaViyana Devlet arşivinde bulup getirdim. Bunlardan Sigmund Spitzer (1813–1894), Bernard'ın ölümü üstüne onun yerine geçmiş, Sultan Abdulmecid'e özel hekim sıfatı ile hizmet etmiş, Tıbbiyemizin o zamanki çalışmaları hakkında Viyana Tıp mecmualarında, yıllıklarında, gazetelerinde bilgi vererek bilgimize ışık tutmuştur. Ahmet Refik Bey, Tarihi Osmani Mecmuasında onun hatıralarından bazı kısımlarını tercüme etmiştir. Lorenz Rigler (1815–1862) ise İstanbul'da modern anlamda açılan hastanelere müfettişi sıfatı ile büyük hizmetler gördüğü gibi, özellikle Die Türkei und deren Bewohner in ihren naturhistorichen, physiologischen und pathologischen vom Standpunkte Constantinopel's geschildert

von Dr. Lorenz Rigler, In zwei Baenden gibi ilginç bir isimle Wien, 1852 de birinci cildi 413, ikinci cildi gene aynı yıl içerisinde 584 + 1 olarak yayınlanmıştır. Yıllarca arayıp ancak, bu kerre bulup satın aldığım eser her anlamı ile dikkate şayan, bilmediğimiz birçok gerçekleri dile getirmektedir.

Bernhard Stern'in eseri o derece önemli bilgileri saklamaktadır ki, olduğu gibi, fakat notlar katarak dilimize dündürdüğüm bu eseri de hemen basmak gerek.

47– İbn An-Nafis et la Decouverte de la Circulation Pulmonaire. Pulmoner deveran hakkında, dünya ilim alemine ilk bilgiyi, Miladi 1246 yılında Mısır'da ölen İbnünnefis isimli bir islâm tabibi, Şerh-i Teşrih-i İbni Sina isimli henüz yazma olan büyük arapça kitapının içerisinde açıkça bildirmiştir. Dünya bilim alemince tasdik edilmiş olan bu şerefli olay hakkında Paris Tıp Fakültesi Fizyoloji Profesörü Leon Binet, Tıp akademisine konuyu tebliğ ettiği gibi, Suriyeli Dr. Abdul-Karım Chehade tarafından yukardaki isimle yazılan Fransızca eser, Pariste yayınlanmış, içerisinde hem arapça o sahifelerin metni, hem karşılarına bunların Fransızca tercümesi ilave edilmiş Prof. Dr. Leon Binet tarafından bir önsöz yazılarak konu bir kerre daha tasdik, ilân edilmiştir. Kitap, dilimize çevrilmiştir.

48– Sünnet, Hitan, Circoncision, Beschneidung denilen bu önemli ameliyenin gerek erkek çocuğu, grek evlendikleri ailelerinde kanser husule getirmeyeceğini milyonlarca insan üstüne kurulmuş bilgi verilmektedir. "der Hautarzt" mecmuasında Prof. Dr. A. Marchionini'nin yazdığı önemli makaleden çevrildi. Doğu kaynakları da tarafımdan eklendi. Resimlidir.

49– Çiçek ile Kızamık hakkında Kitap. Büyük İslâm Hekimi Ebubekr Mehmet Razi (850–923), dünyada ilk defa bu iki hastalığın ayrı ayrı birer antitemorbit olduğunu düşünüp, bunun üstüne eser yazmıştır. Kitap, matbaanın icadından sonra, hemen latinceye çevrilerek basıldığı gibi, daha sonra hem metin, hem lâtincesi, sonra arapça-İngilizcesi, Fransızca tercümesi 1911 de Tıp klasikleri içerisinde Dr. Karl Opitz kalemi ile almanca tercümesi basılmıştır. Bizim tarafımızdan her ikisi Türkçeye çevrilmiş, fakat henüz basılmamıştır.

50– Oeuvres Choisies D'Hippocrate, Traduites sur les Textes manuscrits et imprimés accompagnées d'arguments de notes, et precedees d'une introduction par Le Dr. Ch. Daremberg (1811–1872) Paris, 1855. Laique tababetin kurucusu olan Hippocrate (Miladdan önce V–IV) ın kolleksiyonu, büyük dilci, tabip E. Littré (1801–1882) kalemi ile, 1842 yılında 10 büyük cilt halinde sahifenin solunda Grek'ce aslı, sağında Fransızca tercümesi olarak basıldığı gibi, nushalarının tükenmesi üzerine, 1965 yılında yeniden 10 cilt tekrar basılmıştır. Dilimizde Hippocrate tıbbına ait başlı başına hiç bir eserin bulunmayışı, Aphorismalarının tarafınızdan yapılan tercümesi istisna edilirse tercüme edilmemiştir. O büyük hekimi tanımamaktayız. Bunu göz önünde tutan Enstitümüz, ünlü hekim Darembergin 1855 yılında meydana getirdiği 1000 sahifelik Hippocrate Kolleksiyonundan yapılan seçme yazıları Türkçeye çevirdik. Bunun basılması herhalde çok lüzumludur.

51– Die Berühmten Aerzte = Les Medecins Celebres. Meşhur Hekimler. İçerisinde İslam hekimleri de dahil olmak üzere, dünya milletlerinden 83 meşhur Tıp Üstadının hal tercümesini, başlarında her devrin özelliklerini dile getiren ayrı ayrı makaleler olduğu halde yine dünyanın birinci sınıf tıp yazarlarının kaleme aldıkları koca bir eserdir. Fransızcası ile Almancası "Editions D'Art Lucien Mazenod" Fransızcası da keza bu firma tarafından 23 × 30 büyüklüğünde resimlerle süslü olarak 1947 de yayınlanmıştır. Dilimize tercüme edilmiş olarak beklemektedir.

52– Büyük Adamlar. Les Grands Hommes. Leipzig Üniversitesi üsdatlarından W.Ostwald'ın almanca olarak yazdığı "Grosse Maenner" ünvanlı olup, 6 defa basılan eserinin Fransızcaya "Nancy" Tıp Fakültesi hocalarından Dr. Marcel Dufour kalemi ile yapılan tercümesinden dilimize çevrilmiştir. Bir Japon gencinin Ostwald'e yönelttiği: Öğrencilerinizin içerisinde bir talebenin ileri de büyük adam olup olmuyacağını bilebilirmisiniz sorusuna verdiği cevap dolayısıyle 7 büyük bilginin hayat hikayelerini, önemli sonuçlar çıkarmak suretiyle yazdığı eserdir. Her anlamı ile ilginçtir.

53– Asurlular-Babillilerin Tıp Tarihi. Mezepotamyadaki bu iki kavmin hekimliğini anlatan Fransızca önemli bir eserdir. Türk Tıbbı, kendinden önceki şark milletlerinin tababetinden de elbette bir takım şeyler almıştır. Gerçi Laique Yunan tıbbı, daha sonra Avrupa tababeti, o izleri yok etmiş ise de halk tababetinde, bu eski kavimlerin tesiri inkâr edilemez.

54– Guillaume Harvey (1578–1657) in büyük deveran hakkında Latince olarak yazmış olduğu "Exercitatio Anatomica de Motu Cordis et Sanguinis in Animalibus" ünvanlı ve 1628 yılında Frankfurt'ta bastığı eser, dünya dillerine başta Fransızcaya "Etude Anatomique du Movement du Coeur et du sang Chez les Animaux" ünvanı ile Charles Richet kalem ile 1879 da Pariste 1950 yılında dahi meşhur kalpçi Charles Laubry tarafından Latince aslı ile beraber gene Pariste basıldığı gibi Almancaya dahi "Die Bewegung des Herzens und des Blutes" ünvanı ile Prof. Dr. R. Ritter von Töply in Wien" kalemi ile tercüme edilerek Leipzig'de 1910 yılında 120 sahife halinde tercüme edilmiştir; tercümemiz basıma hazırdır.

55– Bür'üssae Fransızcası La guerison en une heure = Bir saatte tedavi, Ekubekr Mehmet Razi'nin yazmış olduğu arapça çok değerli bir eserdir. Türkçeye XVII. Yüzyılda, vaktin açık, güzel dili ile tercüme edildiği gibi, 1901 tarihinde Beyruttaki Fransız Tıp Fakültesi hocaları tarafından yukarıdaki ünvanla Fransızcaya çevrilip, pariste basılmıştır. Razi diyor ki, büyük bir zatin (ismi yazılı değil) huzurunda hekimler oturmuş musahabe ederlerken, hastalıkların tedavisi görüşülmüş, Akut hastalıkların tedavisi kısa müddette olur. Kronik hastalıkların tedavisi ise uzun müddetçe tedavi olur, demişler. 26 bap üzerine eserini yazmıştır. Biz Arapça metni ve Türkçeye tercümesini karşı karşıya koyduk, yeni harflere çevrilen kısmını da ona ekledik.

56– Traite de Metapsychique. Yalnız Fransanın değil, belki bütün dünyanın tanınmış Metapsychique "Ruh Ötesi alemi bilginlerinden Charles Richet (1850–1935) in yazıp iki defa basılan, başta Almancaya Grundriss der Parapsychologie und Parapsychophysik adıyle tercüme edilen, Almancası da fransızcası gibi iki defa basılmış oln Şahsî kitablığımda her ikisi de mevcut bulunan Paris Tıp Fakültesi Kürsü Profesörü, Enstitü üyesi, Nobel mükâfatına nail olan Ch. Richet'in 847 büyük sahife olan eseri, bu konuya ışık tutan niteliktedir. Dilimize tercümesi yapılmış, basıma hazırdır.

57– Asklepiades von Bithynien. Tıp İlahı olarak tanınan Aesculape, iyi bir tesadüf eseri olarak vaktiyle Bithynien denilen Bursa ahalisindendir. Yani böylelikle Tıbbın en büyük siması, hatta İlâh mertebesine yükseltilmiş birisi öz memleketimizin çocuğudur.

Aesculape'ın tedavi tarzı arasında bu gün önemli bir yer alan su ile tedavi onun icadıdır. Böylelikle Bursa Tıp Tarihi bakımından dünyanın en eski tedavi merkezlerinden birisi oluyor. Tercümesi biten bu eser basılmaya lâyıktır, resimlerle süslüdür.

58– Küçük Asyada Selçuklular. 1961 de İngilizcesi The Seljuks in Asia Minor, adıyle yayınlandığı gibi, uyanık Almanlar hemen bu eseri "Die Seldschuken in Kleinasien adıyle Almancaya çevirip 1963 de asıl İngilizcesi gibi 250 sahife içerisinde en güzel resimlerle plan-

larla, krokilerle süslüyerek basmışlardır. Tamara Talbot Rice isimli aslen Gürcü bir madam tarafından kaleme alınan kitap, yanlışları düzeltilerek kardeşim Y. Mimar Şahabeddin Uzluk ile birlikte dilimize çevrilmiştir.

59– Tecrübeye dair. Meşhur Calinus "Galien" (130–210) yılları arasında yaşayan Bergamalı, dünyanın en büyük hekimlerinden birisi olan bu zat tıbbi Tecrübeye dair On Medical Experience adı altında arapça metni ile İngilizce tercümesi, notlarla birlikte ilk baskısı olmak üzere R. Walzer kalemi ile hazırlanıp ortaya konulmuştur. Biz onu Türkçeye çevirdik. Galien'in dilimizde henüz hiç bir eseri bulunmadığına göre, bu kitabın basılması önce müellifinin Anadolulu olması, sonra Tıp ilminin 1800 yıl önce gelmiş bir üstadın eseri olması bakımından basılmaya lâyıktır.

60– "Konya Seldschukische Baudenkmaeler" "Konya, Selçuklu Anıtları" Teil I. Meşhur "Friedrich Sarre" tarafından 1921 senesinde Berlin'de 52 x 37 eb'adında, pek çok resim, abidelerin resim, planlarıyla Selçukluların göz alıcı çinileriyle süslü bir eser olup, tam 50 seneden beri dilimize tercüme edilmeden beklemekte idi. Kardeşim Yüksek Mimar Şahabeddin Uzluk tarafından pek kıymetli ilâvelerle, yeni resimlerle bezenmiş olarak tercümesi bitmiş, basıma hazır durmaktadır.

61– "Das Anatolische Kâravansaray des XIII. Jahrhunderts." Meşhur sanat tarihçisi Kurt Erdmann tarafından 1961 yılında birinci cildi kervansarayların tarifleri, kitabeleri, haklarında izahlarla süslüdür. Hepsinin planları vardır 250 sayfa. II. kısmı yine 1961 de basılmış olup, burada da ayakta kalan kervansarayların 358 resimi, XXXII levha üzerinde kervansarayların planları dile getirilmiştir. Almany'da basılmış olan iki cilt basmacılık sanatı bakımından da Şaheserdir. Bilhassa turistler, Selçuk abidelerini tanımak istedikleri için bunlar kendilerine kılavuzluk edecektir. Tercümeleri hazırdır.

62– İstanbul Sarayında batılı sanatkârlar. (XV et XVI cı yüzyıllardaki sanatkârlar) Viyana'da Türk sanatı hakkında makale, kitaplarıyla dünyada şöhret almış olan Prof. Dr. Josef von Karabacek tarafından 53 yıl önce Viyana'da 1918 yılında "Abendlaendische Künstler zu Konstantinopel im XV. und XVI. Jahrhundert.

I.

Italienische Künstler am Hofe Muhammeds II. des Eroberers (1451–1481)

Tarihçi Mustafa Âli'nin Menakıbı hünerveran isimli Türk sanatçılarını dile getiren değerli eserinde Mastero Pavli gibi isimlerle kapalı şekilde anlatılan zatleri açıklamaktadır. Bu bakımdan Karabeçek'in eseri konumuza ışık tutmaktadır. 53 yıldan beri Türk aydınlarının rağbet etmedikleri bu son derece ilginç kitabı gereken açıklamalarla dilimize çevirdik. Bakalım baskısı için kaç yıl bekliyecek.

63– Franz Babinger, Türk tarihi hakkında geniş bilgisi ile şöhret alan bu Alman orientalisti, İsviçre'de Fatih'e ait, Gentile Belli'nin fırçasından çıkmış yağlı boya tablolar buldu. Onu "Ein Weiteres Sultansbild von Gentile Bellini?" yani Gentile Bellini'nin yaptığı başka Fatih resmi mevcutmu? gibi ilginç bir başlık taşıyan 16 sayfalık bu çok önemli eser, Viyana'da 1961 yılında, Fatihle oğlu Cem Sultan diye zanettiğimiz Baba oğul karşı karşıya bir tabloyu anlatmaktadır. Tarafımızdan Türkçeye çevrilen bu eser, 10 yıldan beri beklemektedir.

64– Friedrich Sarre, Seldschukische Kleinkunst. İki kısımdan, yani iki teilden meydana gelen 32 x 23. büyük forma kitabın birinci kısmında madeni eşya, ikinci kısmında ise ağaç, taş Selçuklu sanat şahaserleri dile getirilmiştir. 1908, 1909 yıllarında Leipzig şehrinin

dünyaca meşhur matbaalarında göz kamaştırıcı baskı ile ortaya çıkan eser böylelikle tam 63 yıldanberi tercüme edilmesini, bundan sonrada basılmasını gözlüyor ise de ne yazık ki, uzun yıllar tercümesiz kıldığı gibi şimdi 20 yıldan beri de tercümesi basılmadan duruyor.

65– Max van Berchem et Halil Edhem "Eldem" tarafından 1910 yılında Kahire şehrinde "Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire" müessesesince pour un Corpus Inscriptionum Arabicarum" Troisieme Partie Asie Mineure Tome Premier-Siwas, Diwrigi ünvanıyla 61 yıl önce yayınlanan 37 x 28 eb'adında, o devir Fransız matbacılığının bütün tekniğini ortaya koyan, nihayetinde Sivas abidelerinin büyük levhalar halindeki resimleriyle, haritalarla planlarla süslü eser, Fransız diliyle yazılmış olup, Kitabeler, arapça olarak dizilmiş, tercümeleri Fransızca olarak gösterilmiş, izzettini Keykâvüs'un vakfiyesi, darüşşifa içerisindeki türbesi, üstündeki arapça yazılar belirtilmiştir. Rıdvan Nafiz ile İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın, Milli Eğitim Bakanlığınca 1927 yılında yayınlatılan Sivas Şehri kitabı bir emek mahsulü ise de onun yerine Berchem ile Halil Beyin anlattığımız bu eseri tercüme edilse daha ilmi bir hizmet olurdu. Biz bunu göz önünde tutarak kardeşimle birlikte kitabı dilimize çevirip, gereken yerlerde ilaveler, notlar yazdık. Acaba tercümemiz ne zaman, kimin tarafından yayın alanına çıkarılacaktır? Bekleyelim.

66– "A Medical History of Persia and the Eastern Caliphate" başlığı altında 'Cyril Elgood" late Physician to H. B. M. Legation, Teheran, Persia, Cambiridge, At the University Press, 1951 kitabın ünvanıdır. 617 + XII = 628 sahife, hekim şifainin minyatürünü de ihtiva eden bu kıymetli eser Arapça, Farsça, Türkçe öğrendikten sonra 9 yıl tahran İngiliz elçiliğinde tabip sıfatıyla hizmet gördüğü devre içerisinde İngilizlerin zenginliği, akıllı olmaları hasebiyle, bütün kaynaklardan istifade ettiği için, şimdiye kadar pek çok İslâm Tıp Tarihi hakkında eser okuduğum halde bu derece tafsilatlı, bu derece iyi yazılmış bir kitaba tesadüf edememiştim. 1970 yılında vefatını İran mecmualarında teessürle okuduğum C. Elgood'u burada hayırla anarım. Dilimize 15 yıl önce çevirdiğim iz malumat hazinesi eserin baskısı bilmem ne zaman ortaya çıkacak?....

67– A. BOPPE "Les Peintres du Bosphore au Dix-Huitième Siècle", Paris, 1911. "XVIII. yüzyılda Boğaziçi Ressamları", 1908 yıllarında İstanbul Fransız Sefareti Müsteşarı olan A. Boppe, Türkiye'ye Avrupalı büyükelçilerin beraberinde getirdikleri ressamlar marifetiyle yapılan tablolarını, bunların niceliklerini uzun uzadıya anlatmak suretiyle değerli bilgiler vermektedir. 60 yıl önce yayınlanan Türk Toplumsal Hayatı hakkında çok değerli bilgiler veren eserin, şimdiye kadar dilimize çevrilmemiş olması büyük bir eksiklikti. III. Ahmet zamanında İstanbulda bulunan Jean-Baptiste van Mour (1671-1737), isyanı çıkaran, bütün kağıthandeki köşkleri -altınlarla yapılan Türk Mimarlığının Rococo tarzını- III. Sultan Ahmet Çeçmesi bunun örneğidir - Kazmalarla külünklerle yok eden o canım eserlerle birlikte, doğuya ilk medeniyet eseri İbrahim-i Müteferrikanın açtığı matbaayı, bütün makinaları, harfleri, aletleri, yerlere döküp yok ettiren, hamam delleği Patrona Halil ile, kahveci Muslu'nun bu iki kaatilin, uygarlk düşmanının kılık , kıyafetini onun sayesinde tanıyoruz. Kısaca Boğaziçi Ressamları bize dünü-bütün iyilikleri, fenalıklarıyla-tanıtmaktadır. Biraderim ile tercüme ettigimiz eser, basıma hazırdır.

Sultan Veled'in Mesnevileri

Mevlananın büyük oğlu Sultan Veled (1226-1312) Mesneviyatı Velediye adı altında İptidaname, Rebabname, İntihaname ismi ile beyitlerinin mecmuu Mesnevî

Şerif beyitleri tutarı 25.000 olmak üzere babasının altı ciltlik mesnevisine üç cilt ile adeta mukabelede bulunmuştur. Rebabname'de Mevlâna Hazretleri için:

Siz anı benim gözümle görünüz
Anın esrarını benden sorunuz
Ben diyem sözler ki kimse demedi
Ben verem nimet ki kimse yemedi

demek suretiyle Mevlâna'yı anlamak için Sultan Veled'in eserlerini behemahal okumak lüzumunu bize ihtar ediyor.

68- İptidaname; 8854 beyitten meydana gelen bu koca manzum kitaba 7 Mart 1291 de başlayıp, 13 Haziran 1291 de yani 98 günde nazmetmiştir. Başta dedesi Sultan -Ul Ulemâ olmak üzere Seyid Burhanettin Muhakkık-ı Tırmızî, Şemseddin-i Tebrizî, Selahaddin-i Zerkubî, Çelebi Husameddin, Kerimeddin-i Bektemir gibi 7 ulu kişinin ibadetlerini, sohbetlerini güzel hikâyeler içerisinde, tatlı tatlı anlatmaktadır. Veled Çelebi İzbudak Hazretleri ile birlikte tercüme ettik, hazırdır. Bu eserde 81 Türkçe beyit vardır.

69- Rebabname: Mesnevi Şerif vezninde kaleme alınan, mesnevideki güç beyitlerin açıklamasını -kendisine mahsus bir özellik ve güzellikle anlatan 8.000 beyitli eser, 700/1300 yılında beş ay içerisinde yazılmıştır. O zaman Sultan Veled 77 yaşında imiş İptidaname'de olduğu gibi Rebabname'de de 162 Türkçe beyit vardır. Rebabname henüz metin olarak da basılmamıştır.

70- İntihaname: Sultan Veled Mesnevilerinin sonuncusudur. 6907 beyitten meydana gelen İntihaname'nin başında Sultan Veled, iki Mesnevisini yazdıktan sonra bâtın alemi ile meşgul oldugunu, başka bir şey yazmadığını söylüyor. Bundan önceki Mesnevilerine başlama, bitirme tarihlerini açıkça yazdığı halde İntihaname'nin bitirme tarihi genellikle bilinmemekte idi, Araştırmalarımın sonunda Konya Dergâhında (Müze) 2132 (12/387) numara ile kayıtlı İntihanamé'nin sonunda şu üç beyit mevcut olup:

شذ كتاب ثالث ما خوش تمام　　كارى كن بعدازين تم الكلام
آخر ذى القعده شذاندر ثمان　　سبعمائه ازگه هجرت بدان
جملكان جويان شذ اندر جهان　　جود حق را دائما روز و شبان

Zilkade sonu 708 Hicrî senesinde bittiğini anlatıyor ki, bu 9 Mayıs 1309 yılına rastlar. 87 yaşında iken İntihaname'yi yazmış oluyor, İntihaname'de Türkçe beyit yoktur.

71- Anadolu Selçuki Devleti Tarihi İbni Bibi. Avusturyalı Oriyentalist Herbert W. Duda tarafından muhtasar ile Ayasofya'daki 2985 numarada kayıtlı olup, Tarih Kurumunca 1956 yılında tıpkı basımı yayınlanan 744 büyük sahifelik yine Farsça tek nüshadan faydalanmak suretiyle meydana getirdiği "Die Seldschukengeschichte des Ibn Bibi" adıyla Danimarkanın Kopenhagen şehrindeki Munksgard Firmasınca 1959 da pek nefis şekilde basılan 366 büyük sayfalık eserin Almanca'dan tercümesi olup tarafımdanbir çok düzeltmeler, eklemeler yapılmıştır. 30 yıl önce (1941) de kendi matbaam Uzluk Basımevinde bastırıp yayınladığım Ibn Bibi Tercümesi Nüshaları esasen kalmamıştı. Bu eserin tekrar basılması bir zaruret halini almıştır.

72- Dr. E. Boinet, Les Doctrines Medicales Leur Evolution ünvanlı yeni Tıbbın gelişmesinde hizmeti dokunan büyük zatlarla onların ortaya koydukları önemli konuları dile getiren yedi bölümden ibaret bir eserdir. Tercümesi çoktan beri beklemektedir.